

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÂHİRÜ'L – MEVLEVÎ
TÜRK EDEBİYATI TARİHİNE DÂİR HULÂSALAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cihan OKUYUCU**

**Hazırlayan
Fuat BİNER**

İstanbul – 2008

ONAYLAMA SAYFASI

Üniversite : Fatih Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Öğrenci : Fuat BİNER
Tez Konusu : Tâhirü'l – Mevlevî, Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsalar
Tez Tarihi : Haziran - 2008

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

_____
 Prof. Dr. Cihan OKUYUCU
 Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 51070622 numaralı öğrencisi Fuat BİNER tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

_____
 Prof. Dr. Cihan OKUYUCU
 Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Cihan OKUYUCU .....

Prof. Dr. Mehmet İPŞİRLİ .....

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG .....

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet ORHAN
 Müdür

ÖZET

Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar (Edebiyat Ders Notları),
Haz. Fuat BİNER, Danışman: Prof.Dr. Cihan OKUYUCU, Fatih Üniv. Sosyal
Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

Tâhirü'l Mevlevî (1877- 1951) yılları arasında yaşamış olan Mevlevî meşrep bir ilim adamıdır. Yaşadığı zaman zarfında Tâhirü'l Mevlevî ilim dünyasına birçok eser kazandırmıştır. Biz çalışmamızda onun mütevazı bir çalışması olan kendi el yazısıyla oluşturduğu notlarından mürettep Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar (Edebiyat Ders Notları) adlı eserini günümüz harflerine aktarıp Türk Edebiyatının altı asırlık dönemini kısa da olsa okuyucunun istifadesine sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Ders Notları, Kuleli Askeri
Lisesi, Edebi Dönemler, Şairler

ABSTRACT

Extracts About Turkish Literature History (Literature Course Notes),
Student: Fuat BİNER, Thesis Adviser: Prof. Dr. Cihan OKUYUCU, Fatih
University, The Graduate Institute of Social Sciences Master Thesis, İstanbul 2008.

Tahirü'l Mevlevî is an important scholar who lived from 1877 to 1951. During his life, he produced many works. In our study, we are going to convert his hand written notes in Extracts about Turkish Literature History (Literature Course Notes) into the Turkish letters today, and present the Turkish Literature for six centuries shortly to the reader's benefit.

Key Words: Tahirü'l-Mevlevî, Turkish Literature Lecture Notes, Kuleli
Askeri High School, Literature Periods, Poems

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR	6
ÖNSÖZ	7
I. BÖLÜM: TAHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN HAYATI , EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ	9
1) Tahirü'l Mevlevî' nin Hayatı	9
2) Tahirü'l Mevlevî' nin Eserleri	13
II. BÖLÜM: TÜRK EDEBİYATI TARİHİNE DÂİR HULÂSALARIN ŞEKİL VE MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ	22
1) Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsaların Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi	22
2) Eserin Fiziki Tavsifi	22
3) Bölümleri	23
4) Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsaların Metodu	29
5) Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsaların Önemi	30
III. BÖLÜM: METNİN LATİN HARFLERİNE AKTARILMIŞ ŞEKLİ	31
TÜRK EDEBİYATI TÂRİHİNE DÂİR HULÂSALAR	31
ORJİNAL METİN	54
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	94
DİZİN	96
EK	110
TÂHİR OLGUN'UN KENDİ KALEMİYLE TERCEME-İ HÂLİ	110
HOCALIK ETTİĞİ MEKTEP VE MEDRESELER	113

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
a.g.m.	:Adı geçen madde
Ank.	:Ankara
Ans.	:Ansiklopedi
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviri
DİA	:Diyaret Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	:Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Edb.	:Edebiyat
Ens.	:Enstitü
Fak.	:Fakültesi
H.	:Hicri
Haz.	:Hazırlayan
İA	:İslam Ansiklopedisi
Ktp.	:Kütüphanesi
M.	:Miladi
mad.	:Maddesi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TDAY	:Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	:Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TTK	:Türk Tarih Kurumu
TY.	:Türkçe Yazmalar
Ünv.	:Üniversite
vr.	:Varak
Y.	:Yazma
yk.	:Yaprak
yy.	:Yüzyıl

ÖNSÖZ

Fikir ve sanat hareketi olarak tarif edilen kültür bir milletin inanç, fikir ve hayal dünyasını bünyesinde barındıran bir olgudur. Edebi eserler ise kültürümüzün birer vesikasıdır. Fakat eski

kültürüne yabancılaşan, klasik eserlerin ihmal edildiği günümüzde bu eserlerin anlaşılması, hatta okunması dahi güçtür. Bundan dolayı ‘Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar’ adlı eseri günümüz harflerine aktararak bugünün okuyucusunun hizmetine sunduk.

Eser, Tâhirü’l Mevlevî’nin 1931–1932 senelerinde Kuleli Askerî Lisesi’nde okuttuğu Edebiyat Târîhi dersine ait notların bir araya getirilerek ‘Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar’ başlığı altında müellifin kendi el yazısıyla kaleme aldığı küçük bir risaledir.

Bizim bu çalışmamız üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Tâhirü’l Mevlevî’nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Önceki yıllarda müellifin hayatı, şahsiyeti ve eserleri üzerinde müstakil çalışma yapıldığından dolayı biz bu bölümde muhtasar bilgiler verdik.

İkinci bölüm metnin inceleme kısmıdır. Bu bölümde eseri şekil ve muhteva bakımından inceledik; eserin fiziki tavsifi, bölümleri , metodu ve önemi diye alt başlıklar altında bilgiler verdik.

Üçüncü bölümde ise metnin Latin harflerine aktarılmış halini ortaya koyduk.

Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar adlı eseri daha kullanışlı bir hale getirmek amacıyla çalışmanın sonuna bir dizin ilave ettik. Tâhirü’l Mevlevî’nin kendi kalemiyle yazdığı hayatını anlattığı iki sayfalık bir metni tezimizin ek kısmında verdik.

Eser özellikle Klasik Edebiyata ilgi duyan ya da duymak isteyen okuyucuya ön bilgi verecek niteliktedir. Ayrıca ele alınan konularda ayrıntıya girmeden yalın bir anlatımla okuyucu ön bilgi sahibi olup daha fazla malûmat sahibi olmak için araştırmaya ve incelemeye koyulacaktır. Bunun yanında eser, hulasadan muhtevaya uzanan bir bilgi köprüsü olması yanında, hem muharriri, hem de kısa da olsa muhtevası bakımından büyük bir kıymet ve hususiyet taşımaktadır.

Eserin çeviri yazısından tezin tamamlanmasına kadar karşılaştığım güçlükleri çözmede her fırsatta kendilerine müracaat ettiğim başta tez hocam Prof.Dr. Cihan Okuyucu’ya, değerli ağabeyim Necip Demircan’a ve emeği geçen bütün herkese saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Fuat BİNER
Haziran 2008- İSTANBUL

I. BÖLÜM

TAHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1-HAYATI

Tâhirü'l Mevlevî'nin asıl adı Mehmet Tâhir'dir. Bu ismi babasının dedesi olan Mehmet Tahir Efendi'ye nisbetle alan müellifimiz Hüseyin Vassaf Bey'e yazdığı mektupta bunu şöyle dile getirmiştir.

‘ Pederim Hacı Safvet Bey'in cedd-i mâderisi ve üstad-ı hat Mahmud Celâlüddin merhumun şâkird-i yegânesi olan Mehmet Tâhir Cemalüddin Efendiki muşarun ileyhin ism u mahlasına vâris olmuşum mevlevi dervişi imiş.‘¹

Müellifin ayrıca şu isimleri de kullandığı resmi belgelerde görülmektedir.²

Hacı Mehmet Tâhir Efendi

Hacı Mehmet Tâhir Bey

Tâhir Bey

Tâhir Olgun

Tâhirü'l Mevlevî³, İstanbul Aksaray'da dünyaya gelmiştir. Kaynaklar doğum yerinde mutabikken, doğum tarihi hakkında farklı bilgiler vermişlerdir. Fakat Tâhirü'l Mevlevî'nin hayatını anlattığı makalesine baktığımızda bu karışıklık ortadan kalkacaktır. Yazarın makalesinde şu bilgiler kayıtlıdır:

Hicri 1294 senesi Ramazanın beşinci, miladi 1877 Eylül'ünün 13'üncü Perşembe günü,Aksaray civarında Molla Gürani mahallesinin Mehter sokağında kain 3 numaralı evde doğmuşum.⁴ Müeellifin isminin sonuna eklenen Mevlevî ibaresi ism-i nisbetinden anlaşılacağı üzere Mevlevî tarikatına mensup olduğundan dolayıdır. Tâhirü'l Mevlevî'nin şeyhi ise Mehmed

¹ Mahfil , S 36 ,Şevval 1341,s.184

² Tâhirü'l Mevlevî (Olgun) Hayatı,Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri,Yüksek Lisans Tezi, s.19

³ Tâhirü'l Mevlevî hakkında daha geniş bilgiler veren kaynaklar şunlardır:

-Tâhirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri,Dr.Atilla Şentürk,Nehir Yay.1991

-Tâhirü'l Mevlevî (Olgun) Hayatı,Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri,Ank.Üniv.Yüksek Lisans Tezi,1994
Haz:Zülfikâr Güngör

⁴ Tâhirü'l Mevlevî,Dini Tarihi Edebi Makaleler,'Hayatım'Süleymaniye Ktp.F.S.T.170, s.1

Celalettin Dede Efendi'dir. Müellifimiz Mevlevî geleneğinde var olan 1001 günlük çilesini tamamlamış ve (dede) ünvanına da hak kazanmıştır. Çilesini tamamladıktan sonra Tâhirü'l Mevlevî şu tarih beytini düşürmüştür.

Matbah-ı mullâ'da itmâma resîde çillemiz
 Acizâne etdik itmâma resîde çillemiz
 Yazdı târihin mücevher beyt ile kilik-i sürûr
 Olmasıyla vaz'-ı erkâma resîde çillemiz
 Lutf-ı Mullâ münceli oldukda serde Tâhirâ
 Feyz-i Hak'la oldu encâma resîde çillemiz⁵

1934'de Soyadı kanununda Tâhirü'l Mevlevî (Olgun) soyadını alacaktır. Müellifin babası Hacı Safvet Bey'dir. Sarayda hademe-i hassa başçavuşu olan Hacı Safvet Bey'in kaynaklarda ne zaman doğduğuna dair bilgiler yoktur. 1891 yılında vefat eden Safvet Bey Merkez Efendi kabristanında medfundur. Tâhirü'l Mevlevî'nin annesi, Sultan Abdülaziz'in cariyelerinden Emine Emsal hanımdır. Emine hanım 1928 tarihinde vefat eder ve Yenikapı Mevlevihanesi hamuşan mezarlığına defnedilir.

Tâhirü'l Mevlevî annesinin vefatı üzerine şu tarihi düşürmüştür:

'Terk idüp gittin nihayet kimsesiz evladını
 Ayrılıkmış mihr-i payanın da ahir sonu'

Müellifin Divan-ı Tâhirü'l Mevlevî adlı eserine baktığımızda Afife Gülistan Hanım ve annesinin ikinci evliliğinden dünyaya gelen Fatma Âliye adında iki kız kardeşinin olduğu kayıtlıdır. Yine aynı esere baktığımızda kızkardeşi Afife Gülistan Hanımın kızı Fatma Vediatullah adlı yeğenini evlatlık edindiğini müellif şöyle kaydetmiştir. 'Benim çoluk çocuğum olmadığı için Vedia'yı kendi kızım gibi severdim. Onunda bana babası derecesinde belkide ondan fazla muhabbeti vardı.'⁶

Bu bilgilerden Tâhirü'l Mevlevî'nin evlenmediği de ortaya çıkmaktadır.

⁵ Tâhirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri, Dr. Atilla Şentürk, Nehir Yay. 1991, s. 15

⁶ Divan-ı Tâhirü'l Mevlevî Vr. 131 a.

Kısa malumatlarla hayatını verdiğimiz müellifin yaşadığı dönem hem edebi hem de siyasi yönden çalkantılıdır. Altı asır cihana hükmeden Devlet’i Aliye artık yıkılmış, yerine yeni bir yönetim biçimiyle Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Edebi yönden ise Türk Edebiyatında yenilik yapma çabaları görülmektedir. Öyleki gerek Tanzimatçılar, gerekse Servet-i Fünûn devri şair ve yazarları Şark kültürünün tesirinden kurtulup, Batı Edebiyatına temayül göstermişlerdir. Siyasi ve edebi dönemin farklılaştığı, batıya yönelişin yaşandığı bu dönemin müellifi olan Tâhirü’l Mevlevî çocukluk döneminden itibaren iyi bir tahsil hayatı görmüş, edebi ve dini kültürünü çok sağlam olarak kazanmıştır. Kendi ifadesiyle Muallim Naci’nin tesiri altında şiire başladığını söyleyen müellifimiz gerek örgün eğitim veren kurumlarda (Hekimbaşı Ömer Sibyan Mektebi, Gülhane Askeri Rüşdiyesi, Menşe-i Küttabi-ı Askeri) olmak üzere, gerekse yaygın eğitim veren (cami, tekke, medrese) eğitimine dayalı bir tahsil hayatı vardır. Hayatını ilim öğrenme ve öğretme faaliyetlerine vakfeden müellifin tercüme-i halini yazan yakın dostu Suudu’l-Mevlevi ‘Denilebilir ki bizdeki ekser-i erbâb-ı kalem gibi Hüda-yi nâbit olarak yetişmiş ve malumatını say-ı zatıyla elde etmiştir’ sözleriyle onun ilmi gayretlerine işaret etmiştir.⁷

Hayatını ilme ve eğitime adayan ‘Tâhirü’l Mevlevî 74 yıllık ömrüne çok şey sığdırabilmiş; değişik nezaretlerde memurluk, mekteplerde muallimlik, medreselerde müderrislik yapmanın yanısıra; basın yayın işiyle de uğraşmış gazete ve dergi çıkarmış, çok sayıda makale ve kitap yazmış velud şahsiyetlerden biridir.⁸

20 Haziran 1951 tarihinde vefat eden Tâhirü’l Mevlevî 74 yıllık ömrü boyunca yüzlerce eser vermiş hayatını ilme ve talebe yetiştirmeye vakfetmiştir. Yenikapı Mevlevihanesi Hamuşan mezarlığında annesinin yanına defnedilen müellifimiz için yakın dostları ve sevdikleri tarafından tarih beyitleri düşürülmüştür. Kendisi de mezar taşına yazılmasını istediği şu dörtlüğü yazmıştır:

Eli boş gidilmez gidilen yere
Boş gelmedim Ya Râbb ben suç getirdim
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımda çok güç getirdim.⁹

Tâhirü’l Mevlevî’nin vefatına Hafız Yusuf Ararat’ın söylediği vefat tarihi şudur:

Mevlevî-i Mesnevîhân şâir-i hassâs idi

⁷ Tâhirü’l Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri, Yüksek Lisans Tezi, s.27

⁸ A.g.tez.,s28

Ehl-i dil'di, pâk idi âlâyışinden zâhirin
 Geldi 'Ya Hû' müjde-i gufrânıdır tarihine
 Sadr-ı illiyînedir pervâzı rûh-ı Tâhirin¹⁰

Şeyh Hayrullah Tâceddin-i Üsküdâri ise şu tarih beytini düşürmüştür:

Şâir-i sâhib-fazilet sohbeti hoş bir edîb
 Mâh-ı gufrânda bekâya hayf hlet eyledi
 Mevlevîden Kâdiriden ahz edip feyz-i müdâm
 Aşkını izhâr edip pîrâna nisbet eyledi
 Bir mücerred pâk idi hem de mücâhid nefesine
 Çille-keş oldu cihanda terk-i rihlet eyledi
 Ders okutdu Mesnevî'den hayli canlar aldı feyz
 Pek latîf takrîr ile ihvâna hizmet eyledi
 Alem-i irfâna hasbi çok eserler bahş edip
 Mâsivâyı terk edip tercîh-i uzlet eyledi
 Bin dokuz yz elli bir târih-i lafzî Tâciyâ
 Mevlevî Tâhir Dede âh Hak'ka vuslat eyledi.¹¹

Rusûhî Baykara'nın tarih beyti de şöyledir:

Mevlevî bendesi Tâhir Dede bu
 Bezm-i cânândan alınca bir bû
 Lâilâhe dedi ol ser-mest –i cemâl
 Oldu en son nefesi illâ Hû
 Ah u eyvâh ile yazdım târih
 Mesnevî-hân dede göçdü yâ Hû¹²

2-ESERLERİ

---

⁹ Mahir iz, Yılların İzi Kitabevi Yay. s.299

¹⁰ A.g.e. s.299

¹¹ Tâhirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri, Dr. Atilla Şentürk, Nehir Yay. 1991, s.60

¹² A.g.e. s.59

Tâhirü'l Mevlevî kendisini çok yönlü yetiştirmiş nev-i şahsına münhasır bir müellifimizdir. Gerek vermiş olduğu eserler, gerekse yetiştirdiği talebeler açısından bu apaçık ortadadır. Manzum ve mensur eserlerin yanında yüzlerce ilmi makaleler yazmış, basın hayatında da çeşitli dergi ve gazeteler çıkararak ilim dünyasını aydınlatmıştır. Müellifin eserlerini yazma ve matbu eserler başlığı altında topladık. Eserlerle ilgili bilgileri, Tâhirü'l Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri, Yüksek Lisans Tezi'nden ve Atillâ Şentürk'ün Tâhirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri adlı çalışmalarından istifade ederek muhtasar bilgiler verdik.

1.1-YAZMA ESERLERİ

1.Asi Abaza Hasan Paşa

Bu eser 17.yy. devlet adamlarından Diyarbakır valiliği yapmış olan Abaza Hasan Paşa'nın biyografik çalışmasıdır.

2.Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şair Zâti

Aşık Çelebi'nin hayatı ve şahsiyeti Meşâ'irü's Şuraa adlı eserinin incelenmesi ve Zati'ye dair yazdıklarının sadeleşmesinden meydana gelmiştir.

3.Bursalı Gazali

16.yy. şairlerinden Bursalı Gazali'nin hayatı ve şahsiyetinin anlatıldığı bir eserdir.

4.Büyüklerimizden Bazı Zevât

Sahabe-i Kirâmdan bazı zevatların şahsiyetlerinin anlatıldığı bir eserdir.

5.Dini, Tarihi, Edebi Makaleler

Müellifin farklı zamanlarda mecmualarda yazdığı makalelerin toplanmasıyla oluşan bir eserdir.

6.Divânçe-i Farisi-i Tâhir

Tâhirü'l Mevlevî'nin Farsça yazdığı şiirlerinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur.

7.Divan Edebiyatından Birkaç Parça ve İzahı

Divan Edebiyatımızın en çok okunan yedi metninin şerhinden oluşan bir eserdir.

8.Divân-ı Tâhirü'l Mevlevî-1

Müellifin şiire ilk başladığı günden itibaren yazdığı şiirlerin toplandığı bir eserdir.

9. Divân-ı Tâhirü'l Mevlevî-2

Müellifin 1945'ten sonra yazdığı şiirlerden oluşmaktadır.

10.Edebi Mektuplar

Ahmet Tal'at Onan'ın divan edebiyatındaki bazı güç beyitler hakkında izahat almak için müellife gönderilen sorulara verilmiş cevaplardan oluşmuş bir eserdir.

11.Edebiyat Dersi Muhtırası

Eser lise 3. Sınıf öğrencilerine edebi sanatları ve edebi şekilleri öğretmek amacıyla hazırlanmıştır.

12. Edebiyat Sözlüğünde Uydurma Tabirler

150 tane terimin doğru olarak tarif edildiği bir çalışmadır.

13.Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar

Edebiyat tarihimize ilgili araştırmalardan oluşan bu eser kitap ve makale tarzında yayımlanmıştır.

14.Garb Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra

İngiliz, İtalyan, Alman, Fransız edebiyat tarihi ve tarihçilerini anlatan bir eserdir.

15.Hallâc-ı Mansûr'a Dair

Tasavvuf şahsiyetlerinden Hallâc-ı Mansûr'un biyografisi ve hakkındaki şüpheleri bertaraf etmek için kaleme alınmıştır.

16.Hitabet Dersleri

İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde okuttuğu hitabet dersi için hazırlanmış bir ders kitabıdır.

17.Hulefa-yı Raşidin Devri Hulasa-i Vakayi-i

Dört büyük halifeden ikisinin anlatıldığı bir nüshadır.

18.İbn-i Kemal'in Yavuz Hakkındaki Mersiyesi

Bu eser İbn-i Kemal tarafından Yavuz Sultan Selim'e yazılan mersiye'nin şerhidir,

19.İslam Ansiklopedisi İçin Yazdıklarım

Müellifin ansiklopedi için kaleme aldığı 93 maddeden oluşan bir çalışmasıdır.

20.İstanbul'un Eski Adetlerinden

Eski İstanbul'un örf ve adetlerinin anlatıldığı küçük bir risaledir.

21.Kava'id-i Edebiyye Dersleri

Edebiyatta üslup ve belagat ile ilgili bolca örneklerin verildiği bir eserdir.

22.Kitabet-i Resmiye

Devlete dair usul ve teşrifata uygun bir yazının nasıl kaleme alınacağını anlatan ders notlarından mürekkep bir çalışmadır.

23.Kudemâ-yı Mevleviye

Menâkıbü'l- Ârifin'de zikredilen 114 râvinin hal tercümelerinden oluşmaktadır.

24.Kur'an ve Mağz-ı Kur'an

Hind Meşayihinden Şah Abdurrahman'ın Farsça olarak yazdığı Mesnevi-i Şerifin tercümesidir.

25.Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi

16.asır şairlerinden Mantıkî'nin hayatının ve bir hezeliyesinin açıklanmasından oluşan eserdir.

26.Mecmu'a-i Eş'âr

Şairin kendi şiirlerinden seçtiği manzumelerden oluşmaktadır.

27.Menâkıbu'l- Ârifin'de Münderic 'Makâlât-ı Şemsi Tebrizî'den

Bu eser Ahmed Eflâki'nin Menâkıbü'l Arifin adlı eserinin bir bölümünün tercümesidir.

28.Mısır'daki Abbasi Halifeleri

Müellifin Kısas-ı Enbiya'ya ek olarak Suyuti'nin Tarihu'l Hulefa adlı eseri örnek alınarak hazırlanmıştır.

29.Münâcât-ı Hazret-i Mevlana Tercümesi

Ahmet Remzi Dede'nin Münacat-ı Hazret-i Mevlana adlı eserininin tercümesidir.

30.Nedim'in Köşk Kasidesi ve Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın Naziresi

Nedim'in Köşk kasidesinin şerhinin yapıldığı, ayrıca Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın bu kasideye yazdıkları nazirelerin şerhinin yapıldığı bir eserdir.

31.Nisâbu'l- Mevlevî Tercümesi

Mesnevi şarihi Şeyh İsmail Ankaravi'nin Farsça manzum yazılmış eserinin tercümesidir.

32.Osmanlı Devletinde İdam Edilen İki Şeyhü'İslam

Dördüncü Murad ve Dördüncü Mehmet tarafından idam edilen Şeyhülislam Ahizâde Hüseyin ve Şeyhülislam Hocasâde Mes'ûd efendilerin hayatlarını ve öldürülüşlerini ele anlatan bir eserdir.

33.Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi

Mir Seyyid Ali b.Şihabettin el-Hemedâni'nin eserinin tercümesidir.

34.Sabri'nin Ebu Said Efendi Vafındaki Kasidesi

17.yy.divan şairlerinden Sabri'nin yazmış olduğu bir kasidenin şerhidir.

35.Sa'di Şirazi'ye Dair

Şeyh Sadi'nin Gülistan adlı eserinin baş kısmına Mirzâ Abdü'l Azim Garkânî tarafından yazılan Mir mukaddimenin tercümesidir.

36.Es-Siretü'n-Nebeviyye ve'l-Asâru'l-Muhammediyye Tercümesi

Aslı Arapça olan ve Mekke Müftüsü Seyyid Ahmed Zeyni tarafından yazılan bu eserin yarısını Tahirü'l Mevlevî tercüme etmiştir.

37.Sünbülzâde Vehbî'nin Tannane Kasidesi

Bu eser 18.yy. Divan şairlerinden Sünbülzâde Vehbi'nin Tannane adlı kasidesinin şerhidir.

38. Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyare Kasidesi ve Şerhi

Bu eser 18.yy.Divan şairlerinden Sünbülzâde Vehbi'nin Tayyare alı kasidesinin şerhidir.

39.Şâir Ali İffet

Giritli şair Ali İffet'in biyografisidir.

40.Şâir Anıtları

Şuara tezkiresi niteliğinde 28 şairin hal tercümelerini ve ölümlerine düşülen tarihlerden mürekkep bir eserdir.

41.Şâir Refi’i Kâlayi

Şair Refi’i Kâlayi’nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerinin anlatıldığı bir çalışmadır.

42.Şeyhü’İslam Abdü’l-Aziz Efendi

Araştırmalarda herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

43.Tarih Hülusaları ve Kısas-ı Enbiya

Bu eser müellifin İslam Tarihine dair ders notlarından oluşmaktadır.

44.Teceddüt Edebiyatına Dair Muhtıra

Müellifin Kuleli Askeri Lisesi’nde öğretmenlik yaptığı yıllarda Edebiyat Tarihimizle ilgili oluşturulan ders notlarından oluşmaktadır.

45.Tefsir-i Hüseyini Tercümesi

Hüseyin Vâiz’in Mevâhib-i Aliyye adlı Farsça tefsirinin Bakara sûresinin sonuna kadar yapılmış olan tercümedir.

46.Tercümelerim

Bu eserle ilgili bir nüshaya rastlanmamıştır.

47.Türk Edebiyatı Tarihçesi

Yazarın Darüşşafaka Lisesi’nde Edebiyat öğretmenliği yaptığı yıllarda tutulan ders notlarıdır.

48.Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa Divanının Nesre çevrilişi

15.yy. şairlerinden Ahmed Paşa’nın divanının nesre çevrilmiş halidir.

2.1- MATBU ESERLERİ

1.Afgan Emiri Abdurrahman Han

Afganistan Emiri Abdurrahman Han'ın kendisi tarafından yazılan yaptığı işleri ve olayları anlattığı bu eserin müellif tarafından tercüme edilmiştir.

2.Amuzgar-ı Farisi

Talebenin sade ve kolay bir biçimde Farsça öğrenebilmesi amacıyla hazırlanmış bir çalışmadır.

3.Asr-ı Saadetde: Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri

İslam Tarihi derslerindeki ders notlarından oluşan bu eser cahiliye devri ile İslam medeniyetinin mukayese edilmesi ve 4 halife dönemine kadar geçen olayların anlatıldığı bir çalışmadır.

4.Bakiye Dair

16.yy.şairlerinden Baki hakkında yapılmış biyografik bir eserdir.

5.Cengiz ve Hulagu Mezalimi

Cengiz ve Hulagu'nun İslam alemine yaptığı zulümlerin anlatıldığı bu eserde ayrıca Şeyh Sadi'nin Bağdat katliamını anlattığı mersiye'nin tercümesinden oluşmaktadır.

6.Dest-aviz-Farisi-hânan

Lise öğrencilerine Farsça öğretmek amacıyla yazılmış bir eserdir.

7.Divan Edebiyatı ve İstılahları

Divan Edebiyatı ve Divan Edebiyatındaki ıstılahların açıklanmasına dair kaleme alınmış bir eserdir.

8.Divançe-i Tahir

Müellifin yazdığı ikinci şiir kitabıdır.

9.Edebiyat İstılahları

Müellifin Edebiyat Lügatı komisyonuna atandığı zaman yaptığı ıstılahların çalışmasıdır.

10.Edebiyat Lugatı

Alfabetik olarak hazırlanan bu eser edebiyat terimleri sözlüğüdür.

11.Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra

Başlangıçtan Tanzimat dönemine kadar anlatılan edebiyat tarihidir.

12.El-Fütühatü'l-İslamiyye Tercümesi

Mekke Müftüsü Seyyid Ahmet Zeyni Dahlan'ın el-Fütühatü'l İslamiyye adlı eserinin tercümesidir.

13.Fuzuli'ye Dair

Fuzuli'nin bazı eserleri ve özellikleri hakkında tefrika edilen bu yazıların topluca neşredilmesinden mürekkeptir.

14.Germiyanlı Şeyhi ve Harnamesi

Şeyhi'nin hayatı ve ünlü mesnevisi Harname hakkında yapılmış bir çalışmadır.

15.Hazreti Peygamber ve zamanı

Hz.Muhammed'in hayatının sade ve muhtasar bir şekilde anlatıldığı bir siyer kitabıdır.

16.Hind İhtilâli

İngilizlere karşı yapılan ihtilal neticesinde bir İngiliz kadının başından geçen olayların anlatıldığı tercüme bir eserdir.

17.Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nadir Şah

Tercüme bir çalışma olan bu eser Hind ve İran hakkında bilgiler verirken şarka dair malumatlar da vermektedir.

18.Hind Masalları

Hind'li Şeyh İnâyetullah'ın Bahar-ı Dâniş adlı Farsça eserinin tercümesidir.

19.İki Mektup Sururi ile Gubâri

16.asrın iki divan şairi olan Sururi ve Gubâri arasında geçen bir olay ve birbirlerine yazdığı iki mektubun açıklanmasından müteşekkil bir çalışmadır.

20.İnsanlığın Büyük Önderi Rasulu Azam Hz.Muhammed'in Hal Tercümesi

Hz.Peygamberin hayatının özlü bir şekilde anlatıldığı bir eserdir.

21.İslam Askerine

1.Dünya Savaşı döneminde askerin cesaretini artırmak amacıyla Hz.Peygamberin yaptığı savaşların anlatıldığı bir eserdir.

22.Kafkasya Mücahidi Şeyh Şamil'in Gazavatı

Şeyh Şamil'in hayatını ve gazalarını anlatan tercüme bir eserdir.

23.Kâili Bilinen Fıkralar

Müellifin Mehmet Zeki Pakalın'a eskilerden duyduğu fıkraları derleyip takdim ettiği bir çalışmadır.

24.Kameri Aylara Dair Ma'lumât

Kameri aylarla ilgili tarihi bilgileri o aylarda cereyan eden olayları ihtiva eden bir çalışmadır.

25.Matbuat Alemindeki Hayatım

Müellifin mektep, memuriyet, ve yayın hayatındaki hatıralarını anlattığı bir eserdir.

26.Medaris-i İslamiyye Talebesine Tarih Hülasaları

İslam tarihine dair makalelerin toplanmasından oluşan bir eserdir.

27.Mesnevi Dersleri

Müellifin Fatih, Süleymaniye ve Laleli Cami'inde okuttuğu Mesnevi derslerinin notlarıdır.

28.Mesnevi'nin Eski ve Yeni Muterizleri

Muhammed Şahin'in eseri Mesnevi'nin Tenkidi adlı çalışmasının önsözüne cevap niteliğinde bir çalışmadır.

29.Mesnevi'nin Mu'terizine İkinci Cevap

Mesneyi'yi tenkit eden bir eser için verilmiş bir cevap şeklinde risaledir.

30.Mir'at Hz. Mevlana

Hz.Mevlana'nın manzum bir hilye-i şerifidir.

31.Mir'atü'l-Akaid

Molla Cami'nin akaide dair kaleme aldığı eserinin tercümesidir.

32.Müslümanlıkta İbadet Tarihi

Namaz, Oruç, Zekat ve Hac'ın tarihi safhalarının anlatıldığı bir çalışmadır.

33. Siyer-i Peygamberi

Seyyid Ahmed Zeyni Dahlan'ın es-Siretü'n-nebeviye ve'l Âsârü'l-Muhammediye adlı eserinin yarım kalmış tercümesidir.

34.Şair Nevi ve Suriye kasidesi

Nev'inin hayatı ve Şehzade Mehmed için düzenlenen sünnet düğünü için kaleme aldığı kasidenin şerh ve izahına dair bir eserdir.

35.Şeyh Celaleddin Efendi Merhum

Müeelif, şeyhinin vefatı üzerine kaleme aldığı küçük bir risaledir.

36.Şehy Sa'dinin Bir Sergüzeşti

Şeyh Sadi'nin Hindistan'daki Somenât mabedine yaptığı ziyaretini anlattığı Farsça eserin tercümesidir.

37.Şuküfe-i Baharistan

Molla Cami'nin Baharistan adlı eserinin tercüme ve şerh çalışmasıdır.

38.Tarih-i İslam Sahaifinden

Müellifin İslam Tarihi ile ilgili makalelerinin bir araya getirilmesiyle oluşan bir eserdir.

39.Tedrisat-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Müellifin Darü'sşafaka Lisesi'nde okuttuğu ders notlarından oluşan bir eserdir.

40.Teşebbüs-i Şahsi

Müeelif 1908 yıllarında birkaç arkadaşıyla birlikte çıkardıkları Rahber-i Vatan adlı gazetenin çıkarıldığı zamanda başından geçen olayları anlattığı hatıra türü bir eserdir.

II.BÖLÜM

1) TÜRK EDEBİYATI TARİHİNE DÂİR HULÂSALARIN ŞEKİL VE MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

74 yıllık hayat serüvenini ilim ve irfan hayatına adayan Tâhirü'l Mevlevî, hayatının önemli bir bölümünde çeşitli eğitim kurumlarında muallimlik ve müderrislik yapmıştır. Hayatını anlattığı makalesinde müellifimiz muallimlik yıllarını şöyle nakleder:

‘Muallimliğe intisâbım 1319 (1903) senesindedir. İlk defa Bûrhan-i Terakki ve Rehnümâ-yi Füyûzat namındaki husûsî mekteplerde Farisî ve ikincisinde aynı zamanda İslam Tarihi okuttum.

Dârüşşafaka'ya 36 sene hizmet ederek Tarih-i İslâm, Usûl-i Tahrîr ve Edebiyat dersleri verdim. Sonra yaşlanmış ve kulakları ağırlaşmış diye çıkarıldım. Uzun seneler hizmetimin mükâfatı olmak üzere bana ikrâmiye kabîlinden dört yüz lira verildi. Fakat ben bu parayı iade ettim. Medreset-ül-Kuzât'ta Resmi Kitâbet, Medreset-ül-Vâizin'de Siyer-i Nebî, Dârülhilâfe Medreselerinde Tarih ve Edebiyat okuttum. Maltepe ve Kuleli Askerî Liselerinde ve Musiki Yatı Mektebinde Türkçe tedaris ettim.’¹³

İncelediğimiz bu eser 1931-1932 yılları arasında Tâhirü'l Mevlevî'nin Kuleli Askerî Lisesi'nde okuttuğu Edebiyat Târîhi dersine ait notlarından oluşmaktadır.

2) ESERİN FİZİKİ TAVSİFİ

Eser Adı: Türk Edebiyatına Dair Hülâsalar

Telif Eden: Tahirü'l Mevlevî

İstinsah Eden: Tahirü'l Mevlevî

Dili: Osmanlıca

Kayıt no: Fatih Üniversitesi Şefik Can Bağış

Demirbaş no: 0038842

Eser mukavva kapak, battal boy şeklinde kırmızı perur kâğıdına kesilip yapıştırılmış kâğıtlar halindedir. Sadece ön yüzü kullanılmış olup, arka yüzü boş bırakılmıştır. Yapıştırılan sarı

¹³ Edebiyat Lügatı, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, 1994, s.9

kâğıtlar şeffaf, sarı ve pelur kâğıt inceliğindedir. Yazı işlek bir rik'a ile yazılmıştır. Satır sayıları her sayfada değişmekle birlikte ortalama 22 satırdır. Genellikle siyah kurşun kalemle yer yer mavi kalemle yazılmış olan metinde konu başlıkları altı çizilerek gösterilmiştir. Yine metinde zaman zaman bazı kelime ve cümlelerin üzeri çizildiği görülmektedir. Eserin bazı kısımları 1.nüsha,bazı sayfalar ise karbonla çoğaltılmıştır. Yer yer kalem kalınlığı da değişmektedir. Nadiren siyah dolma kalemle bazı kelimelerin düzeltildiği görülüyor. 34 sayfalık notlardan sonra defterin 12 yapraklık kısmı boş bırakılmıştır. Eserin sayfaları arasında muhtelif fotokopiler yer alıyor bunların eserle hiçbir ilgisi yoktur.

3) BÖLÜMLERİ

Eser not defterinden mürettep olduğu için bölüm yoktur. Tâhirü'l Mevlevî, Türk Edebiyatı Târîhini başlangıçtan 20.yy. kadar edebiyatın geçirdiği devreler ve o devrelerde oluşturulan eserleri ve yazarları hakkında bilgiler kaydetmiştir. Divan, Halk ve Tasavvuf Edebiyatı hakkında müellif, alt başlıklar altında muhtasar bilgiler vermiştir. Alt başlıklar sırasıyla şöyle kayıtlıdır:

Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulâsalar

Türk Edebiyatı Târîhi

Edebî devreler

Birinci devre

İkinci devre

Üçüncü devre

Türk lehçeleri

Türk harfleri

Orhon harfleri

Uygur

Arap harfleri

Latin harfleri

Türk nazmı

Nazım şekilleri

Koşuk

Dörtleme

Eski Türk şâirleriyle vazîfeleri
 Sığır, şölen, yuğ
 Sığır
 Şölen
 Yuğ
 En eski Türk nazım ve nesri
 İkinci devre
 Kutadgu Bilig
 Dîvânu Lugâti't-Türk
 Atabetü'l-Hakâik
 Türk klasizmi
 Havâs ve Halk Edebiyatı
 Tasavvuf ve sûfler
 Tasavvuf
 Çağatay Edebiyatının meşhûr şâirleri
 Seyf-i Sarâyî
 Hârezmî
 Hocendî
 Sekkâkî
 Mir Haydar
 Emirî
 Hüseyin Baykara
 Alî Şîr Nevâyî
 Bâbü Şâh
 Eski Âzerî şâirleri
 Hasanoğlu
 Kadı Burhaneddîn
 Seyyid Nesîmî
 Habîbî
 Hatâyî
 Fuzûlî
 Bizim lehçe Edebiyatı
 8/14'üncü asır
 Gülşehrî
 Âşık Pâşâ

Eflâkî
 Dervîş Yûnus
 Hâce Mesûd, Gazaliddîn Ahmed ve Kul Mesûd
 Bursalı Niyâzî
 9/15'inci asır
 Ahmedî
 Ahmed Dât
 Şeyhî
 Şeyhoğlu Cemâlî
 İznikli Hümâmî
 Bursalı Süleyman Çelebi
 Bursalı Safî
 Şeyh Elvân-ı Şirâzî
 Yazıcızâde Muhammed ve Ahmed Efendiler
 Osman Pâşâzâde Atâyî
 Ahmed Pâşâ
 Nizâmî
 Melihî
 Tokatlı Leâlî
 Perşembeli Mesîhî
 Necâtî
 Sehî Beğ
 Behiştî
 Hamdullah Hamdî
 Zâtî
 Şehzâde Cem
 Cem Sadîsi
 Zeyneb ve Mihrî kadınlar
 Bu asrın nesir ve nâsırları
 Nişâncı Mahmud Pâşâ
 Sinân Pâşâ
 Bu asrın halkî ve tasavvufî şâirleri
 Ozan
 Hacı Bayram Velî
 Eşrefzâde

Kemâl Ümmî

10/16'ncı asır

10/16'ncı asrın en meşhûr şâirleri şunlardır

Fuzûlî

Bâkî

Malkaralı Yahyâ Nevî

Şeyhüslâm Saâdeddîn Efendi

Tâcizâde (921) [23] Amasyalı Cafer Çelebi

Arnavud Yahyâ Beg

Hayâlî

Tatavlı Mahremî

Edirneli Nazmî

Edirneli Emrî

Kalkandelenli Fakîrî

Bağdâdlı Rûhî

Hâkânî Mehmed Beg

10/16'ncı asırda nesir

Feridun Beg

Kastamonulu Latîfî

Âşık Çelebi

Bursalı Hasan Çelebi

Müverrih Lütfî Pâşâ

Gelibolulu Müverrih Âlî

Âşıkpâşâzâde Ahmed Uşşâkî

Halkî ve tasavvufî şâirler

11/17'nci asır

Azmîzâde Hâletî

Ömer Nefî

Nevîzâde Atâyî

Şeyhüslâm Yahyâ Efendi

Şeyhüslâm Bahâyî Efendi

Sabrî

İbrahim Cevrî Çelebi

Vecdî

Mustafa Nâilî

Fehm-i Kadîm
 Edirneli Neşâtî
 Edirneli Güftî
 Ganîzâde Nâdirî
 Adanalı yahud Edirneli Âlî
 Ahmed Mustafâ
 Muhammed Riyâzî
 Nedîm Kadîm
 Ahmed Fasîh Dede
 11/17'inci asırda nesir
 Alaşehirli Veysî
 Bosnalı Nergisî
 İstanbullu Kâtip Çelebi
 Evliyâ Çelebi
 İsmâil Ankaravî
 Sarı Abdullah Efendi
 Kara Çelebizâde Abdülazîz Efendi
 Müverrih Naîmâ Efendi
 Tasavvûfî halk şâir ve nâsirleri
 Seyyid Seyfullah Efendi
 Mısırî Niyâzî
 Âdem Dede
 Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi
 Halk şâirleri
 Âşık Ömer
 Mustafâ Gevherî
 Karacaoğlan
 12/18'inci asır
 Urfalı Yûsuf Nâbî
 Öziçeli Sâbit
 İstanbullu Osmanzâde Tâib
 İstanbullu Nazîm
 İstanbullu Nedîm
 İzzet Alî Pâşâ
 Yenişehirli Fenerli Belîg

Arpaemînzâde Sâmi
 Müverrih Râşid
 Seyyid Vehbî
 İstanbullu Süleyman Nahîfi
 Diyârbekirli Hâmî
 İstanbullu Mirzâzâde Ahmed Neylî
 Çelebizâde İstanbullu İsmâil Âsım Efendi
 Vanlı Dürrî
 Selîm Efendi
 Kâmî
 Koca Râgıp Pâşâ
 İstanbullu Haşmet
 İstanbullu Fitnat Hanım
 Edirneli Hoca Neşât
 Esrâr Dede
 Şeyh Gâlib
 Tokatlı Kânî
 Şefik Efendi
 Resmî Ahmed Efendi
 Müstakimzâde Süleyman Sadeddîn Efendi
 Şeyhî
 Safâyî
 Mirzâzâde
 Sâlim
 Râmiz
 Sâmi, Şâkir, Hacı Begler, İzzî, Vâsıf efendiler
 Şemdânîzâde Süleyman Efendi
 12/18'inci asır halk şâirleri
 Sezâyî
 Şermî, Fasîhî, Necâtî, Kaba Sakal Mehmed, Hocaoğlu, Hükmi
 Vartan, Mecnûn
 13/19'uncu asır
 Enderunlu Âkif Beg
 Bagdâdli Ruhi Efendi
 Şeyhülislâm şâir Ârif Hikmed

Fatin Efendi
Halk şâirleri
Halk tasavvuf şâirleri

4) TÜRK EDEBİYATI TARİHİNE DÂİR HULÂSALARIN METODU

Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulâsalar Edebiyatımın geçirdiği devreleri alt başlıklar altında verirken o dönemin divan, halk ve tasavvuf şairlerini, eserlerini doğum yerleri ve tarihlerini şairinin kudretine göre kaydetmiş, bazı şairleri ve eserlerini ise açıklamaya gerek duymadan sadece isim olarak zikretmiştir. Yazarın notlarını incelediğimizde en çok ismi geçen şairin Nabi Efendi olduğu, en çok ismi geçen eserin ise Şeyh Galip'in Hüsn-ü Aşk'ı olduğu çalışmanın sonundaki dizin bölümünde ortaya çıkmıştır.

Tahirü'l Mevlvî, her ne kadar bu notları dersinde kolaylık olsun diye ana başlıklar altında toplamışsa da yer yer edebi anlayışı ve yorumlarına rastlamaktayız. Türkler ve İranlılar hakkında verdiği bilgiler arasında hüküm bildiren cümleler yer almaktadır. Tasavvuf ve sufiler başlığı altındaki bölümde şu bilgileri kaydetmiştir. 'Türkler, İran'a harben galip; fakat harsen mağlup oldular' ve akabinde ise 'Türk Edebiyatı geri kaldı; ancak Cengiz'in torunlarıyla Timur'un ve oğullarının zamanında uyanabildi'¹⁴ Müellif divan şairleri ve eserleri hakkında da malumatlar vermektedir. Şairin kudreti ve nefesine göre bilgiler veren Tahirü'l Mevlvî, Fuzuli ile ilgili maddesinde Fuzuli'nin Leyla u Mecnun eserini Şeyh Galip'in Hüsn-ü Aşk adlı eserine eşit olabilecek derecede zikretmiş; fakat güzellik bakımından tercihini Fuzuli'nin Leyla u Mecnun adlı eserine vermiştir. Yine şairleri anlatan bölümlerde hüküm bildiren şu cümleler yer almaktadır. Malkaralı Yahya Nevi hakkında bilgiler veren müellif şair hakkında övgü dolu hükümler vermiştir. 'Baki ile muasır olmasa ve lafz oyunları en büyük sanat sayılmayan bir devre gelse Baki'nin yeri buna verilmek lazım'¹⁵ Bu hükümler bize Divan Edebiyatının aklı ilk gelebilecek kudretli şairlerini saymak istediğimizde genel kaide olarak zikrettiğimiz Baki, Fuzuli, Şeyh Galip, Nef'i gibi üstatlar arasında esamesi okunabilecek şairlerinde olduğunun kanıtıdır. Zira Tahirü'l Mevlvî Divan Edebiyatında bir otorite olarak algılandığında bu sıradan bir yorum olmaktan ziyade, müellifin titiz incelemesi ve Divan Edebiyatına vukufuyla önemli bir tespit olduğu ortaya çıkar.

¹⁴ Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulâsalar s.4

¹⁵ Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulâsalar s.13

İncelediğimiz bu eser metin bakımından zorluk arz etmemekle beraber metnin birkaç yerinde okuma güçlüğüyle karşılaştık. Müellif batı edebiyatındaki yazar ve şairlerin isimlerini Türkçe okunuşu ile kaleme almış; fakat biz metnin çevirisinde bu yabancı isimleri orijinal şekliyle yazdık. Ayrıca metni günümüz Türkçesine uygun bir formatta çevirdik. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan (yigirmi , yapup, gelüp) gibi kelimeler yerine (yirmi, yapıp, gelip) ifadelerini kullandık.

5) TÜRK EDEBİYATI TARİHİNE DÂİR HULÂSALARIN ÖNEMİ

Tâhirü' l Mevlevî bu eserin giriş kısmında şöyle der: ‘1931-1932 senelerinde Kuleli Askerî Lisesi’nde okutulan Edebiyât Târîhi dersinin kolayca anlaşılması ve bahislerin hâtırda kalması için talebeye verilen Türk Edebiyatı Târîhine dâir hulâsalar’¹⁶ Kendisinin de belirttiği üzere Edebiyât Târîhi dersinin notlarından mürettep bu eser müellifin ders esnasında anlatacağı konuları belli bir düzen ve disiplin halinde anlatabilmesi için bizzat müellif tarafından oluşturulmuştur. Bizim bu çalışmayı günümüz harflerine aktarmadaki gayemiz eser muhtasar da olsa müellifinin büyük bir kıymet ve hususiyet taşımasıdır. Günümüz edebiyatında müellifleri kıymetdâr olan notlardan mürettep olan çalışmalar yazarının bir eseri olarak neşredilmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın (Edebiyat Ders Notları), Ömer Ferit Kam’ın (Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı) bu çalışmamıza örnek olarak gösterilebilir.

---

¹⁶ Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulâsalar s.1

III. BÖLÜM

METNİN LATİN HARFLERİNE AKTARILMIŞ ŞEKLİ

TÜRK EDEBİYATI TÂRİHİNE DÂİR HULÂSALAR

1931-1932 senelerinde Kuleli Askerî Lisesi'nde okutulan Edebiyat Târîhi dersinin kolayca anlaşılması ve bahislerin hâtırda kalması için talebeye verilen Türk Edebiyatı târîhine dâir hulâsalar

Türk Edebiyatı Târîhi: Edebiyatımızın geçirdiği devrelerden ve o devrelerde zuhûra gelen eserlerden bahseder.

Edebî devreler: İslâmdan evvel, İslâm ve Avrupa tesîri altında olmak üzere üçtür.

Birinci devre: Başlangıcı malûm değildir. Belki de târîhten eskidir. 5-11'inci asra kadar devâm etmiştir.

İkinci devre: 5-11'inci asırda başlamış, 13-19'uncu asrın ortasına kadar sürmüştür.

Üçüncü devre: 13-19'uncu asırda başlamıştır ki hâlâ o devre içinde bulunuyoruz.

Türk lehçeleri: Dünyanın her tarafına yayılmış olan Türklerin lisânında birtakım lehçe farkları olması tabîidir. Bu lehçelerin hepsini ayırmaya imkân yoktur. Onun için (şimâlî ve cenûbî) diye başlıca iki büyük kısma ayırmışlar, şimâlî lehçeye (Oğuzca) adını vermişler. Oğuzca: Âzerîlerle bizim konuştuğumuz lehçenin aslı. Cenûbî lehçe de (Uygurca), (Hâkânî) ve (Çağatayca) unvânlarını almış, Orta Asya halkının konuştuğu lisânın aslı olmuş. Şu hâlde bugünkü edebî Türkçe: Çağatayca, Âzerî, İstanbul dili olmak üzere üç lehçe.

Türk harfleri: Çinlilerin rivâyetine göre Türk yazısı ağaçlara çentik yapmak sûretiyle başlamış, sonradan muhtelif elifba kullanılmış. Bunların en meşhûrları:

Orhun harfleri: 38 harf. Ayrı yazılırdı. Beş asır kadar kullanıldı.

Uygur harfleri: 14 harf. Bitişik yazılırdı. 9-15'inci asra kadar kullanıldı.

Arap harfleri: 32 harf. Bitişik yazılırdı. Yeni harflerin kabûlüne kadar kullanıldı.

Latin harfleri: 28.

Türk nazmı: Türk nazımının ölçüsü: Hece veznidir. Bu ölçüler 5'den 16'ya kadar tahâllûf eder. Hecelerin azalıp çoğalmasıyla veznin ahengi değişir. En eski manzûmelerde az heceli kısa vezinler kullanılırdı. Üslûp sâde, manâ samîmî idi.

Nazım şekilleri: (koşuk) ve (dörtleme) olmak üzere iki türlü idi.

Koşuklar: Mesnevî şeklinde tanzim edilir ve (kopuz)la terennüm olunurdu.

Dörtlemeler: Şimdiki (murabba) yahut (musammat) tarzında yapılırdı.

Eski Türk şâirleriyle vazîfeleri: Eski Türkler, şâirlerine (ozan) (baksı) (oyun) adlarını verirlerdi. Bunların vazîfeleri: şâirlik, sâhirlik, kâhinlik, sâzendelik, rakkaslık, hekimlik. Hulâsa bilgiye taalluk eden her şeyi yapmaktı. Husûsiyle bazı âyînlerde saz çalmak ve terennüm etmekte.

Sığır, şölen, yuğ

Sığır: Tibetde bulunan ve (yak) denilen bir nev öküzü yılda bir defa gidip avlamak demektir. İbtidâî dînî bir maksatla yapılırdı. Sonraları âdî bir av hâlini aldı.

Şölen: Umûmî ziyâfet manâsına idi.

Yuğ ise: Birinin ölümü için yapılan mâteme denirdi. Ozanların da bunlardan her birinde vazîfeleri vardı.

En eski Türk nazım ve nesri Sibiryâ'da Orhun Nehri vâdisinde birtakım âbide ve onların üzerinde kazılı kitâbeler var. (Yolluğ Tigin) tarafından tertîp edilmiş olan bu kitâbeler, elde mevcut eserlerin en eskisi olmak üzere Türk nazım ve nesrini hâvî. Şu hâlde onları yazan Yolluğ Tigin de malûm olan en eski Türk nâsir ve nâzımı. Yine böyle eski olarak (Çuçu) nâmında bir şâir daha biliniyor.

İkinci devre: Hicretin dördüncü asrına doğru Türkler de Müslüman oldular ve İslâmî ilimleri aldılar. Karahânlılar memleketlerinde mektepler, medreseler yaptırıldılar. İbrânî muallimler getirtilip oralarda ders okutturdular. Onların tesîriyle aruz vezninde ve Uygur lehçesiyle manzûmeler yazan Türk şâirleri yetişti.

Kutadgu Bilig: Hicretin 462/1069 târihinde (Balasagunlu Yûsuf) tarafından (Kutadgu Bilig) isimli uzun ve manzûm bir kitâp yazıldı. Bunun vezni: aruz, şekli: mesnevî, lisânı: Hâkânî lehçesi, meâlde melekât-ı insâniyenin tasvîri idi. Yanî didaktik ve sembolik bir eserdir. Eldeki

eserlere göre İslâm tesîri altında yazılan Türkçe edebî eserlerin en eskisi budur. Karahânlı hükümdârı (Buğra Hân) tarafından nâzımına (Hâs Hâciplik) rütbesi verilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk: Yine hicretin 466/1069 milâdî târîhinde Kaşgârlı Mahmud, Araplara Türkçeyi anlatmak için (Dîvânu Lugâti't-Türk) isimli bir lugât kitâbı yazdı. Bu kitâp, en eski Türkçe bir lugât kitâbı olduktan başka içinde eski Türk manzûmeleri bulunması dolayısıyla da kıymetlidir.

Atabetü'l-Hakâik Kutadgu Bilig'in tesîri altında yazılmış dînî ve manzûm bir eserdir. Yazan (Yügnekli Edîb Ahmed) nâmında anadan doğma âmâ bir Türk idi.

Türk klasizmi: Frenklerde (klasizm) denilen edebî bir meslek vardır ki Eski Yunan ve Latin eserlerinin taklîdi ve onlardaki kâidelerin tatbîki demektir. Garplılar mîlâdın 17'nci asrında eski ecnebî edebiyâtı taklît ile bu tarzı tesîs ettiler. Türkler ise onlardan altı asır evvel, Arap ve Acem edebiyâtını taklît ile bir Nevklasizm yapmışlardı. Tabî iki klasizm arasında epeyce fark vardı.

Havâs ve Halk Edebiyâtı: Kutadgu Bilig'in tarzı havâsça kabûl edildi. Halk ise eskisi gibi hece vezniyle söyleyip dinlemekte devâm etti. Şu hâlde edebiyâtımız 5/11'inci asırdan itibâren ikiye ayrıldı.

Tasavvuf ve Sûfiler:

Tasavvuf: İbtidâli ilâhî bir zevk idi. Sonra âdetâ fâsıkî bir meslek oldu. Araptan Aceme Âzerîlerden de Türklere intikâl etti. Malûm olan en eski Türk sûfisi (Dîvân-ı Hikmet) nâmıyla manzûm bir eser vücûda getiren (Ahmed-i Yesevî)dir. Ahmed-i Yesevî (567) (Sayram)da doğan, Buhârâ'da tahsîl eden ve (Yesî)de ikâmet eyleyen bu Türk sûfisi, yüksek bir âlimdi. Fakat hitâp ettiği halkın anlayacağı bir tarz ile (hikmet)lerini yazdı. Ve iki asır sonra gelen (Dervîş Yûnus)u tesîri altında bıraktı. Çağatay ve Âzerî Edebiyâtıyla bunların eski ve meşhûr şâirleri: Türkler; İran'a harben galip, fakat harsen mağlûp oldular. Türk hâkânları, âdetâ İran Kısralığı etmeye başladıkları cihetle Fârisî edebiyâtı ilerledi. Türk şâirleri bile Acem lisânıyla manzûmeler yazdı. Binâenaleyh Türk Edebiyâtı geri kaldı, ancak Cengiz'in torunlarıyla Timur'un ve oğullarının zamanında uyanabildi.

Çağatay Edebiyâtının meşhûr şâirleri:

Seyf-i Sarâyî: Gülistân'ı tercüme etmiştir. Bir gâzeli meşhûrdur.

Hârezmî: (Muhabbetnâme) isminde manzûm bir eseri vardır.

Hocendî: (Letâfetnâme) isminde manzûm bir eseri vardır.

Sekkâkî: Dîvânı vardır.

Mir Haydar: (Şeyh Nizâmî)nin (Mahzenü'l-Esrâr)ını nazmen tercüme etmiştir.

Emirî: Dîvânı vardır.

Hüseyin Baykara: Horasan hükümdârıdır. Dîvânı ve (Mecâlisü'l-Uşşâk)ı vardır.

Alî Şîr Nevâyî: Hüseyin Baykara'nın vezîri. Çağatay Edebiyatını ihyâ etmiş pek değerli bir şâir.

Bâbü Şâh: Afganistan ve Hindistan hükümdârı. (Bâbürnâme)si meşhûrdur.

Eski Âzerî şâirleri:

Hasanoğlu: Bir gazeli meşhûr ki nazîreler söylenmiş.

Kadı Burhaneddîn: Sivas ve Kayseri hükümdârı. Dîvânı var.

Seyyid Nesîmî: Hurûfî. Dîvânı var. Sözleri zamânına göre pek nâzik. Halep'de idâm edilmiş (807).

Habîbî: Hurûfî. Fuzûlî'ye muallim olmuş. İstanbul'da vefat etmiş.

Hatâyî: İran hükümdârı Şâh İsmâîl. Yavuz'a mağlûp olmuş, (930)da ölmüş. Arûz ve hece vezniyle şiirleri var.

Fuzûlî: Bizim lehçe edebiyâtımızda yâd olunur.

Bizim Lehçe Edebiyatı: Bizim lehçe edebiyâtı 5/13'üncü asırda başlamış gibidir. İlk şâirleri: Hazret-i Mevlânâ (672). Sultân Veled (712). Ahmed Fakîh. Hoca Dehhânîdir. Bu zevât içinde Dehhânî'den mâadâsı tasavvuftur. Mevlana'nın Fârisî ile karışık, Sultân Veled'le Ahmed Fakîh'in tam ve tabîî pürüzlü bir Türkçe ile yazdıkları manzûmeler hep tasavvufa mütealliktir. Bunların tesîrleri ile Bursalı Niyâzî'ye kadar gelen şâirler de mevzularını tasavvufтан almışlardır. Dehhânî ise mutasavvıf değil, bir dîvân şâiridir ve bizdeki dîvân edebiyâtının müsebbibidir.

Avrupa'da bu asra gelinceye kadar yazılmış olan kitâplar dîn lisânı sayılan Lâtince ile ve kilisenin fikrine göre yazılıyordu. İlk defa olmak üzere İtalya'da (Dante Alighieri) tarafından İtalyanca olarak (Divina Commedia) ismindeki eser kaleme alındı.

8/14'üncü asır:

Geçen asırda Dehhânî'nin tesîsine çalıştığı dîvân edebiyâtı Mevlânâ ve Sultân Veled'in tesîriyle hemen hemen kaldı. Bu asırda yetişen Gülşehrî, Âşık Pâşâ, Eflâkî gibi şâirler tasavvufî eserler yazdılar. Halk şâirleri olan Dervîş Yûnus da iş mesleği tuttu. Hâce Mesûd, Gazaliddîn Ahmed ve Kul Mesûd Fârisî'den nazmen ve nesren eser tercüme ettiler. Bursalı Niyâzî ise Dehhânî'nin tarzını yeniledi ve dîvân edebiyâtımızın ilk müceddidi oldu.

Gülşehrî: Mantiku't-Tayr'ı tercüme etmiştir. Manzûm tercümesi asrına göre nâziktir.

Âşık Pâşâ: (Garîbnâme)sini millî bir gayretle Türkçe olarak yazmıştır. Bu itibâr ile bizde ilk millî şâir sayılabilir.

Eflâkî: Hem şâir, hem müneccim idi. (Menâkıbu'l-Arifin) isimli bir kitâbı vardır (766).

Dervîş Yûnus: Sakaryalı ümmî ve ilâhî bir şâirdir ki Sakarya'nın suları gibi coşkundur. Bizdeki tekke edebiyâtının tesîsidir.

Hâce Mesûd, Gazaliddîn Ahmed ve Kul Mesûd: (Süheyl ü Nevbahâr) (Ferhengnâme) ve (Kelîle ve Dimne)yi tercüme etmiştir.

Bursalı Niyâzî: Yıldırım Bayezid'e sanatlı kasîdeler vermiş ve âşıkâne gazeller yazmıştı. Müretteb dîvânı, Timur hâdisesinde gâib olmuş. Şeyhî ve Ahmed Pâşâ gibi şâirler, Niyâzî'nin eserlerini nûmune ittihaz etmişler.

Garpta bu asrın ibtidâlarında doğan (Francesco Petrarca)in yazılılarıyla (Petrarikum) denilen edebî meslek zuhûra geldi. Petrarik, Romalıların eserlerini okur, o vakit müşrikâne sayılan o eserlerin mütâlaasından zevk ve fikir alırdı. Hemşehrîsi olan (Bukas) da böyle idi.

9/15'inci asır:

Bu asır edebiyâtımızın tekâmül devri. Fârisîden manzûm ve mensûr tercümele yapılıyordu. Arap ve Acem lisânlarından kelime alınarak nazım lisânı aruzun ahengine uyduruluyor. Evvelce hemen tasavvufa münhasır olan edebî mevzûlar genişliyor. Resmî ve husûsî mensur yazılarda da muktedir üstâtlar yetişiyor. Bu asır içinde Acem âsârına gösterilen fevkâlâde rağbet dolayısıyla İran metâlarına karşı yerli şâirlerimizde edebî bir rekâbet başlıyor. O rekâbet dolayısıyla onlardan mükemmel eserler vücûda getirmek gayreti zuhûr ediyor ve edebî mevzûların muhalli olması fikri meydân alınır. Bu asrın en ziyâde tanınmış şâir ve nâsirleri şunlar:

Ahmedî (815) Germiyanlı. İskender-nâme mütercimi. Şeyhî'nin hocası. Âlim fakat kaba bir şâir.

Ahmed Dâî. Bu da Germiyanlı. Hasanoğlu'nun gazeline yazdığı nazîre meşhûr.

Şeyhî: Bu da Germiyanlı. Adı: Hekîm Sinân. Bizde ilk mizâhî şâir. (Harnâme) nâzımı. (Hüsrev ü Şîrîn) mütercimi. Tercümesini bitirememiş, (Cemâlî) tamâmlamış.

Seyhoğlu Cemâlî: Şeyhî'nin yeğeni. Hüsrev ü Şîrîn tercümesinin mütemmimi.

İznikli Hümâmî: (Sînâme) mütercimi. Şeyhî ve Ahmedî gibi Germiyanlı şâirleri kıskanan, onlara olan hiddet ve husumetini bir gazeline söyleyen bir adam.

Bursalı Süleyman Çelebi: (825) Bursa'da Ulucami'nin imâmı. Âşık Pâşâ'nın tesîri altında kalmış. Mevlid nâzımı. Sâdelikle sanatı, dikkatle samimîyeti mezcetmiş ilâhî bir şâir.

Bursalı Safî: (901) İkinci Murad'ın muhâsiblerinden. Küfür etti diye hapsediliyor. Kadıasker Velîyüddîn hakkında yazdığı mısra ile kurtuluyor, fakat Edirne'de ölüyor. Hem şâir, hem ressam.

Şeyh Elvân-ı Şîrâzî: (Gülşen-i Râz) mütercimi. Gerek tercümesi, gerek gazelleri asrına göre gâyet nâzik.

Yazıcızâde Muhammed ve Ahmed Efendiler: Gelibolu'da yetişmiş âlim ve şâir iki birâder. (Muhammediye) ve (Ahmediye) nâzımları.

Osman Pâşâzâde Atâyî: İkinci Murad'ın vezîrlerinden Osman Pâşâ'nın oğlu. Asrına göre üstâd bir şâir. Bizde ilk defa (irsâl-i mesel) yapan ve (derim, dedi) diye suâlli cevâplı manzûme yazan bir şâir. (Güneş) kasîdesi parlak ve meşhûr. Ahmed Pâşâ tarafından numûne ittihâz edilmiş.

Ahmed Pâşâ: Kadıasker Velîyüddîn Efendi'nin oğlu. Müderris, fâtiha-i muallim, sonra vezîr. Daha sonra Yedi Kule'de hapsediliyor. Şeyhî'ye nazîre olarak (kerem) kasîdesini sunuyor. Hapisten kurtuluyorsa da eski mevkiini bulamıyor. İkinci Bayezid devrinde Bursa'da vâli iken ölüyor (952). Edebiyât müceddidlerinden. Fârisîden mazmûn aşırımla mütehemmim.

Nizâmî: Konyalı genç bir şâir. Ahmed Pâşâ'nın mukallidi. Onun da Acem Edebiyâtından intihâli var. Davet üzerine İstanbul'a geldiği yolda ölüyor.

Melîhî: Tokatlı ayyâş bir şâir. Gençliğinde Molla Câmî ile birlikte tahsîl ediyor. İhtiyârlığında kendini sarhoşluğa vuruyor. Ahmed Pâşâ'ya ders okutmuş bir âlim ve değerli bir şâir.

Tokatlı Leâlî: İranlıların memleketinde çok hürmet görmesine binaen kendini Acem göstermiş bir tekkeye şeyh olmuş, sonra Türklüğü anlaşılınca azledilmiş bir şâir. Bunun üzerine zamânının tenkîdi. Edebî rekâbetin zuhûruna sebep olması.

Perşembeli Mesîhî: Hem asker, hem şâir. Bâkî'ye numûne olacak kadar üstâd. Bu da Leâlî gibi zamânından müşteki.

Necâtî (914) İsmi (Îsâ). (Saîlî) nâmında bir şâir tarafından alınmış, okutulmuş, âzâd eyleneş bir esîr. Ahmed Pâşâ derecesinde, hatta ona üstün bir üstâd. İkinci Bayezid'in şehzâdelerine nişâncı. Onlara mersiyeleri şâkirdi (Sehî Beğ)in türbe yaptırması.

Sehî Beğ (955) Bizde ilk (Tezkire-i Şuârâ) yazan zât. Şâirliği orta, hatta ondan aşağı. Vefâtı Edirne'de.

Behîştî: Bizde ilk (hamse) yazan bir şâir. İkinci Bayezid'in nedîmlerinden iken İran'a ve Horasan'a kaçmış. Molla Câmî'nin, Alî Şîr'in, Hüseyin Baykara'nın iltimasnâmeleriyle avdet etmiş ve suçu affolunmuş.

Hamdullah Hamdî (914) Şeyh Akşemseddîn'in en küçük oğlu. Buda hamse nâzımı. (Yûsuf u Zelfîha) sı meşhûr. Göynük'de Bolu'da babasının yanında medfûn.

Zâtî (953) ismi (İvaz) ki ebced hesâbınca tevellüdi târîhi. Balıkesirli. Orada çizmecilik ediyor. Sonra İstanbul'a geliyor. Sağırılığı dolayısıyla kadı olamıyor. Yazdığı kıssalardan aldığı câize ile geçiniyor. Hâmîsi olan Hâdim Alî Pâşâ'nın şehâdetinden sonra geçinmek için sergi açıyor, falcılık, remilcilik ediyor. Sergisine zamânın genç şâirleri toplanır. En ziyâde şâir Bâkî devâm ediyor ve feyiz alıyor. Nihâyet ihtiyârlığı dolayısıyla semtinde ufacık bir dükkân tutuyor. Orada zarûretle vefât ediyor. Muktedir ve değerli bir üstâd. Bâkî'nin mürebbîsi ve Bâkî devrinin mübeşşiri.

Şehzâde Cem: (901) Fâtih'in küçük ve bedbaht oğlu. Bir şâir ve şâirlerden bir şehzâde. Başına toplanmış olan on beş kadar şâire (Cem şâirleri) denilirdi.

Cem Sadîsi: Serezli ve Cem'in nişâncısı idi. Efendisiyle berâber Avrupa'ya gitti. Sonra tebdîl-i kıyâfetle geldi. Fakat tanıdılar ve öldürdüler. Oldukça güzel sözleri ve İstanbul'u metheden manzûmeleri vardır.

Zeynep ve Mihrî kadınlar: Biri Kastamolu, ikincisi Amasyalı iki şâire.

Bu asrın nesir ve nâsırları: Bu asra gelinceye kadar edebiyâtımızda nesir oldukça sâde idi. Mercimek Ahmed gibi mütercimler, Âşık Pâşâzâde ve Tursun Beg gibi müverrihler hep sâde yazmışlardı. Fakat bu asırda Nişâncı Mahmud Pâşâ resmî, Sinân Pâşâ da husûsî nesri süsledi. Onlardan sonra ise edebî nesrimiz, lafz-ı ziynete boğuldu, hattâ o kalabalık içinde manâ görünmez oldu.

Nişâncı Mahmud Pâşâ (886) Fatih'in vezîrlerinden (Avnî) mahlasıyla şiir de söylemiş Mahmud Pâşâ'nın tavsiyesiyle nişâncı, sonra sadrâzam olmuş hem şâir, hem nâsir bir zât. Uzun Hasan'a Fatih tarafından yazdığı mektup meşhûrdur. Fatih'in vefâtında öldürüldü.

Sinân Pâşâ (891) İstanbul kadısı Hürmüz Begin oğlu. Müderris ve Fatih'de muallim. Sonra vezîr. Hem şâir, hem nâsir bir zât. Nesri nazmından kuvvetli. Bizde secili nesrin müessisi. (Teferruât) ismindeki eseri meşhûr.

Bu asrın halkı ve tasavvufî şâirleri:

Ozan: Bir türküsü kalabilmiş bir halk şâiri.

Hacı Bayram Velî (833) Ankaralı âlim bir şeyh. Şeyhî ve Yazıcızâdeler gibi değerli zevâtın mürşîdi. Hece vezniyle bazı manzûmeler söylemiş bir zât.

Eşrefzâde (880) Hacı Bayram'ın dâmâdı ve dervîşi. Sonra Kâdirî şeyhi. Nâzım ve nâsir bir zât. Dîvânı ve (Müzekki'n-Nufûs) nâmında mensûr bir eseri var. Türbesi İznik'de.

Kemâl Ümmî (880) Aruz vezniyle yazılmış bir dîvân sâhibi mutasavvıf bir şâir. Bunların üçü de Dervîş Yûnus'tan müteessir.

Bu asırda Avrupa'da (Hümanizm) denilen edebî meslek zuhûr etti. Hümanizmin esâsı: Yunan ve Lâtin eserlerinden fikir ve örnek almaktı. İstanbul'un Türkler tarafından fethi dolayısıyla bazı Rumların İtalya'ya gitmesi ve orada Yunan lisânını tadrîs etmesi Hümanizmin yayılmasına sebep oldu. Matbaacılığın icâdı ise bu intişârı tevsî etti.

10/16'ıncı asır

Bizim lehçenin 7/13'üncü asırda başlayan, 8/14'de oldukça ilerleyen, 9/15'de tekâmüle yaklaşan edebiyâtı 10/16'ncı asırda kemâl derecesini buldu. Zaten bu asır, devletin de îtilâ devri idi. Terakkiyatımız, fütûhâtımızla ilerliyordu. Kılıçlarımız ülkeler açıyor, kâlemlerimiz cevherler saçıyordu. Bu asırda ve şâir Bâkî'nin himmetiyle dîvân edebiyâtımızın lisânı incelidi, vezin pürüzleri oldukça ve dört asır evvelki bir zamâna göre düzeldi. İstanbul şîvesi nazma sokuldu.

Cem Sadîsi, Tâcizâde Cafer Çelebi, Taşlıcalı Yahya Beg gibi şâirlerin gurbetle edebiyât mevzûları muhalleşti, mahallîleşti, Edirneli Nazmî gibi şâirlerin çalışmasıyla (Türkî-i basît) denilen ve aruz vezniyle sırf Türkçe kelimelerden manzûme yazmak demek olan yeni bir tarz meydâna çıktı.

10/16'ncı asrın en meşhûr şâirleri şunlardır:

Fuzûlî: Iraklı Molla Muhammed (963) hayâtındaki rikkat, ifâdesindeki tesîr itibâriyle bu asrın en yüksek dâhî şâiri. Lehçesi: Âzerî. Arapçaya, Acemceye, hekîmliğe varıncaya kadar zamânı malûmâtına vâkîf. Nazmı da, nesri de kendine mahsûs. Sanatla samîmîyeti mezcetmiş bir üstât. Bununla berâber fazla sanat göstermeye kalktığı eserlerinde düşer. Dîvânındaki birinci kasîdede olduğu gibi. Eserlerinin meşhûrları: Dîvân, Hadikatü's-Süedâ, Leylâ vü Mecnûn, Beng ü Bâde, Nişâncıya Mektûbu. Leylâ Mecnûn'una muâdil olabilecek eser: Şeyh Galîb'in (Hüsn ü Aşk'ı). Fakat hüsn itibâriyle bu, ondan da yüksek. Beng ü Bâdesi: Sembolik bir eser. İkinci Bayezid'le Şâh İsmâîl'i îmâ eder.

Bâkî: İstanbullu Bâkî (933-1008) Fâtîh Camîi müderrislerinden birinin oğlu. İbtidâ sarâç çırağı. Karamanlı Müderris Muhammed Efendi'nin teşvikiyle talebe. Nevî ve Saâdeddîn Efendilerle ders arkadaşı.

Şâir Zâtî'den tefeyyüzü. Müderris, kadı ve kadıasker. Cenâze namâzını kıldırın Sunullâh Efendi'nin okuduğu beyit. Zamânında (Sultanü's-şuârâ). Yaptığı ıslâhât: Zihâfları kaldırması, imâleleri azaltması, İstanbul şivesini nazma tatbîk etmesi. Zâtî'den, Mesîhî'den müteessir olduğu gibi Acem şâirlerinden Hâfız'ın da tesîrinde. Rindâne sözleri o tesîrin yadigârı. Lafız oyuncaklarına pek meraklı. Eserlerinde hüsünden ziyâde hayâl ve sanat hâkim. Asrında ve sonradan üstât tanınmış bir şâir. Kânûnî hakkındaki mersiyesi pek meşhûr. Eserleri: Dîvân ve Mevâhib-i Ledünniye tercümesi. Bu eserin mukaddimesi koyuca iken metni sâde yazılmış. Anlaşıyor ki Bâkî nesri sâde yazmak taraftârı imiş; fakat kendine câhil denilmesinden korkmuş. Mezarı Edirnekapı hâricinde.

Malkaralı Yahyâ Nevî (940-1007) Malkaralı şeyh Pîr Alî Efendi'nin oğlu. İstanbul'da Bâkî'nin tahsîl arkadaşı. Müderris, kadı, Üçüncü Murad'ın oğullarına muallim. Âlim, dervîş-meşrep bir zât. Epeyce aylık aldığı hâlde cömertliğinden cenâze parası çıkmamış. İstanbul'da Şeyh Vefâ Camisi mezârlığına gömülmüş. Edebî tarzı: Sâdelik ve samîmîyet. Mamâfîh üstât. Bâkî ile muâsır olmasa ve lafz oyunları en büyük sanat sayılmayan bir devre gelse Bâkî'nin yeri buna verilmek lâzım.

Şeyhülislâm Saâdeddîn Efendi (943-1007) Yavuz'un nedîmi Tebrizli (Hasan Can)ın oğlu. Bâkî ve Nevî'nin ders şerîki. Üçüncü Mehmed'in hocası, sonra şeyhülislâm. Egri zaferinin kazanılmasına sebep. Bizdeki vakanüvistlerin ilki. (Tâcü't-Tevârih)i Osmanlı Devleti'nin zuhûrundan Yavuz'un vefâtına kadar vakaları nakleder. Nesri secili ve koyuca. Nazmı da dar, hattâ nesrine nispetle sâde.

Tâcizâde (921) Amasyalı Cafer Çelebi. İkinci Bayezid Amasya vâlisi iken nişâncısı olan Taci Bey'in oğlu. Sonra bu da nişâncı ve kadıasker. Yüksek bir âlim. Nâzım ve nâsir. (Fetihnâme)siyle (Hevesnâme)si meşhûr. İstanbul'un bazı mevkilerini tasvîr eder. Yavuz'un kurbânı. İstanbul'da Balat'da karındaşının mescidinde medfûn.

Arnavud Yahyâ Beg (990) Taşlıcalı Yahyâ Beg: YeniçerilikTe (yayabaşı). Hem asker, hem şâir. Hayâlî'nin rakîbi. Dîvânından başka (hamse)si var.¹⁷ Bu da Tacizâde gibi mevzûlarını muhîtinden almıştır. İstanbul'un bazı yerlerini tasvîr etmiş. Irak seferinde Bağdad'a gitmiş, Fuzûlî ile orada görüşmüş, hattâ onun (su) kasidesine nazîre yazmış. En meşhûr eseri: Şehzâde Mustafa'nın idâmı dolayısıyla yazdığı mersiye. Vakaya sebep olan Rüstem Pâşâ'ya açıktan açığa hitâp etmiş ve (Mekr-i Rüstem) diye tarîh söylemiş. Sonra memleketine çekilmiş, orada ölmüş.

Hayâlî (964) (Vardar Yenice)li Hayâlî: Çocukken birtakım kalender dervîşlerle İstanbul'a gelmiş. Onların yanından alınıp medreseye verilmiş. Âlim bir şâir olarak yetişmiş. Bâkî'nin zuhûrundan evvel en büyük üstâd tanılır, o sûretle hürmet görürmüş. Bundan dolayı Yahyâ Begin tarîfine hedef olmuş.

Tatavlı Mahremî (942) İstanbullu ve Türkî-i Basît tarzının müessisi.

Edirneli Nazmî (962) Bu da Mahremî'nin pederi. (Dîvân-ı Türkî-i basît) nâmıyla epeyce bir dîvân sâhibi.

Edirneli Emrî (982) Muâmma söylemekle meşhûr olmuş değerli ve kanâatkâr bir şâir. Ömründe hiç kimseye kasîde yazmamış. Dîvânı gazellerinden ibâret. Asrında üstâd tanınmış ve kendine (hallâk-ı maânî) denilmiş.

Kalkandelenli Fakîrî (Tarîfat) isimli manzûm bir kitâbıyla tanınmış orta derecede bir şâir.

Bu hâle, o asrın münessib ve sanat erbâbını üçer beyit ile tarîf eder. Fakîrî, irticâlen denecek derecede çabuk manzum sözler söylemiş.

¹⁷ Bizde ilk hamse yazan (Behiştî) ki ondan sonra (Hamdullah Hamdî) gelir.

Bağdâdlı Rûhî (1014) Bağdâd vâlilerinden Âyas Pâşâ ile oraya gitmiş, yerleşmiş ve evlenmiş olan Rumelili bir adamın oğludur. Bundan dolayı hemşehrîsi Fuzûlî ile aralarında lehçe farkı vardır. Rûhî, hayâtını seyâhatle geçirmiş kalender meşrep bir şâirdir. Dünyâyı tenkît ve istihzâ gözüyle görmüş, gördüklerini de yine öyle göstermeye çalışmıştır. Meşhûr terkîb-i bendi asrının hayâtını gösterir bir tablodur. Bu eser, gâyet şöhret kazanmış, dîvân şâirlerinden pek çoğu tarafından tanzîr edilmiştir. Dîvânındaki manzûm mektûplarda târîhi kıymeti hâizdir. Osman Ferâgî Pâşâ Şam'da vâli Hâleti Efzâ kadı iken Rûhî de oraya gitmiş, onlardan iltifât görmüş ve her ikisine kasîde yazmış, terkîb-i bendini de yine orada tanzîm eyledikten sonra rikkât eylemiştir. Şu hâlde Ziyâ Pâşâ'nın terkîb-i bendinde sabâ rüzgârı ile Bağdâd'a ve (Ravza-i Rûhî)ye selâm ve ihtiram göndermesi zuhûl eseridir.

Hâkânî Mehmed Beg (1015) (Hilye-i Hâkânî) ismindeki meşhûr ve manzûm eserin şâiridir. İstanbullu ve dîvân kâtibi idi. Eseri, kendi vâdîsinde -her manâsıyla- birincidir. Neşâtî, Cevrî, Salâhî gibi sonradan gelen şâirler, bu husûsta onun eserini örnek almışlardır. Hâkânî Mevlid nâzımının tesîrinde kalmıştı. Edirnekapısında (Mihrumâh) Camisi'nin hazîresinde medfûndur.

10/16'ncı asırda nesir:

Bizim nesrimiz, Sinân Pâşâ'ya kadar düz ve sâde yazılıyordu. Onun (Tazarrunâme)sinden sonra secili yazılmaya başladı. Yavuz'un (Vassaf Târîhi)ni beğenmesi, onun ise pek koyu bir üslûp ile yazılmış olması bizim nâsirleri de o yolda yazmak merâkına düşürdü. Sadeddîn Efendi'nin (Tâcü't-Tevârih)i o merâkla o yolda yazıldı ve koyu üslûp ondan sonra moda oldu.

Feridun Beg: (991) Onuncu asrın resmî nesir üstâdı. Kânûnî'nin ve Selîm-i Sâni'nin nişâncısı, sonra dâmât. (Münşeât) isimli bir eseri var. Zamânına kadar olan resmî muhâbereleri toplamış. Mamâfih münekkikler, oradaki yazıların çoğu doğru değil diyorlar. (Eyyüb)de husûsî bir türbede medfûn.

Kastamonulu Latîfî (990) Bizde (Tezkire-i Şuârâ) yazarların ikincisi. Nazmı önemsiz, nesri sâdece. Tezkiresi kıymetli. Hacca giderken mefrûkan vefât etmiş.

Âşık Çelebi (979) Kumra, yahud Pirizrenli. Buda tezkire yazarlardan. Yazdığı şâirlerin husûsiyetlerine dâir de malûmât verir. Bu itibâr ile eseri önemlidir. Sâde manzûm sözleri de vardır. Vefâtı Üsküb'dedir.

Bursalı Hasan Çelebi (935-1012) Meşhûr Kınalızâde Alî Efendi'nin oğlu. Bu da (Kınalızâde) diye marûf. Ebussuûd Efendi'den ders okumuş, Mısır'da kadı iken vefât etmiş. Eseri

koyu bir ifâde ile yazılmıştır. Münacâtı da diğer tezkirelerden alınmıştır. Rusçuklu (Mustafâ Beyânî) bu eseri sâdeleştirmiş ve kısaltmıştır. (Bağdâdlı Ahdî)nin de (Gülşen-i Şuârâ) isimli bir tezkiresi vardır.

Müverrih Lütfî Pâşâ (970) Husûsî bir târîhi ve (Âsafnâme) ismindeki eseriyle meşhûrdur. Daha başka kitâpları da vardır. Üslûbu sâdedir. Sadrazamlık etmiş, infisâlinden sonra tettebbuât ile meşgûl olmuştur.

Gelibolulu Müverrih Âlî (949-1008) Birçok eseri bulunan bir fâzıldır ki en meşhûru (Kühû'l-Ahbâr) ismindeki târîhidir.

Âşıkpâşâzâde Ahmed Uşşâkî: Meşhûr Garibnâme nâzımını Âşık Pâşâ neslindedir. Bu da işitip gördüklerini hıfz etmek üzere sâde bir lisânla bir târîh yazmıştır.

Tâcü't-Tevârih sâhibi Sadeddîn Efendi yukarıda bahsedilmiştir.

Halkî ve Tasavvufî Şâirler:

Bu asrın halk şâirlerinden en meşhûru şunlar: Kul Mehmed, Hayâlî, Koroğlu, Yahşi, Öksüz Dede- Tasavvuf şâirlerin en meşhûrları da bunlar: Ahmed Sarban 952 , Şeyh Üftâde 988 , Ümmî Sinân 958

Kızılbâş Pîr Sultân Abdâl Bu asırda Fransa'nın (Pleiyad=Pleiades) şâirleri yetişti. Pleiyad: Süreyyâ demektir. Mecâzen şâirler derneği ifâde ediyordu. Fransız şâirlerinden yedi kişi bir araya geldi (Ronsar=Ronsard)ı reis ittihab etti. Bunlar birçok yazmak sûretile Fransızcanın genişlemesine çalıştılar. Edebî lehçede bulamadıkları kelimeleri köylü lehçesinden aldılar. Daha sonra (Malarab=Malherbe) en âhenkli kelimelerle yazı yazdı ve Fransızcayı güzelleştirdi.

11/17'nci asır: Bu asrın gazelde Yahyâ Efendi, kasîdede Nefî, rubâide Hâletî, mesnevîde Nevzâde Atâî gibi üstâdları var. Lakin bunlar da bir evvelki üstâdların, husûsile Bâkî'nin mukallitleri. İnan şâirlerinden Şirazlı (Hâfız) ve (Örfî)nin de bu asır şâirlerinde tesîri görülüyor. Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin rindâne gazellerinde Hâfız'ın, Nefî'nin âhenkli kasîdelerinde ise Örfî'nin nüfûzu belli oluyor. Hulâsa: 11/17'nci asır, 10/16'ncının muakkibi.

Azmîzâde Hâletî (977-1040) Kadıasker Azmî Efendi'nin oğlu ve İstanbullu. Kadıaskerliğe kadar yükselmiş âlim, kitâp ve mütâlaa merâklısı bir zât ki öldüğü vakit 4000 kadar kitâbı çıkmış. Şam'da kadı iken oraya kadar gelen Bağdâdlı Rûhi'nin bir kasîde ile medhine mazhar olmuş. Fıkıhta, nesirde ve nazmın her şekilde üstâd, husûsiyle rubâi mütehasısı Nedîm:'Hâletî evc-i rubâide uçar anka gibi' diyor. İstanbul'da Sofular semtinde yaptırdığı bir mektebin bahçesinde medfûn.

Ömer Nefî (1044) Erzurum (Aşkale) kasabasında doğmuş, orada tahsîl etmiş, ibtidâları hicivle meşgûl olduğu için (Darri) mahlasını kullanmış, Erzurum defterdârı şâir ve müverrih Âlî Efendi, onun mahlasını (Nefî)ye tebdîl ettirmiş. İstanbul'a gelen Nefî, zamânın kübrâsını ve Birinci Ahmed ile İkinci Osman Dördüncü Murad'ı parlak kasîdeleriyle methetmiş, mükâfâten cizye muhâsebecisi tayîn olunmuş. Fakat devrinin bütün şâirleriyle ricâlin çoğunu, hattâ bazen methetmiş olduklarını hicvettiği gibi, bu arada Sadrazam Bayram Pâşâ'ya bir hicviye yazdığı için boğdurulmuş, o nâdire-i hilkat nâfile yere heder olmuş. Nefî, tasavvur ve tahayyülündeki azamet-üslub-ı nazmındaki âhenk itibârıyla misli bulunmaz bir üstâd. Gerek başkalarını, gerek kendini methederken sözleri ne kadar parlaksa hicivlerinde o kadar kaba ve o derece soğuk. Binâenaleyh hicviyâtının mecmu olan (Sihâm-ı Kazâ) manzûm sögüntülerden başka bir şey değil. Kendini medh, babasını hicvedecek kadar ögme ve sögme merâklısı. Kâşki bir Türk dâsitânı yazmış olsaydı. O vakit bizim Firdevsîmiz olurdu. Eserleri: Türkçe ve Fârisî dîvânları, bir de (Sihâm-ı Kazâ)sı.

Nevîzâde Atâyî (991-1044) 10/16'ncı asır üstâdlarından Nevî'nin oğlu ve İstanbullu. Tahsîl ve müderrislikten sonra kadılığa başladı. Üsküp kadılığından avdet eyledikten sonra vefât etti. Bizde mesnevî üstâdlarından sayılır. Dîvânından başka bir (hamse)si vardır. Bir de (Taşköprülüzâde)nin (Şakâyık) ismindeki tercüme-i hâl kitâbına zeyl yazmıştır. Nazmına nisbetle nesri koyudur.

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (960-1035) Yine şeyhülislâm olan Zekeriya Efendi'nin oğlu ve İstanbullu. Üç defa geçtiği şeyhülislâmlık mesnedine lâayık bir âlim. Âşıkâne ve rindâne gazeller yazan bir şâir. Yazılarında Bâkî ile Hâfız'ın tesîri pek belli. Bazen Bâkî'den mazmun aldığı da var. Kendi de bir asır sonra gelen Nedîm'e müessir olmuş. Kabri: Daruşşafaka'nın ön tarafında bulunan Zekeriya Efendi medresesinde idi.

Şeyhülislâm Bahâyî Efendi (1010-1064) Hoca Sadeddîn'in mahdûmu Abdulazîz Efendi'nin oğlu ve İstanbullu. Anası da Ebussuûd Efendi'nin torunu. Çok âlim olmakla berâber çok zekî. Eşârı az, fakat nefîs.

Sabrî (1055) Nefî'nin mukallidi. Dördüncü Murad'ın musâhibi. Nefî kimseyi beğenmediği hâlde bunun bir mısrağı takdîr ve tazmîn etmiş. Sabrî'nin sözlerinde sanat varsa da Nefî'deki âhenk ve kıymet yok.

İbrahim Cevrî Çelebi (1065) İstanbullu, hem hattat, hem şâir bir mevlevî. Yirmiden ziyâde mesnevî istinsâh etmiş. Elinin emeği ve yazı ücretiyle geçinir müsteğni bir adam. Şiirleri hem nâzik, hem nükteli olduğu için bazı mısraları mesel hâlini almış. Dîvânından başka (mülhem)

nâmında manzûm bir eseri var. Münderecâtı münce miline ve hâdisât-ı felekiyeden ahkâm çıkarmaya dâir. Bir de (Hilye-i Çehâr)ı vardır ki Hâkânî'nin tesîri altında kalmıştır.

Vecdî (1071) Esrâr Dede'ye göre Neşâtî gibi gazel yazmakta eşi olmayan İstanbullu bir şâir. Yazışı güzel olduğu yazısı da fevkalâde imiş. Beyligiliğe kadar çıkmışken idâm edilmiş.

Mustafa Nâilî (1077) İstanbullu ve maden halîfesi. Sonra sürgüne göndermiş. münzâ hayâtına dayanamamış, vefât etmiş. Şiirde tarz-ı mahsûs sâhibi. Münakkah-ı mümtaz yazmak merâklısı. Bu merâk dolayısıyla ekseri gazelleri beş beyitten fazla değil. Gerek zamanında, gerek sonradan muakkibleri var.

Fehim-i Kadîm (1058) Nâilî tarzında müsteâr ve munakkah yazmakla berâber bir anda sanat merâklısı olan bir şâirdir. Nâilî gibi bunun da muakkibleri vardır. Mısır vâlisî Eyüb Pâşâ'nın maiyetinde memur idi. İstanbul'a gelirken (Ilgın)da hastalandı ve öldü.

Edirneli Neşâtî (1085) Edirne mevlevîhânesinde şeyhlik eden ve oraya gömülen bir zât, asrında üstâdlar üstâdı tanınmıştı. Nâilîdeki asıl Neşâtî'nin şiirleriyle başlar. Dîvânından başka (Hilye-i Enbiyâ) unvânlı bir eseri vardır. Bu eserinde (Hâkânî)den müteessir olmuştur.

Edirneli Güftî (1088) Neşâtî'nin hemşehrisi ve muhibbî olan bir şâir, orta derecededir. Fakat (Teşrifâtü'ş-şuarâ) adını verdiği tezkire manzum olmakla şöhret kazanmıştır.

Ganîzâde Nâdirî (980-1036) Ulemâdan bir şâirdir. İlmiye mesleğinde kadıaskerliğe kadar çıkmıştı. Eşârı orta derecededir. (Miracnâme)siyle (Şehnâme)si meşhûrdur.

Adanalı yahud Edirneli Âlî (1058) Nefî'yi taklîd etmek istemiş, fakat yetişememiştir.

Ahmed Mustafâ (1045) Ulemâdan olup Şam'da müderris iken, Haleb'e gitmiş, vâlî Öküz Mahmud Pâşâ'dan himâyeye görmüş meşhûr kıtasını yazmıştı. Latîfeci bir adamdı. Hiciv de söylerdi. 42 yaşında iken idâm edildi.

Muhammed Riyâzî (1054) Hem âlim, hem şâirdi. Birkaç parça eserinden başka dîvânı ve (Riyâzü'ş-şuarâ) isminde bir tezkire-i şuarâsı vardır.

Nedîm-i Kadîm (1001) Nedîm'e bile bir gazelini beğendirmiş ve teşîttirmiş bir üstâddır. Üsküdar'da Karacaahmed'de medfûndur.

Ahmed Fasîh Dede (1111) İstanbullu ve mevlevîdir. Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Pâşâ'nın dâiresinde kâtipken vazîfesini terk ederek mevlevî olmuştu. Hassâs bir şâirdi. Dîvânından başka mensur eserleri vardır. Galata Mevlevîhânesi'nde medfûndur.

11/17'inci asırda nesir:

10/16'ncı asırda koyulaşan nesrimiz, bu asırda büsbütün ağırlaştı. Birbirine bağlanılan Arabî, Fârisî kelimelerden âdetâ izâfet katârları teşkil edildi, her fikranın sonu mutlaka secili olmak âdet hükmüne girdi. İstiâreler, kinâyeler, telmîhler o kadar çoğaldı ki Türkçe olmak üzere yazılan yazılar, vasat derecede tahsîl görmüş olan Türkler anlayamaz oldu. Mamâfih bu anlaşılmasız yazılar kıymetli tutuldu, onlar gibi yazmayanlar ise câhil addedilmek tehlikesine düştü.

Türk nesrini bu hâle getiren (Veysî) ve (Nergisî) isminde iki âlimdi. Diğerleri onların açtığı çığırda yürüyorlardı. Mamâfih bu iki üstâd, elfâz ile berâber manâyâ ehemmiyet veriyorlardı. Mukallidler ise yalnız elfâzı düşünüyorlar, manâyı ikinci derecede tutuyorlardı. Marifet göstermekten ziyâde halka öğretmek düşüncesinde bulunan bazıları da techîl olunmak korkusuna ehemmiyet vermiyorlardı, söylemek istediklerini öbürlerine göre sâdece bir tarzda yazıyorlardı.

Alaşehirli Veysî (1037) Üsküp kadısı iken orada vefât etti. Nazmı nesrine nisbetle çok sâdedir. 11/17'nci asırdaki nesir tarzının müessisidir. En meşhûr eseri (Siyer-i Veysî) diye yâd edilen kitâptır ki Nâbî tarzından ikmâl edilmiştir.

Bosnalı Nergisî (1044) İstanbul'da şeyhülislâm kapısında memurken attan düşerek ölmüştür. Bunun da nazmı çok sâde, nesri ise Veysî'den daha koyu bir hâldedir. (Hamse-i Nergisî) unvânlı ve mensur bir kitâbı vardır. Nesren hamse yazmak usûlunu bu tesîs eylemiştir.

İstanbul Kâtip Çelebi (1069-1004) Zamânının allâmesi bir zât idi. Şark lisânlarını bildiği gibi Lâtinceye âşinâ idi. Müteaddid eser yazmıştır. En meşhûr kitâbı (Keşfü'z-Zünûn)dur. Üslûbu sâde idi. Vefâ'dan Zeyrek'e inen yokuşun sol tarafında medfûndur.

Evliyâ Çelebi İstanbulludur. Hayâtını seyâhatle geçirmiş, gördüklerini ve işittiklerini Seyâhatnâme'sine dercetmiştir. Sâde ve sevimli bir üslûbu vardır. 11/17'nci asırdaki ictimâî hayâtımız Çelebi'nin seyâhatnâmesinden anlaşılır.

İsmâil Ankaravî (1041) Ankaralıdır. İstanbul'da Galata Mevlevîhânesinde şeyhlik etmiş ve Hazreti Mevlânâ'nın Mesnevisine şerh yazmıştır. Bundan dolayı (Hazreti Şârih) unvânıyla yâd olunur. Tasavvufa dâir müteaddid eseri ve (Rusûhî) mahlasıyla yazılmış manzumeleri vardır. Galata Mevlevîhânesindeki türbede medfûndur. Üslûbu zamânına göre sâdedir.

Sarı Abdullah Efendi (1071) İstanbulludur. Devlet memurlarından idi. Resülküttâblığa kadar çıktı. Sonra vazîfeden çekildi. Telifât ile meşgûl oldu. Mûteaddid eser yazdı. Mesnevînin birinci cildine şerhi de vardır. Topkapı hâricinde Maltepe yolu üzerinde medfûndur. Üslûbu koyucadır.

Kara Çelebizâde Abdülazîz Efendi (1068) Yazdığı târîh ile şöhret almış bir zâttır. Üslûbu koyu ve sıkıcıdır. Şeyhülislâmlığa kadar çıkmış, Bursa'ya nefyedilmiş, orada vefât etmiştir.

Müverrih Naîmâ Efendi (1128) Haleblidir. Vakanüvis olmuş, 1000'den 1077 târîhine kadar zuhûra gelmiş olan vakaları yazmıştır. Şöhretine sebep olan bu târîhi ve târîhindeki secili üslûbudur.

Tasavvûfî halk şâir ve nâsirleri

Seyyid Seyfullah Efendi (1010) İstanbullu Seyyid Nizâm'ın oğludur. Dervîş Yûnus'un tesîri altında kalmış tasavvufî bir şâirdir. Hece ve aruz vezniyle manzûmeler yazmıştır. Silivrikapısı yolu üzerinde medfûndur.

Mısrî Niyâzî (1015) Malatyalıdır. Dîvânı ve başka eserleri vardır. Aruz vezniyle nazım, sâde bir üslûb ile nesir yazar. Limni'ye nefyedilmişti.

Âdem Dede (1063) Galata Mevlevihânesinde şeyhlik etmiş bir zâttır. Hem aruz, hem hece vezniyle tasavvufâne manzûmeleri vardır. Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi (1038) Sivrihisarlıdır. Ulemâdan iken Bursalı Şeyh efendiye dervîş olmuş, sonra yeni bir tarîkat tesîs etmiştir. Hece ve aruz vezniyle manzûm ve sâde bir üslûb ile mensur eserleri vardır. Üsküdar'da tekkesindeki türbede medfûndur.

Halk şâirleri:

Bu asrın en meşhûr halk şâirleri şunlardır:

Kuloğlu, Kayıkçı Kul Mustafâ, Âşık Ömer, Gevherî, Karacaoğlan. Bunlardan ikisi ordu şâirlerinden idi. İkincisi Gevherî ve Karacaoğlan üzerinde müessir olmuştur.

Âşık Ömer: Aydın taraflarındandır. Bu da ordu şâirlerinden idi. Harblere dâir manzûmeleri vardır. Hece ve aruz vezniyle yazmıştır. Saz şâirlerinin en eser bırakanlarındandır.

Mustafâ Gevherî: Kırımlı olduğu tahmîn ediliyor. Muhammed Bahrî Pâşâ'nın dîvân kâtibi imiş. 1122'de İstanbul'da ölmüş. Hece ve aruz vezniyle manzûmeler yazmış.

Karacaoğlan: Kozan taraflarında doğmuş, elinde sazı olduğu hâlde memleket memleket dolaşmış, nihâyet -rivâyete göre- intihâr ederek ölmüştür. Manzûmeleri sırf hece vezniyledir. Bunların içinde pek güzelleri vardır.

11/17'nci asırda garbda, bilhassa Fransa'da (klasizm) denilen edebî tarz zuhûr etti. Bu yolda yazı yazanlara da, yazılan yazılara da (klasik) denildi. Klasikler Eski Yunan ve Roma edebiyâtını taklît ve onlardaki kâideleri tatbîk ediyorlardı. Nasıl ki Türkler de hicretin beşinci asrında Arab ve Acem edebiyâtının kâidelerine göre yazılar yazmaya başlamışlardı. Fransız klasiklerinin en meşhûrları şunlardır: Corneille, Racine, Boileau, La Fontaine, Moliere.

12/18'inci asır

12/18'inci asırdaki edebiyâtımız da evvelki üstâdların taklîdi olmakla berâber on birinci asırdan geridir. Bu asrın başlıca iki üstâdı ve onların açtığı iki çığır vardır. Biri: Urfalı (Nabî)dir ki nazımda ve nesirde üstâd tanınmış, diğeri İstanbullu (Nedîm)dir ki bu da şûhâne yazılarıyla şöhret almış ve meslek-i edebîsi içine mukallid bulmuştur. Nâbî, Tebrizli (Sâib)in tesiriyle didaktik vâdide manzûmeler meydâna getirmiş ve (irsâl-i mesel)e pek ziyâde inhimâk göstermiştir. Nedîm'in eşârında Şeyhülislâm Yahyâ ile Bâkî'nin izleri bulunur. Fakat onların şûhâne tasavvurlarını Nedîm, kendine mahsûs bir şetâretle yükseltmiştir. Bu asırdaki şâirlerimiz üzerinde İran şâirlerinden (Sâib) (Örfî) ve (Şevket)in tesîri görülür.

Nesrimize gelince: Manâdan ziyâde lafza ehemmiyet verilmiş, hele (Şefîknâme) gibi eserler, Türkçe denemeyecek bir şekle getirilmiştir. Bu asırda halk şâirleri, aruz vezniyle söz söylemeye heveslenmişler, bazı dîvân şâirleri hece vezniyle eserler yazmışlardır.

Urfalı Yûsuf Nâbî (1124) Memleketinde tahsîl ettikten sonra İstanbul'a gelmiş, Musâhib Mustafâ Pâşâ'ya intisâb etmişti. O vasıta ile Hicâza gitti (Tuhfetü'l-Harameyn) ismindeki eserini yazdı. Bir müddet de Haleb'de oturdu. Baltacı Mehmed Pâşâ sadrazam olunca Nâbî'yi İstanbul'a getirdi. Baş muhâsebecisi oldu. Fevkalâde şöhret ve hürmet kazandı. Vefâtında 90'ı geçmişti. Kendi söylediği rivâyet edilen (Nâbî be-huzûr âmed) cümlesi irtihâl târîhidir.

Nâbî, âlim bir zât idi. Manzûm mensûr birçok eser yazdı. Nazmında vuzûh ve selâset vardır. Lâkin Fuzûlî'deki rikkat, Nefî'deki şiddet yoktur. Bunu o da bildiği için didaktik yazılar

yazmış, birçok irsâl-i mesel yapmış, bu yolda yazı yazmak moda olmuş, binaenaleyh edebî tarzı Ziyâ Pâşâ'ya varıncaya pek çok şâirlerce taklît edilmiş.

Nâbî, çok söylemek merâkına düştüğü için eserlerinde hem iyi, hem tatsız sözler bulunur. Bundan dolayı dîvânı, ot basmış bağçeye benzer. Nesri gâyet koyudur. Hâlbuki o yolda yazı yazanlara:

Dîvân-ı gazel, nüsha-i kâmûs değildir

diye itirâz eder. Kendisinde az çok Türklük gayreti de vardır. Türkçenin avâm Arapçasından çok yüksek ve âhenkdâr olduğunu söyler. Hayrâbât isimli eseri Şeyh Gâlib'in tenkîdine uğramış ve (Hüsn ü Aşk)ın ibdâına sebep olmuştur.

Öziçeli Sâbit (1124) Adı: Ali Alaeddîn idi. Muhtelif memleketlerde kadılık etti. Nâbî'nin muhibbî ve muakkibi idi. Aynı senede vefât etti. Sâbit, şiirinde darb-ı mesel irâdıyla meşhûrdur. Kırım Hânı (Selîm Giray)ın bir gazâsına dâir (Zafernâme) isimli manzûm bir eseri vardır. Bunda Leylâ Mecnûn, Ferhâd Şîrîn hikâyeleri nazmeden şâirleri tahtî eder. Açılmamış bir çığırda yürümüş olmak için Zafernâmeyi yazdığını söyler ve bilmukâbele:

Beğenmezse yârân kızın vermesin

der.

İstanbulu Osmanzâde Tâib (1132) Mâliye tezkirecesi Osman Efendi'nin oğlu. Bir müddet kadılık etdikten sonra çekildi. Epeyce hiciv yazmıştı. Sonra hicivden tövbe ettiği için (Tâib) mahlasını aldı. Üçüncü Ahmed'in bir şehzâdesi için yazdığı târîh beğenildi. Kendisine (Reis-i Şâirân) unvânı verildi. O da yazdığı bir kasîdede asrı şâirlerinden bazıları hakkında edebî hükümler verdi. Gerek o kasîde, gerek ona zeylen Seyyid Vehbî'nin yazdığı kasîde bizde yazılmış ilk edebî tenkîdnâme sayılabilir. Tâib'in dîvânı kaybolmuş, Münşeâtı var.

İstanbulu Nazîm (1059-1139) Enderunlu idi. Hem şiir, hem mûsıkî üstâdlarındandır. Muazzam bir dîvânı vardır ki üçte ikisi Hazret-i Peygamber vafındadır. Bu mazhariyet, hiçbir şâire nasîb olmamıştır. (Neşâtî Dede)nin şâkirtlerinden idi.

İstanbulu Nedîm (1143) Kadı Mehmed Efendi'nin oğlu. Babasının ve anasının babaları da hoca. Tahsîlden sonra müderrislik ve kadılık etti. Damad İbrahim Pâşâ'ya kitâpçı ve muhâsib oldu. O vasıtayla Üçüncü Ahmed'e de intisâb etti. Lale Devri'nin olanca zevk ve safâsını duydu ve duyurdu. Yaşadığı devri onun kadar yaşatmış bir şâirimiz yok. Şûhâne vâdîsinde yegâne.

Muakkibleri kendisine yetişememişler, hattâ onun şûhluğunu perdebîrûnluğa kadar çıkarmışlar. .... ince, ifâdesi nâzik. Kısacası Lale Devri'nin bülbülü. Hece vezniyle bir şarkı yazmış. Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin Arapça kaleme aldığı târîhi de tercüme etmiş. Patrona Halîl'in çıkardığı 1143 ihtilâlinde korkudan tecennün ederek ölmüş. Nâbî gibi Üsküdar'da Karacaahmed mezârlığında medfûn.

İzzet Alî Pâşâ (1147) Damad Muhammed Pâşâ'nın oğlu. Mülkiyeden yetiştiği hâlde İran'a gönderilen orduya serdâr tayîn edilmiş ve (Revan)da vefât etmiş. Pâşâ, Nedîm'in mukallidi. Fakat şûhlukta ileri gitmiş, âdetâ edebiyât nâmına bî-edeblik etmiş.

Yenişehirli Fenerli Belîg (1172) Bu da Nedîm'in -İzzet Alî Pâşâ gibi- mukallidlerinden. Eski Zağra kadısı iken vefât etmiştir. Dîvânı basılmıştır.

Arpaemînzâde Sâmî (1146) Nâbî mukallidlerinden, tasavvuf neşesi gâlip bir şâir. Dîvânı matbû. Rûhî'ye nazîre olarak yazdığı terkîb-i bendi meşhûr. Lale Devri'nde yaşadığı hâlde o devrin eğlencelerine karışmamış. Bir müddet vakanüvislik etmiş. Nesri koyu, bazı manzûmeleri takîdli.

Müverrih Râşid (1147) Tahsîl ve tadrîs ettikten sonra vakanüvis oldu (Naîmâ Tarîhî)ne zeyl yazdı. Nazmı da nesri de epeyce kuvvetli. Nâbî tarzının mukallidlerinden.

Seyyid Vehbî (1149) Nâbî'nin mukallidlerinden olduğu hâlde Nedîm'i de taklît etmiş bir şâir. Dîvânı ve mensûr (Surnâme)si var. Asrı şâirlerinin tenkîdine dâir bir kasîde yazmış. Sultân Ahmed çeşmesi üstüne hak edilen târîhi meşhûr. Cerrâhpâşâ'da Cân bâziye Camii hücreinde medfûn.

İstanbulu Süleyman Nahîfî (1151) Memûren İran'a ve Macaristan'a gönderilmiş, şarkı da garbı da görmüş bir zât. Arapça ve Acemceye lâyıkıyla vâkıf, Mesnevî'yi nazmen ve tamâmen tercüme etmiş. Dîvânından ayrıca ve (Hilyetü'l-Envâr) isimli manzûm bir kitâbı var. Eşârı gâyet samîmî. Topkapı-Maltepe yolu üstünde medfûn.

Diyârbekirli Hâmî (1164) (Hâmî-i İrânî) diye meşhûr. Nâbî mesleğinde. Hakîmâne sözleri var.

İstanbulu Mirzâzâde Ahmed Neylî (1084-1161) Ulemâdan, kadiaskerliğe kadar yükselmiş. Nâbî ve Nedîm mukallidi. Fakat tabîatı Nedîm'e daha mütemâyil. Üsküdar'da medfûn.

Çelebizâde İstanbulu İsmâil Âsım Efendi (1173) Reisülküttâb Çelebi Muhammed Efendi'nin oğlu. Vakanüvislik etmiş ve şeyhülislâm olmuş. Mezârı: Molla Gürânî Mahallesi'nde

kayınpederi Hekîmbaşı Ömer Efendi'nin medresesinde Asımın nesri koyuca. Nazmı Nâbî ve Nedîm vâdîlerinde. Bir naâtı pek meşhûr. Bir de (Münşeât) ı var.

Vanlı Dürrî (1135) (Kör Dürrî) diye meşhûr. İran sefirliğine kadar yükselmiş bir memûr. Nâbî mukallidi. Sefâretnâmesi sâde ve kıymetli.

Selîm Efendi (1138) Gölpazarı Hasan Efendi isminde bir hocanın oğlu. Kendi de yüksek bir âlim. Müderris ve kadılıklarda bulunduktan sonra Kanlıca'da vefât etti. Eşârı hakîmâne ve âşîkâne. Hattatlığı da var.

Kâmî (1136) (Edirneli Efendi) diye meşhûr. Zamânının üstâdlarından. Dîvânından başka (Tuhfetü'l-Vüzerâ) isimli manzûm bir eseri var.

Koca Râgıp Pâşâ (1110-1176) İstanbullu, tapu kâtibi Şevki Efendi'nin oğlu. Memûr, nihâyet Üçüncü Osman ve Üçüncü Mustafâ devirlerinde sadrazam. Üçüncü Mustafa'nın eniştesi. Dîvânı, Münşeâtı var. Münşeâtı kendisinden sonra kâtipler ezberlerler ve ona göre yazı yazarlarmış. Pâşâ, âlim ve Nâbî tarzında bir şâir. Sözlerinin çoğu darb-ı mesel hâlini almış. Koska'da yaptırdığı kütüphanede medfûn.

İstanbullu Haşmet (1181) Kadıasker Abbas Efendi'nin oğlu. Kendi de kadı. Boşboğazlık dolayısıyla evvelâ Bursa'ya sonra Rodos'a nefyedilmiş ve orada ölmüş. Dîvânı ve (Senedü'ş-Şuarâ) isimli mensûr bir kitâbı var. Tabiatta mizâha meyl ziyâde. Bu da Râgıp Pâşâ gibi Nâbî tarzında söylemeğe çalışmış.

İstanbullu Fitnat Hanım (1194) Şeyhülislâm Esad Efendi'nin kızı ve Şeyhülislâm Şerîf Efendi'nin hemşîresi. Babası ve kardeşi de şâir. Yalnız hanımın kocası Kadıasker Dervîş Efendi şiirden anlamaz bir adam. Hânımın Râgıp Pâşâ ve Haşmetle latîfeleri var. Dîvânı matbû. Tabîatı kuvvetli, ifâdesi vâzih ve selîs.

Edirneli Hoca Neşet (1148-1222) Musâhib Refîa Efendi'nin oğlu. Pederi Edirne'ye nefyediliyor, orada Süleyman isimli bir oğlu doğuyor. Sonra Refîa Efendi affolunuyor, oğluyla Hicâza gidiyor, avrat da vefât ediyor. Süleyman çalışıyor, Muallim Cûdî Efendi ona Neşet mahlasını veriyor. Şâkirtleri arasında Şeyh Gâlib gibi kendini fersah fersah geçenler var. Hoca iyi bir şâir olmamakla berâber feyizli bir muallim Dîvânı matbû. Hem hoca, hem asker olduğu için bazen belinde kılıç olarak ders okutmuş.

Esrâr Dede (1211) Şeyh Gâlib'in sâdik ve kıymetli dervîşi. Gâyet hassas bir şâir. Şeyhinden iki yıl evvel vefât etmiş. Gâlib'in Esrâr için yazdığı hazîn mersiye meşhûr. Dede'nin

dîvânı matbû. Mevlevî şâirlerine dâir yazdığı (tezkire) basılmamıştır. Galata Mevlevîhânesi'nde ve (Fasîh Dede)nin yanında medfûn.

Şeyh Gâlib (1172-1213) İstanbullu ve Kâtip Mustafa Reşîd Efendi'nin oğlu. O da dîvânda kâtiplik yapıyor. 24 yaşında dîvânını tertîp eylemiş, iki sene sonra ve Nâbî'nin (Hayrâbât) isimli eserine tefevvuk etmek üzere (Hüsn ü Aşk) yazmış. Sonra Konya'ya gitmiş, mevlevîhânedeki çileye girmiş. Pederinin mürâcaatı üzere yanına avdet ve Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çilesini ikmâl eylemiş. Sonra bir müddet sur içinde oturmuş, daha sonra Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuş. Zamânında tekke urefâ ve şuarâ ile dolmuş. 42 yaşında ölmüş ve tekkenin türbesine gömülmüş. Şeyh Gâlib, (Hüsn ü Aşk) ile hayâlin en yüksek derecelerine yükselmiş, tasavvufî bir eser olan o manzûmede tasavvufa olan vukûfunu göstermiştir.

Fuzûlî'nin hüsn itibarıyla fevkalâde olan (Leylâ Mecnûn) manzûmesine bile hayâl itibarıyla (Hüsn ü Aşk) tekaddüm eder. Ziyâ Pâşâ Şeyh Gâlib için:

Gelmiştir o şâir-i yegâne güyâ bu kitâp için cihâne
der.

Tokatlı Kânî (1124-1206) Hekîmoğlu Alî Pâşâ sadrazamlık için İstanbul'a gelirken Tokat'a uğramış, Kânî'nin verdiği kasîde hoşuna gittiği için şâiri İstanbul'a getirmiş ve dîvâna memûr etmişti. Birkaç ay sonra Kânî vazîfesinden istifâ etti. Birkaç yerde dîvân efendiliği yaptı. Bir yerde uzun müddet oturamazdı. Daha sonra Ulah begi İskerletzâde Konstantin Beg'in dîvân efendisi oldu. Orada epeyce kaldığı için Kânî gâvur oldu dediler. Bunu işitince 'Kırk yıllık Kânî olur mu Yâni' cevâbını verdi. İstanbul'a geldikten sonra (Limni) adasına nefyedildi. Orada öldü. Kânî'nin nazmı orta bir hâldedir. Asıl şöhreti: Mizâhî nesriyledir ki bu vâdîde eşi yoktur. (Burûcu Fünûn Be-nâm-ı Havâriyyûn) isimli ve muhâvereden ibâret mensûr bir eseri de vardır. (Münşeât)ı basılmamıştır.

12/18'inci asırda meşhûr nâsirler, tezkireciler ve müverrihler:

Bu asırda en koyu nesir yazan, hattâ Veysî ve Nergisî gibi münşileri gölgede bırakan Şefik Efendi'dir.

Şefik Efendi devlet memûrlarından. Karlofça muâhedeinde zabıt kâtibi. Vefâtı: 1127. Meşhûr eseri: Şefiknâme. Bunun mevzûu: Edirne vakaı. Kitâb, güyâ Türkçe olduğu hâlde anlaşılması için müteddid şerhi yazılmış.

Resmî Ahmed Efendi (1203) Giridli. Hâriciye memûrlarından. Küçük Kaynarca muâhedenâmesini reisülküttâb vekîli sıfatıyla imzalamış. (Hulâsatu'l-İtibâr) ve (Sefâretnâme) unvânlı iki eseri var. İkisi de Almancaya tercüme edilmiş. Üslûbu açık. Meali vâzih.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddîn Efendi (1131-1202) Açıkça yazılı ve muvaffak bir muharrir.(Devhatü'l-Meşâyih)i zamânına kadar gelen şeyhüliislâmın (Tuhfetü'l-Hattâtîn)i de zamânına kadar olan hattâtların tercüme-i hâinden bâhis. Başka eserleri de var.

Şeyhî (1078-1145) Bu da tercüme-i hâl muharrirlerinden. Atâyî'nin zeyl yazdığı (Şakâyık-ı Lokmâniye) kitâbını tezeyyül etmiş. İfâdesi koyucadır.

Safâyî (1138) İstanbullu. Sâdece bir lisânla bir (Tezkire-i Şuarâ) yazmıştır.

Mirzâzâde Defter emîni olmuştu.

Sâlim (1156) Ulemâdan. Safâyî'nin sâde bir ifâde ile tezkire yazmasına kızmış, muğlak bir üslûp ile kendi tezkiresini yazmıştır. Şâirliği de vardır.

Râmiz Safâyî ve Sâlim tezkirelerine zeyl olarak bir tezkire-i şuarâ yazmıştır.

Sâmi, Şâkir, Hacı Begler, İzzî, Vâsif Efendiler vakanüvis resmî târih yazmışlardır.

Şemdânîzâde Süleyman Efendi (1193) husûsî bir târih yazmıştır.

12/18'inci asır halk şâirleri

Sezâyî (1151) Gördesli. Edirne'de gülşenî şeyhi. Dîvânı var. Hece ve aruz ile şiiirler yazmıştır.

Şermî, Fasîhî, Necâtî, Kaba Sakal Mehmed, Hocaoğlu, Hükmî. Bunlar bu asrın halk şâirlerindedir. Bazılarının aruz vezniyle de eserleri vardır.

Vartan, Mecnûn Bunlar da o asırda Ermenilerden yetişmiş ilk halk şâiridir ki Nâbî, bir mektûbunda bunları takdîr etmiştir.

Avrupa'da husûsuyla Fransa'da bu asrın edebiyâtı klasik olmakla berâber tahribkâr idi. 18'inci asrın Fransız şâir ve muharrirleri yazılarıyla dîne ictimâiyâta hücum ediyorlar, âdeta

(İhtilâl-i Kebîr)i hazırlıyorlardı. Montesguie, Diderot, Voltaire, Jan Jacque Russo, Bomarse le Sage, Bernardin de Sen Pierre.

13/19'uncu asır:

Bu asrın nısf-ı evveli, 12/18'inci asrın kaba taslak bir modeli. Şâirler üzerinde Nâbî ve Nedîm tesîri hâkim. Fakat onlar derecesinde iktidâr gösteren yok. En meşhûr şâirleri Sünbülzâde Vehbî (1224) Adanalı Târîhçi Surûrî (1229) Enderunlu Fâzıl (1225) Enderunlu Vâsıf (1240) İzzet Molla (1245) Leylâ Hânım ve Şeref Hânım.

Nâsirler:

Enderunlu Âkif Beg: Enderun şâirlerine dâir (Mirât-ı Şiir) nâmıyla bir tezkire yazmıştır.

Bagdâdlı ..... Efendi: Bu da bir tezkire-i şuarâ yazmış.

Seyhülislâm Şâir Ârif Hikmet de küçük bir tezkire kaleme almış,

Fatin Efendi ise (Hâtimetü'l-Eşâr) nâmıyla büyücek bir eser vücûda getirmiştir.

Âkif Pâşâ, Mütercim Âsım Efendi, Hoca İshak Efendi, Süleymân Fâik Efendi gibi zevât da bu asrın nâsirlerindendir.

Halk şâirleri

Bolulu İbrahim Derdli (1263) Bayburdlu Zihnî (1275) Erzurumlu Emrah (1271)

Halk tasavvuf şâirleri:

Maraşlı Şeyh Kuddûsî (1265) Türâbi Baba (1285)

Bu asrın ortalarında Fransa'da (romantizm) denilen edebî tarz zuhûr etti. Bunun ilk şâiri (Lamartine) mümessili de (Victor Hugo)dur. Romantizm, bizim teceddüd edebiyâtına müteessir olmuş, teceddüd erbâbı kalemi hep o vâdîde yürümüştür.

ORİJİNAL METİN

تورک ادبیاتی تاریخچه دائرہ مفہوم

محمد رفیع

۱۹۲۱ - ۱۹۴۴ نسلده قتلچى كى لىب نىب اوتورولا اديبات تاريخى درىنىك قولايىم شىلايى وىكازىك
فاطرده قىلايى ايجمه طبعه وىرلىپ:

تورک اديباتى تاريخىه دائر خلاصه ل

تورک اديباتى تاريخى: اديباتى تورک گريدى دوره لردن و اودوره لردن نوره گله ازلردن
بخت ايدى سا.

اربي دوره لردن: اسلامدن اول، اسلام وادودا تايرى آتده اولمه اوزده اومده.
برنجى دوره: باشلايى مسلم دگلدن. بلكده تاريخىه اكيده. ۱۱ نجي عصره قارار
دوام ايتد.

ايجى دوره: ۱۱ نجي عصره باشلايدى، ۱۹ نجي عصره اوتورلايه قارار سويست.

ارنجى دوره: ۱۹ نجي عصره باشلايدى، ۲۱ نجي عصره اوتورلايه قارار سويست.

تورک لهجى لردن:

ديانك لهر طرفه بايلىپه اوللا توركلوك لسانده برنجى لهجى وىقلى اولمايى طبعيد.
بولجولوك لهجى آبرمايه اقطابه يوقد. اوندك ايجمه (شمالى و جنوبى) ييره تايلك
اكي بولوك قىر آيريشد، شمالى لهجه (اوغوزيم) ابدى وىقىل. اوغوزيم:
آذربايجان، ترم قونشدينىز لهجىله صلى.

جنوبى لهجه (اوغوزيم)، (هاقانى) و (هاغانايچ) غوزايى لهجه،
اورتا آسيانقلقنك قونشدينى لسانك صلى الله عليه.

كوهالده بولجولوكى اربى توركيم: هاغانايچ، آذربايجان، استانبول رلى اولمه اوزده
ادج لهجه.

تورک وىقلى:

بىنبلر روينده گوره تورک بايلىسى آغايده جيتيك بايمه وىقىله شىلايه، سرگازين
تختلغ اليغه قولايىم. بونلر آل شهور لردن:

- اوزه وىقلى: ۷۸ حرف، آيرى بايلىردى، بيه عصر قارار وىقلى لردن
- اوزه وىقلى: ۱۹ " بيشيك " ۱۱ نجي عصره قارار
- وز وىقلى: ۲۲ " " " بيه وىقلى قىلن
- لانده وىقلى: ۲۸ " " " "

تورک نظمیں :

تورک نظمیں اور جوی : ہم وزنید ، بر اولیاء ہ دی ۱۶ پارہ مختلف ایضاً
 لہجہ لک آراب ہر عالمیہ و نیک آگہنی دہ پشیر ، الہ یکی منظوم لہجہ از ہجرتی
 قبضہ ذیل قول پایدی ، اسلوب مادہ ، منہ صمی ایضاً .

نظم نکلاری : (قشونہ) و (دورنہ) اولیہ اوزرہ یکی تو یو ایضاً .

تو شوقل : مشوری کلندہ نظم ایضاً (قشونہ) لہ تم اولیو نوردی .

دورنہ لہ : شبکی (مربع) ہجود (مسطط) طرز نہ پایدی .

اسکی تورک شاعر لہ وظیفہ لہ :

اسکی توکل ، شاعر نہ (اوزانہ) (باقی) (ادویہ) آدنی دیر لہجہ ، بوزل

وظیفہ لہ : شاعر لک ، شاعر لک ، کاشک ، سارندہ ملک ، حاصیہ کاشک

مخلصہ بیگی ، تعلقہ ایضاً لہجی ہایضاً ، مخلصہ منہ آیندہ روز

ہالہ دہ تم ایضاً

سینہ ، شولہ ، بیغ

سینہ : سینہ بولوانہ (یاہ) دہ نیلہ بیغ آو گزی یلدہ بردہ گریب اولیہ

دیگی ، ایتالی بی ہر مقصد پایدی . سگاری عادی بر او عالی آدی .

شولہ : عمومی ضیاحت مناسب ایضاً .

بیغ ایہ : بریک اولی ایچہ یا ایلاہ ماتہ دہ پیری . اوزانہ لہ بوزل

لہ پزہ وظیفہ لہ واری .

الہ یکی تورک نظم و نثری :

سیر بادہ اوزون نہری وادیندہ برآہ تم آبدہ وادیندہ اوزہ شدہ قانہ کی کتاب

وار ، (بولوغت) طردن ترتیب ایضاً اولیہ بر کتاب لہ ، الہ ہجود اثر لک

الہ ایکسی اولیہ اوزرہ تورک نظم و نثری ہادی . شوالہ انہری یا راہ

بولوغتیکہ دہ معلوم اولیہ الہ یکی تورک نثر و ناظمی . پشہ بیلم یکی اولیہ
 (ہجود) ناضدہ بر شاعر راہا بیلیبر .

اکیچی دوره :

لهجرتک دورونجی عهده طرفو ترکلرده مسلامه اولیلر واسلامی علمدی آلویلر قاراخانلر، مملکتزنده بکدر، مدرس لر یابیلدیلر. ابرانی مسلمانلر گرتوب اولرده درس اوقوردیلر. اولرک ناییرلم عومده وزنده و اونور لجه یلم منظم لریارانت ترک شاعری به تیشی .

توراتغویلیک :

1069

لهجرتک ۶۶۲ تاریخ (بالاساغولویوسف) طرضنم (توراتغویلیک) آملی اولدوم و منظم بر کتاب یازیلدی . بونک ذری : عومده ، بکلی ، قنوی ، لسانی ، قاقانی لجه سی ، مآلی ده ملکات انسانیک تصویر ایلی . یینی دیراقیلک و سوزیلک بر ائوردی . الهکی اثرله گره اسلام ناییری آلتق یازیلوم ترکجه ارب اولرک ال آکیسی بودر . قاراخانلی حکمداری (بوغراقام) طرفده نالمنه (خاص ما بیلک) بته سی دیریشد .

دیوانه لغات الترتک :

1069

ینه لهجرتک ۶۶۶ تاریخ کاسرولی محمود ، عومده ترکجه یی آملدجه ایجه (ایران لغات الترتک) آملی بر لغت کتله یازدی . بونکاب ، ال اکبر لغت کتاب اولدومده باشق ایچم اسکی ترک منظم لری بیلنه ای طرفه سیلده قیلمده .

عمیه الحقایق :

توراتغویلیک ناییری آلتق یازیلومه دینی منظم بر ائورد . یازیلورکنکی ارب احمد) ناضده آناده طرفما ائمی بر تورک ایلی .

تورک قلاسیسیزم :

فرنگرده (قلاسیسیزم) ره نیله ارب برستلک وارندر که آکی یونانده اولدیه اثر لریک تعلیمی وارنده کی قاعده لک تطبیقی دیکدر . فوجیلر ، بیلدرک ۱۷ نیمی عقده ایکی اضی ارباق تعلیلیم بر طریقی تاسیس اییلر . تورکلر ایسه اولدومده آلتیجه اول ، عرب و عجم ارباقی تعلیلیم بر نوع قلاسیسیزم یایمیشدرک . طبیی ایکی قلاسیسیزم آراسده ایچم زور واردرک .

۴

خواص و فلسفه اربابان :

تورات تصوف و سلوک طریقی فروعی قبول ایدیدی . فلسفه ایسم کسی کی تصوف و سلوک سمایه
 در کلام کتب روان ایدی . سر مالده اربانتر ^{۱۰}/_{۱۱} نخعی عصره اعتباراً ایکی ایدیدی .

تصوف و صوفیه :

تصوف : انبازی آله بر ذوق ایلی . صفا عادتاً فلسفی بر سلک اولدی . غریبه عجم ،
 ادله ره توکلده انتقال ایدی . معلوم اولان آل کی تورک صوفی (دیوانه کلمت)
 نایلم منظم بر اثر دیده گیرنه (احمدیوی) له .

احمدیوی (۵۶۷)

(سایرام) ده در قاضیه بخارده تحصیل ایلمه و (ایسی) ده اقامت ایلمه بو تورک
 یکس بر عالمی . فقط بعضی ایسی خطبات اکلا یاجنی بر طرز ایلمه (مکتب) لری
 یازدی ^{دوستانه} ترایگی عصر صفا کلمه (در دسیه لریسی) ای تائیری آنز بر اقدیم .

هانانای و آری اربانیه بو تورک کی مشهور لری :

تورک ؛ ایران عرباناناب ، فقط عرباناناب اولیلر . تورک هانانای ، عادتاً اکر کرمی
 ایتمه باشلورندری هر یکده فارسی اربانیه ایلمدی . تورک ساعری بیلیم علم ساینم منظمه یازدی .
 بنا بر علیه تورک اربانیه گری قالدی . آجا وه بنیزک طور بیلمه تورک داغوریلک
 زمانده اربانیه بلری .

هانانای اربانیک شهر ساورلی :

سیف سیرلک ؛ گلستانی ترجمه ایلمد . برتری شهرد .
 خوارزمی ؛ (مجتما) اسنده قلم بر اثری داردر .
 محمدی ؛ (لطافنامه) " " " " "
 تخاکی ؛ (شیخ نقی) نکه (مخزن اسرار) بی نظراً ترجمه ایلمد دیوانی داردر .
 میرحیدر ؛ (شیخ نقی) نکه (مخزن اسرار) بی نظراً ترجمه ایلمد .
 ابوبی ؛ دیوانی واردر .

هبیه باقرآ : خراسان نگارید . دیوانی و (مجالس شادمانی) دارد .
 علی شیر نژادی : هبیه باقرآنگ وزیر . مایانای اریاتی ایالتیه بیکه گری شاعر .
 بابوشاه : افغانستاره و هفتساره نگاری . (با برنامه) می مشهور .
 یکی آوری شاعر لریک :
 حسن اذغی : برغلی مشهور که نظره لر سوره نیمه .
 قاضی برهان الدین : سیراس دقیری نگاری . دیوانی دارد .
 سید نسیمی : عرفی . دیوانی دارد . سوزلی زمانه کوره بیکه نازک . هبیه اعلام اریه (۱۰۷)
 حبیبی : در . فضولیم مسلم و سوره اولیه . استانبولیه دفاتر اینه .
 لطیف : ایرام نگاری شاه اسماعیل . یادوزه منسوب اشهر . (۹۹۰) ده اولیه .
 عروه و هج و زینله سوزلی دارد .
 فضولی : نرم لهرج ادبیاتده یاد اولونور .

بزم لہجہ اربانی :

بزم لہجہ اربانی ۷/۱۷ نخی عصرہ بانسوسہ گید۔ ایلیک شاعری :

ہفتہ مولانا (۷۷۶)۔ سلطانہ ولد (۷۱۴) احمد فقیہ۔ تراجم دہقان در۔
بودات ایچیدہ دھانیدہ ماعداسی تصوف۔ مولانا نیک ناسی ایل قاشوہ، سلطانہ ولد
احمد فقیہ تام وطنی پروردگار برتریک ایل بار دقاری منظرہ رقب تصوف سلطانہ
بودانک تاثری ایل بوستانی نیازی۔ قادر گلہ شاعر لہجہ منجیدی تصوفہ المرد۔
دھانی ایہ تصوف رگل، بر دیون شاعرید و بزہ کی دیوان اربانک منسید۔

اور دیادہ بصرہ گلچیم قادر با شمس اولہ کمال۔ بیدار مایند۔ نذیم ایل کسانک
کلیہ گورہ یازیلوردی، ایلیک دفعہ اولعہ اوزدہ ایتالیدہ (دانتہ آکیردی) طرفین
ایتالیاجہ اولارہ (دیونا قوم ریا) اسمہ کی اثر قلم آلسدی۔

۸/۱۶ نخی عصرہ :

۱۶/۸ گدہ عصرہ دھانیک تأسیم عالیشان دیوان اربانی مولانا سلطانہ ولدک تاثری مزل
قالدی، بوعصرہ م تیشہ گلشیدی، عاموہ نایبہ اندکی گئی شاعر لہجہ تصوفی اول
یازیلور۔ غلوہ شاعری اولہ در روسیہ یونسہ عیہ سکی لورتی
مواہر مسعود، عزالدین احمد و قول مسعود فارسیہ نظمہ ہزار اثر ترجمہ ایتر۔
بوستانی نیازی ایلیہ دھانیک طریزی بکلی لردی و دیوان اربانک ایلیک بودی اولدی

گلشہرہ : نظمو الطری ترجمہ ایتر۔ نظم ترجمہ سی عصرہ گورہ نازک۔
مترجمہ نایبہ : (غزینام سنی) ملی برزقہ توریکم اولارہ نایر مکعب۔ بواقبنا ایل مندہ ایلیک
ملی شاعر صایلی بیدر۔

اندکی : لہجہ شاعر، لہجہ نغمہ ابوی (ناتق العارفہ) آملہ برکتہ لرد۔ (۷۶۶)
لردیسیہ یونس : ساقایالہ، اتی دالی بر شادک ساقا ریانک صدوری گئی ہو حقوند
بزہ کی تیکہ اربانک منسید۔

۷
فروغ السعد ، فزاد به احمد و قول سعید : (سپهر و نور) (فرهنگ نامه) (کلیله و دمنه)
ترجمه امیردی

بو بیالی یازی : پدیریم با بریده سنستلی نقیرل ویرسه و عاشقانه قزلار بازمسک .
مرتب دیوانی تیمور هادیم سنده قایب المهر . شیخی داعیه ایلماسا اگی ساعزلر ، یازینک
اثرلری خمره اتخاز امیر .

x x

غزیده برعصک ایلرینه دوغان (فرانچسکو ترتریه) ک بایلرله (برتران فریم) ده ییله
اردی سلاک ظهوره گلدی . برترانه ، ردولیک اثرلری ادقور ، ادوقت مشرکانه هایدت
ادائرک مهله سنده زوجه و فکر آردی . کیمشهرسی اولد (بوقاس) اده بریلرلی

۹ شیخی عصر :

بو عصر ، ادمتک نظم دوری . فارسیده نظم دوری برعزلر بایلور . عرب مجسم
سائزنده ستمه آلیاره نظم سازه عروضاک آلفکنده ادیرورولویور . اولمه همدانه تصوف
مخبر اولد اری مضرعلر گنیلیور . رسمی و فصرعی شو . بایلرده ده نقت استار
یم تیشور . یه برعصا یخنده عجم آلمارنه گستريله زوجه العاده رغبت لوله سید
ایرانه متاعلرینه فارسی بری ساعزلر مرزده بر رقابت بایلور . اور قابت لوله سید
اولرده مکمل اثرلر وجوده گزمک غرق ظهور اییور . و اری مضرعلرک متقی
ادلایسای فکری میدانه آلیور .

برعصک ان زیاده مه نیمسه شاعر دنا رگری خرد :

احمدی (۸۱۵) گرمیالی ، اکندر نام ترجمی . شیخی نک غزلیک ، عالم ، نطق قایا بر
احمد داعی . بوده گرمیالی . همه او عذک غزلنه یازدینی نظره مشهور .
شیخی : " " " " " آدی : هیک سان . بنده ابلهک زاعی شاعر . (خو نامه) ناطی .
(عسرو و شیوه) ترجمی . ترجمی یینه مسه ، گنی (جمالی) تملا لوسه .
شیخ ادغلی جمالی : شیخی نک گنی و عسرو شیریه ترجمه سنک متقی .

۸

ایزنیقلی نسائی: (سی نامه) ترجمی، یعنی د احمدی صبی گریانی ساعری قصه نامه
از راه اطلاق حدت و نصرتی بر فرزند سلیمان بر آرام.

بوریالی سلیمان علی (۱۲۵) بر ساره اولوفا ملک امای، قلمه یانک نایری ازخ قالمسه
بولد ناظمی، ساره لفظ صنعتی، رقتله صمیمی نزع اتمیه آری بر شاعر.

بوریالی صفی (۹۰۱) آگنی مرارک به صامدین، کفراتی دینه صبر ایلیور، قلمه سکر
دلی الیه افق مقته یاز دینی قصه ایل قرقر ایلیور، فقط الدنم اولیور، قلمه هر شاعر.
بیخ علوان شیرازی: (گلشنه یاز) ترجمی، گلن ترجمی، گلن قزلی عصره کورده غایت نازک
یاز بی زاره محمد و احمد قیل: گیلر لیده بی ششمه عالم و شاعر ایلیور، (محمدیه) و (احمدیه)
ناظمی.

عصره یانک ایلده عطیای: آگنی مرارک دینر لنده عصره یانک ایلده، عصره کورده استاد
بر شاعر، بزده ایلک رفته (ایزاله) یانانه و (دینم، دینی) دینه سوائلی مویج
منظوم یازانه بر شاعر، (گوشه) قصیده یاز لنده شهر، احمد یانک طرفند
مخونه اتحاد ایلیسه.

احمد یانک: قلمه سکر وکی الیه آتینک ایلده، سترس، فاتحه مسلم، صفا دینر، زها
صکرا بیلی قلمه صبر ایلیور، بیخیم نظره ایلده (کرم) قصیده شی بازیور،
صبره قرقر ایلیور، ده آگنی بوقنی بولایور، آیلکلی بازیور دوزنده بوساره
دالی ایله اولیور، (۹۰۲) آریات محمد لنده، خار سینه مضمونه آتیر قلمه تم
نظمی: قنهای گنج بر شاعر، احمد یانک مقلدی، اولک ده عجم ایلیاننده اتخالی
وار، دعوت اوزه رینه آسانولم گلر که بولده اولیور.

مالچی: تو قاتی نیاسه بر شاعر، گنجنگن ملاطی ایل بر لک صبر ایلیور، آیتالین
کنیدی سرفه لنده اولیور، احمد یانک دین و قلمه بر عالم دوه گلی بر شاعر.

۸

ایزنیقلی قشما: (سی نامه) ترجمی، یعنی د احمدی صبی گریانی ساعری قصه نامه
از راه اطلاق حدت و فصاحتی برترنده سولیمه بر آرام.

بورسالی سلیمان علی (۱۲۵) بر ساره اولوفا ملک امانی، قلمه بیانک تأیری از نه قالمسه
بولد ناظمی، ساره لفظ صنعتی، رقلمه صمیمی نوح اتمیه آری بر شاعر.

بورسالی صفی (۹۰۱) آگنی مرارک به صامدین، کفراتی دینه صبر ایلیور، قلمه سکر
دلی الیه افک مقفده یاز دینی قصه ایل قرقر ایلیور، فقط الدنم اولیور، قلمه هر شاعر.

بیخ علوان شیرازی: (گلشنه زند) ترجمی، گلن ترجمی، گلن قزلی عصره کورده غایت نازک
یاز بی زاره محمد و احمد قیلید: گیلیر لیده بی ششمه عالم و شاعر ایلیور، (محمدیه) و (احمدیه)
ناظمی.

عوضه بیاتارده عطیای: آگنی مرارک دینیر لنده عوضه بیانک افطی، عصره کورده استاد
بر شاعر، بزده ایلک رفته (ایزال سئل) بیایانه و (دینیم، دیدی) دینه سوائلی موراج
منظوم یازانه بر شاعر، (گوشه) قصیده یاز لنده شهر، احمد بیاتار قزنت
محمود اتحاد ایلیسه.

احمد بیاتار: قلمه سکر وکی الیه قشماک افطی، سدرین، فاتحه مسلم، صفا دینیر، زها
صکره ایلی قلمده صبر ایلیور، بیخیم نظره ایلورده (کرم) قصیده شی بازیور،
صیدنه قرقر ایلیور، ده آگنی بوقنی بولایور، آیلک بیایید دورنده بوساره
دالی ایله اولیور، (۹۰۲) ۴ بیات محمد لنده، خار سینه مضمونه آ شیر قلمه تم
نظمی: قنهای گنج بر شاعر، احمد بیانک مقلدی، اولنک ده عجم ایلیاننده اتخالی
وار، دعوت اوزه رینه استانبول گلرکه بولده اولیور.

مالچی: توقاتی بیاسه بر شاعر، گنجنگن ملاطی ایل بریکه صبر ایلیور، ایتالیان
کنیدی سرفه لنده اولیور، احمد بیاتار دین اوقشده بر عالم دره گلی بر شاعر.

توقا علی لاری: ایراندک مملکتده هوره عرفت گورده منه بنام کندی عجم گوتوسه برینده
 شیخ اظه، صکرا ترنگلی آنلا شیخ غل ایلمسه برشاعر. بوند اونه منه زمانه
 تقیدی. ارج رقابتک لاهورینه سب اولماک.

برشته لی سیخی: هم عکر هم شاعر. باقی نمونه اوله هوره قادر استاد. بورد لاری
 زمانده شکی.

نجاق (۹۱۶) اسمی (عیسی). (سالمی) ناه شاعر طرفه آلمسه، اوقونسه، آزاد ایلمسه
 براسیر. احمد یاشاریم سفه، هقی اوکا اوستونه بر استاد. بایزیدک سزاده زینه
 نشانچی. انلاه مریرک. ساگردی (سرمی بلک) ک تبه یایدیرماک.

سره بلک (۹۵۵) بزده ایملک (تذکره سزا) یازانه ذات. شاعری اوتاق هقی اوندنه
 آتاشچی. دقای اوندنه.

براشکی: بزده ایملک (غسه) یازانه برشاعر. اکنجی بایزیدک نعدینه ایله ابراهیم خانی
 قاعیمه. ملا قاسمی تک، علی شیره، هسبه باقرانک التاسنامه لایله عودت ایتسه و هج
 عضو اولمسه.

محمدالدعدی (۹۱۶) شیخ آده شمس الینک آل کوهلک اعلی. بورد غم ناملی. (بیف
 و زینجا) سی شهر. کونوکره باباشک باننده رفعت. (بورد ۱)

زاق (۹۵۲) اسمی (عوضه) که اجدد ساجی تولدی تاریخی. بالیکسری. اورده
 عرف میلک اییور. صکرا استانبول کلور. مانغولنی طرفه سیدله قاسمی اولامیر. بایزیدی
 قصیده لردنه آلینی هائره ایلمه گنیور. هامیسی اولد غارم علی باشک کراش
 صکرا گنجت ایجه سرگی آیمور. فالجیده، بلجیلک اییور. گریسه زمانک گنج
 شاعری طرفه لایور. آل زیاده شاعر باقی دوام اییور. دفعه آلیور. غایت اختیارلیف
 لورایسید ستم ادغام برده لورایور. اورده دفروریم و فان اییور. نقد و دگرلی
 بر استاد. باقیک برسی دباقی دورینک بشری.

شهرزاده جم: (۹۰۱) فاتحه کهزک در بخت اوغلی شاعر و شاعر بود - شهرزاده .
باشه طرابلسه اولاد اوله شهرزاده قادار شاعره (هم شاعری) ده نیک

جم سعیدی : سره زکی و جمک شاعری ایلی . افسه سیدلر برادر اوله ایلی گیدی .
صوگرا تبیل قیاقده گیدی . فقط عه سیدلر و اولدوریلر . اولدوریلر گوزهل سوزاری و طبع
داستانلری معرایه - نظریه لری وارد .

زینب وهری قاریند : بی قلمی ایلی ، انجمنی آغایی ایلی شاعره .

بو عهزک نری و ناملری :

بو عهزه گلنجه ^{قادار} اربانزده نر اولدوریلر ساده ایلی . محمد احمد گه بر محمد ،
عاشق با سازاره و طویسون بلنگی مرغلر هب ساده یازمیلرک .
فقط بو عهزه شاعری محمد با شاعری ، سناه ایساره غصه می نری سولدی
اولدوریلر صغها ایلی ایلی نر لفظ زینب بیغولری ، حتی اوقالو باله ایلی
منی گوردن اولدی .

شاعری محمد با شاعری (۸۸۶) فاتحه ویدارنده (عریف) فطیله شهره سولدیله محمد با شاعری
نری سید شاعری ، صغها صفا عظیم اولسه هم شاعر ، هم نازر برزات . آرزومه
صغها قانع لر خنده یازدی مکتوب شهره دور . فاتحه و فانیخ اولدوریلدی .
سناه با شاعری (۸۹۱) استانبول قاضی غصه بلک اوغلی . مدیس و فاتحه مسلم .
صغها وزیر . هم شاعر ، هم نازر برزات . نری نظمه قویلی . بزده سبیلی نرک
مکتوبی . (نغمات) اسمزه کی اثری شهره .

بو عهزه خلق و تصویفی شاعرلری :

اوزان : بر تو کوسی قارویلمسه بر عهزه شاعرک

۱۱
 حاجی باباام ولی (۱۸۴۲) آنقره لی عالم بر شیخ . شیخی دیازمی زاده لرگی دوگرلی دولت
 مری . هجم دژنیله بعضی نظریه لر سویمه بر ذات .

اشرف زاده (۱۸۸۰) حاجی باباام دامادی و درویشی . صرکا قادری شیخی . ناظم خان
 بردات . دیوانی و (فرنگی النفوس) ناظم شعر . یازگی وار . ترمی ایزنقده .

کمال اتی (۱۸۸۰) عرصه دژنیله یازمسه بر دیوان صبی مصروف بر ساعر .
 بونلک اوجیده درویشیه یونسه قنار .

X
 X

یوعصده اردو یازده (اوما نیرم) ره نیله ادبی سلاک ظهور ایتی . او یازمیلک اساک .
 یونان و لایته امر لوند فکر و ادبک آلمقدی . استانبولک تورک لوندنه فنی طریقیه
 بعضی ریزک ایتالیام کتیمی و ادراده یونان لسانی تدریس ایتیمی او یازمیلک ایلدانه
 سب ادلی . طبعه بیلیک ایجادی ایب بو اتشاری تو جمع ایتدی .

نیم نهمی عصر

نیم نهمی عصره با ششصد و هشتاد و نه (۸۷۹) در اول قیام ایلدیه، ۹/۱۰ ده نطلمه با قدس شاه اربانی
 نیم نهمی عصره کمال دهم نهمی برلی، زانا بر عصر، دولتک به امتداد دوری ایدی. ترقی آتمز،
 قناتنرله ایلدیوردی. نیلچیز اولکلر آیمور، قنلدرز هرهر صاحبوردی.
 بعدده و شاعرانک قنلمه دیواه اربانلر لسان ایلدی، وزنه بوروز لری
 و دورت عصر اولکلر بر زمانه گوره دوره لری استاجول شیوهی نظر موقولری
 هم سعیدی، تاجی زاره معفر علی، قنیلجولی یحیی بک گی شاعرلر غزله ایسات
 موزونلری محلی لری. عه ط اولکلر موزی و ادبی لری نظمی گی شاعرلر نیم نهمی
 (تورکی بیط) ده نیله و غرضه وزینله مرف تورکو کلمه لردن نطلمه یازموردی
 اولکلر یگی بر طرز سیدام سعیدک
 نیم نهمی عصرک ال شهره شاعرلری شریکدر:

فصلک

راهن
 عراقی ملا محمد (۹۶۲) میاتده کی رقت، افاده سنه کی تلمه اعتبارله بر عصرک ال
 یوکسک شاعری. لاجوسی: آذری. عربیم، عجمیم، لکیمک و ایخیمه قالد زماهی مغلر تاشه
 واقف. نظمی ده، نثری ده کئینه نصوص. منتقله صیبتی نوع اتمه راستاد. برنقله
 ببار زلفه صنعت گورتریم قالدقینلی ابرارنده دوشم. دیوانده کی بر نهمی قصه ده
 اولکلر یگی برلی،
 ابرارلرک بر دیوان، هدیه السعداء، لیلو، مجنونه، بنک و باره، شاعری مکتوبی.
 لیلو مجنونه سادل اولکلر ملک اش: شیخ فالحک (سنه و سقی). فقط من اعتبارله
 بو اوندوره یوکسک. بنک و باره سی: سنولک برلی. اکتی یانیرلم شاه
 اسماعیلی ایما ایدم.

باقی

استانولر باقی (۹۲۲ - ۱۰۰۸) قنغ های مردنیزده برینک اوغلی. استا
 سراج صراغی. قارامانلر مدرین محمد افندیک تشویقیه طلبه. نوزعی و سالدیر افندیک درین
 آقاراجی

۱۴
 شاعر ذوق و تفضی، مدرس، قاضی و قاضی بزرگ، مباحثه مابین قیصران صنع الله
 افندیك ادریشی بیت، زمانده (سلطان الشعرا) بادیعی اصلاحات: زمانه
 قاضی برعاشی، انالری آراتماشی، استانبول سوره سی نظمه تطبیح اتمیش.
 زاتین، مسیحیه تاسر اولدینی گی عجم شاعرینده مافقده ده تأثیرینه، زمانه
 سوزلی ادب تأثیرک یازماشی، لفظ ادریغافنده بیک راقلی، اثرلنده عدد زیاده
 مینال دصفت فاکم، عهدده دصراکانه استاده نتمه برشاعر، قانونی عقیده کی
 کوشیه سی بیک مشهور.

اترلی: دیوان و مزاج لندیه ترجمه ک. بواترک مقدمه قریبده، بلکه
 متنی ساده یازمیشه. آشکلا سوزک باقی نری ساده یازمیشه طرز ایشیه، فقط
 کینه باهل روینله مننده قوشمه، ناری: ادرنه قایسی فایضده.

مالقارالی بیجی نوحی (۹۶۰ - ۱۰۰۷)
 مالقارالی شیخ برعی افندیك ادغلی، استانبولده باقندک تحصیل آرقاراشی، مستی
 قاضی، ادغلی مرادک ادغولینه مسلم، عالم، دروسه مشرب بردات، ایچم ایلچیه الیغی
 حالده هومرد لکچ جانده ناری بیقرسه، استانبولده شیخ دفاهاشی نرائنده گویوشه.
 ادری طریقی ساده ک وصییت، مع مایضه استار، باقی ایل معارف ایلده لفظ ادری
 ال ببول صنت صایلمایانه بر دوره کلمه باقندک بری بوکا و بیلک لازم.

شیخ الاسلام سعد الدینه افندی (۹۶۲ - ۱۰۰۷)
 یادورک نیمی تبریزی (حسن جان) ک ادغلی، باقی و نوحینک دس سوزیک، ادغلی
 محمدک فرماشی، صرکرا شیخ الاسلام، آگری لفرینک قازانما سبب، بزده ک
 وقد نوسندک ایلکی، (بلاغ التراجیح) ی غما ادرولندک فلورنده یادورک دفاتنه قاز
 قد لری نقل ایدیه، نری سجعلی و قریبده، نظمی ده دار، حتی نرینه نسبد ساره.

زاجی زاده (۹۳۶)
 آسایغی معجزه لیب، ایچی بائزید آماسیه والیسی ایچم شایسی اولد قاضی بیک ادغلی
 صرکا بورد شایخی و قاضی بزرگ، بولم، ناظم دناسر، (فتوح نام) سید (صحنه نام)
 مشهور، استانبولک بعضی بوقصدی صدر ایدیه، یادورک قریانی، استانبولده بلبلده
 قازده سن سوزنده بوقصدیه.

۱۴

آرنا و درجی بک (۹۹۰)

پنجی بک: بیگی مرکبده (یا یا باشی). هم نمک هم شاعر. مینالی نک یقی.
دیوانده باشق (غم) سی وار (۰) بده باغی زاده بی رضی مینکد آلمسه و
استانک بیضی برین قیامتیه. عراقه سفرده بغداده گتسه، فضلی ایل ادراره
گورخسه، قی اذک (ص) قیه سه نظر یازسه.

ال شهر امی: شهرده مطفانک اعدای طوطی سیم یازینی مریه. وقعه سیاط
ستم باشام آیقیه آیفه عتابیه و (مکشم) ریه تاریخ سولیمه. صفا مکتبه
یکیمه، ادراره الهه.

فصاح (۹۶۹)

(وار دار بلجم) کی مینالی: بیخوشه برهقم قلنده دریندا استازله گتسه. انزل بینه
الینب سوسه دریمه. عالم برشاع اولده نیشمه. باقینک ظاهرینده اول
ال بویل استاده بنید، ادرتله وقت گوردسه. بزنه طریقی بی گلن نریفته
لقدن الهه.

طامه ولای مری (۹۹۴)

استانلور و (تورکی بیط) طریک مری.

اردنه کی نظمی (۹۶۹)

برده مری ملک مری. (دیوان تورکی بیط) نایله ایچ بریران صاب.

اردنه کی امرک (۹۸۴)

مما سولیم مکه شهرت آلمسه ده رکی و قنا عتظا برشاع. عمرزه بی کیمه قیه
یازمسه. دیوانی غزلدن عبارت. عصرده استاره نیشمه و کینه (علاقه معانی)
ده نیشمه. قاطعه دهی نظمی

(تعریفات) اسمی منظم برکتایله ده نیشمه او تار جهده برشاع. برصا، ادرعل

(۰) بزنه ایلان غم یازانه (برشتی) که اذنده صفا (عبدالله حمدی) صحر.

منصب و صنعت اربابی ادعیت ایل تعریف ایدر . تقی ، اربا لایه هک دهم
هیا بونه منظم سوزل مویسه .

بغدادی روح (۱۰۱۴)

بغدادی لایه آتاس یا ایل ادرا گیمسه ، برشمه اول نمسه اول روم ایللی بر اولک اولور
برنده طرایی کشری نظری ایل آرا لایه لایه زنی و ایدر . روحی ، هیاتی سیاهیل
گورسه قلند مشون بر ساعدر . دنیای تنقید استرا گوزیم گورسه ، گور دکلری ده یته
اول گوریمه لایه . مشهور ترکیب بندی عصرینک هیاتی گوریمه بر تا بلور
برایر ، غایت شهرت قازانمسه ، دیوانه شاعر لایه یک موعی طرقتی نظر ایدر .
دیوانده کی منظم مکتوب لایه تاریخی قیمتی هاند لایه . تمکات فراغی نایا سامده والی
هالی آتفا قاضی ایله روحی ده ادرا گیمسه ، ایلدن التفات گورسه و هر ایکنه
تفسیره لایسه ، ترکیب بندی ده نه ادرا ده نظم المرد کده صکار اوقات ایل مشور .
سوالده ضیا یاسانک ترکیب بندی صبار اذنه کاسی ایل بغدادی روحی (روحی)
سلام و احترام گوریمه روحی زهول ایدر .

فاغانی محمدی (۱۰۱۵)

(ملیه فاغانی) اسنده کی مشهور و منظم اثرک شاعریه . استانبول و دیوان
کاتبی ای . اثری ، کندی و ایدر . هر معناییم - برنجید - . نشاطی ، جوی
صدای جی صکارده کله شاعر ، بر فصره اولک اثری اورنک لایه مشور . فاغانی
مولدنا ملنک تأییدنه قالدی . ادره قایمده (مهریاه) جامنک خطره ش
مرفور .

تاریخی عصره نشر

بزم نریم ، سنانه ناسیم خادار روز و ساره یازیم لایه . اولک (تقره انعام)
صورا جمعی یازیم لایه با سواد . یاد و ذک (دستان تاریخی) لی بگیمسه ، اولک ایله
یک قیو براسلوب ایل یازیمسه ایلای ، بزم ناملری ده اولورده یازیمه بر اینه نوسورده
سعدالیه افندی (نایح التیاریج) ی ادر اقل اولورده یازیم لایه قیو اولک ایدر صکار اولک ایله

زبدون بک : (۹۹۱)

از شیخ محمد علی کرمی نژاد استادی . قاضی نونک و سلیم نونک نساجی ، مستشارانار . (منشآت) آملی
بر اثری وار . زمانه قادر اولی کرمی مخاربه لوی لوی . مع مازد موقفل اراده کی با نونک
جوئی لوفور گل ریسولر . (ایوب) به نصی بر تبر ده موقف .

قطر علی لطیفی (۹۹۰)

برده (تذکره شعرا) یازانک انجیسی . نظمی انجیسر . نری ساره هم . تذکره کی قبلی . حجر
گیه که مفردات اتمه .

عاشق علی (۹۷۹)

شهره ، یغور بیزدلی . بوده . تذکره یازانک . یازدلی با عرک نصی تبره دار زده سلوانه دیر
باعتبار ایلم اثری انجیسر . ساره و نظیم سوزلی ده دارده . دقای اسکویه در .

برسیالی حسن علی (۹۲۵ - ۱۰۱۲)

شهره قیالی زاده علوانک آملی . بوده (قیالی زاده) ریه معروف . الواسور
انجیده در سن ادقسه . نرده قاضی ایلم ذفات اتمه . اموی : قیو بر افاره ایلم با ایلم
مذرفاق ده ریکر تذکره لردن آلمشده .

ریجینی (مصطفی بیانی) یازری ساره لیسره دقضا اتمه .

(نبداری عهدی) تذکره (گلشهر) آملی بر تذکره کی وارده .

مویخ لطیفی با سکا (۹۷۰)

نصوی بریانی (اصفهان) اسمعیل ایلم مشهور . زها با سکا کتاری ده دارده . اموی
ساره در . صدر اعظمه اتمه ، انفالنه سکا تبعات ایلم مشور الیتمه .

کلیولیلی مویخ عالی (۹۶۹ - ۱۰۰۸)

بریمه اثری علوانه بر فاضله که ال مشهوری (کنه الانبار) اسمعیل تاریخی .

عاشق با سکا زاده احمد قاضی

شهره شریانی ناظمی عاشق با سکا نلسند . بوده ایلم کور کورنی فطالتم
اد زده ساره بر سکا مویخ یازمده .

تاج المویخ حاجی عبدالیه انجیسر بر فاضله محمد ایلمشده

۱۷

فلقی و تصرفی شاعران :

بوعلی خلیفه شاعرانده ال مشهوری سوز :

قره محمد ، هبالی ، کورادلی ، نجفی ، آکسوز ده ده

تصرفی شاعران ال مشهوری ده بوزار :

احمد ساربانم ، شیخ انصاره ، اتمی سنامه ، قزلباشی ، سلطان ابدال

۹۵۸

۹۸۸

۹۵۲

x x

بوعلی ده فرانسه تک (Pleiade = پلایاد) شاعری تیشدی . پلایاد : تریا
دیگی . مجازاً شاعر لر دیگی معناسی اذار مایچیدی . فرانسه شاعرانده بی کیشی بر آرایه کلدی
(رونسار = Ronsard) ای ریس انتخاب ایدی . بوزار بر صده ازان نامه صوریلم فرانسه تک
گنیده نه عالیپیر . ادق لهرده بولوناددی کلمه لر کی بولوناییده آیدر .
داهاکا (Malkorbe = مالکرب) ال آهنگی کلمه لر لایلی یازدی و فرانسه تک
گوزه لئیدی

۱۱/۷ نجی عصر :

برعزت غزله نجی اقدی ، قصیده ره نقعی ، رباعیه حالتی ، شوبه نئی زاره عطالی
نجی استاد لری دار . لکه بر بزره بر عراونکی استاد لری ، فصیح باقینک مغداری .
ایراه شاعر لنده شیرازی (مناظر) طوفانک ره بر عراونک زاره بایری گور لریور .
شیخ الاسلام نجی اقدینک زندان غزله ره مناظرک ، نقعی تک آفتعلی قصیده لنده ایس
عرفینک نفونی بللی لریور . خلاصه : ۱۱/۷ نجی عصر پانچینک نقعی .

غزلی زاره حالتی (۹۷۷-۱۰۶۰) قاضی عسکر عرفی اقدینک ادخله راستان لری . قاضی عسکر نقیدار . بر کتبه عالم ، کتاب و
مراقبسی بزات کر اولدیغ وقت ۶۰۰۰ قارار کتاب بیغسه . شامده قاضی لکه اولدیغ
بندارل روی تک بر قصیده ایلم بیغنه نظر ایشیه . نقیده ، نژده دن نظیر هر کتبه
استاد ، فصیح رباعی شخصی . ندم : حالتی أربع رباعیه اوهار غنقالی ریور .
استانوله صرفه مستنده بایرینی بر کتبه با پنج مستنده بر رفت .

عمر نقعی (۱۰۶۹)

ارغومک (مستند) قصیده لرغسه ، اداره عقیل ایشیه ، ایلری مجمل مغول اولدی
ایچه (ضری) مخلصی توکل ایشیه ، ارغوم زرداری شاعر و شاعر عالی انق ، اولک
مخلصی (نقعی) ، تیل ایشیه .
استانوله کله نقعی ، زمانک کراسی و برنجی احمد ایلم ایچینی عثمانه دوریدیجی برای بار لده
سبع ایشیه ، کافاته جزیه کاسه بیسی نیسه اولانسه . فقط دوریاک بوتونه شاعر ایلم
مالک عوغنی ، حتی بیضا سبع ایشیه اولدیجی هجر ایشیه کی ، برآزاده صدر اعظم بایرام ایشیه
بر هجره یازینی ایچه بر عرور لسه ، اولانده فلق ناندیره صدر اعظمه .
نقعی ، تصور و تخیله کی غنطت ، الطوب نظمنه کی آفتک اعتبار ایلم تلی بولمان بر استاد .
گرک باشقر لی ، گرک کینی سبع ایده که سوزی نه قارار . بارلاقسه هجر لنده او قارار قارار
واد در ره صرفه . بنا عهده هجر ایشیه مجملی اولدی (سیرام قضا) نظلم سوزی بولورده باشق
برنجی دگل . کینی سبع ، بابانی هجر ایده ملک قارار . اولم و سولکه مراقبسی .
کاشکی بر تورک ناستانی یازسه اولسیدی . ادوقه زیم تر دیمیر اولوری . ایلری
لورکه دفارسی دیرانی ، برده (سیرام قضا) سی .

نوعی زاده عطایی (۹۹۱ - ۱۰۲۲)

شیخ محمد استاد تاریخ نویسنده ادبی و استانبولی. تحصیل و مدینه و کلبه صحرای حقیقه استانبولی.
اسکندریه و قاضی و عودت به مدینه صحرای حقیقه ایست. بنده شرفی استانبول استانبول
دیواندن باقی بر (غصه) سی دارد. برده (صحرای حقیقه زاده) ملک (مقاصد) استانبول
ترجمه حال کتابخانه ذیل باز شد. نظره نسبت بری فرمود.

شیخ الاسلام محیی الدین (۹۶۰ - ۱۰۲۵)

شیخ الاسلام ادیب نیکو افکنک ادبی و استانبولی. ادیب و زنده گیتی شیخ الاسلام استانبول
دیوانه بر علم. عاشقانه و زیاده غزل باز سه بر شاعر. با زنده باقی ایلم ها فطرت تأثیر
ذکر بللی. بعضاً باقی در مضمون آینه ده دار. کندی به برده صحرای حقیقه زاده استانبول
فری: در الفقه ذک ادب طرفین بر دیوانه نیکو افکنک مدینه استانبول

شیخ الاسلام برای آفتاب (۱۰۱۰ - ۱۰۶۶)

محمد استاد تاریخ محمدی عبدالعزیز افکنک ادبی و استانبولی. آتای ده اولی و افکنک
طردنی. موهبه عالم الما فقه بلایر موهبه ذکی. اشعار آرد فقط نفیس.

صمدی (۱۰۵۵)

نقی نقی نقی. در مدینه مراد صامی. نقی کعبه گنجه بر دیوانه بر دیوانه
تغیر و تغییر آینه. جریح موز زنده صفت دار سه ده تغیره کی آفتاب و غنچه بود.

ابراهیم موری علی (۱۰۶۵)

استانبولی، هم مظاهر، هم اشعار بر موی. بکرده زاده مدنی استانبول آینه الذکر
آنگی دیوانه جزیله غیر مستفی بر آدام. شعرای هم نازک آتم نکر کی اولی ایلم مدنی موری
من مالی آینه. دیوانه باقی (ملهم) نامت نظم بر موی دار. مدنی ایلم
و عادات فلکیده اعظام میفایام نامی. برده (ملهم) ایلم دار که ما استانبول
آینه موی.

صمدی (۱۰۷۱)

اسرار ده ده گوده شالی گنی غزل باز مقدمه آتای الما فقه استانبول و شاعر. با زینی
گوزله اولی با زینی ده فوره العاده آینه. بکامیله قادر ایلم آینه

صمدی نالی (۱۰۷۷)

استانبولی و صمدی صمدی. صمدی سور گوده گوزله آینه. منفا میانه دیوانه آینه
ذرات آینه. صمدی طرز قصص صامی. منقح و میانه باز موه مرقطی. برده
طردنی آتای غزلی سه بیت فطرت کل. موه زنده. کل موهان صمدی دار.

۲۰

فرهم قدیم (۱۰۵۸)
نالی طرزنده سمان و منقح باز مقلد برابر برانده صنعت را قیسی اولاد بر ساعری
نالی کی بونک ده معقدی و آرد - نظر والی ایوب یا سنانک سفینت نادرایی
استانچه کلکها المینه که فته لادی وادلی

ادرنه نالی (۱۰۸۵)
ادرنه مولیخانه سنده بخلق این وادریام گو موله بودان، عمرینده استاد اساری
صنعتی، نالی سوه کی نصحت اصل ساطین سوزله با سالد، دیواننده
باشه (علیه اینا) عوالم برار کجاسد، برآمده (خاقانی) دن منار ارشد.

ادرنه نالی گفقی (۱۰۸۸)
نالی ناک همسر سی و منی اولک بر ساعری، ادرتار مبرده - فقط (تسریفات الشعرا)
آرخدی بریگی تذکره منظر ام اولقد سهرت قارا غم -

غنی زاره نادری (۹۸۰-۱۰۴۶)
علامه بر ساعری، علمه مکذک قاضی کرکله قارا - میقتدی، اسعاری ادرتار مبرده
(معاینه) سید (شیراز) سی سوزد -

آخلدی بود ادرنی علی (۱۰۵۸)
جیلو لغوی و تعلیماتک اینده سهر، فقط بریشم سید -

احمد مصطفی (۱۰۴۵)
علامه اولوب سامنده مدرس اینک علمه گیمه، والی اگوز محمد شامه کومره ساعری
قطع شنی بازمندی، الطیفی بر آدامی، هجوره سوزدی، ۴۰ بایشن ایکن علم ادرنی

محمد ریاضی (۱۰۵۴)
هم عالم، هم ساعری، بر قاع باقیم آرنده باشه دیوانی و (ریاضه الشعرا) کیم

نیم قدیم (۱۰۸۱)
نیم بیل بر غزلی گندیمه و تیشتر اینده سهر بلا سالد، اکواریه قایلده مبرده سوزدی -

احمد فصیح زاده (۱۱۱۱)
استانچلو و مولوبیرد، کورد لوزاره نعل احمد یا سنانک ناره سنده ماتیکه و طریقی
ترک ایزدک مولدی اولدی، سانس بر ساعری، دیواننده باشه مشور ادرنی
وارد، غلطه مولیخانه سهر موزد -

الفحی عصرده نثر :

الفحی عصرده قورولوشاه نثرین ، بو عصرده بوسوتون آغولاشدی . بوی بینه باغلاملا
 عربی فارسی کلمه لرده عادتاً اصناف قطاری تشکیل ایلیدی ، لوقه نده موزون مطلقاً
 جملی ایلجه عادت هکنه گیدی . استعمال ، کتاب لر ، تلمیح اداکار مرفعالی که تورکجه
 اولجه یازیلده یازیلدی ، وسط درجه ده تحصیل گورسه اولدی تورکجه آکلایماز اولدی
 مع مافیه بو آکلایماز با یئر قمتی طوقولدی ، انزگی یازما یازما یازما یازما یازما یازما
 دوشدی .
 تورک نثری بره الگرنه (ویسی) و (ترگی) اسمنه ایله عالی . دگرلی انزک آمیندن
 یوروقوردی ، مع مافیه بواکی استاد ، الفاظ ایلم برابر منبای ده اهمیت دیر یورولدی
 مقدر یازما یازما الفاظی ده یورولدی ، سنای ایکی درجه ده طوقولدی
 معرفت گورمکده زیاده فایده آدرمک ده یورولدی بولون بصدی ده یورولدی
 اولونجه تورقوشنه اهمیت دیر یورولدی ، بولون ایسه دگرلی ادبینه گوره ساره
 بر طرف ده یاز یورولدی

آلاشهرلی ویسی (۱۰۲۷)

امکوب قاضی ایله اوراده وفات ایتمی . نظمی نثرینه نسته هوره سادده در .
 الفحی عصرده کی نثر طریکده بوسیدر . ان مشهور اثری (سیر ویسی) دینه
 یاز ایله کتابچه که نای طرفده آکلایمیشد .

بوسالی ترگی (۱۰۴۴)

استانبولده شیخ الاسلام قاضی ماسورکه آندنه دوشمک اولمشد .
 بونک ده نظمی هوره سادده ، نثری ایله دبیدم راهانور حالده در . (فیه
 ترگی) عنراط و سنور بر کتاب وارد . نثره ایله یازمه اصلنی بونامیشد .
 آیرجه برده (منکات) ترتیب ایلمیشد .

استانبوللو فانت علی (۱۰۶۹ - ۱۰۹۱)

زمانک علام سی برات ایلی . فخرده سانی بلدیگی گئی لایحه آسایری
 مقدر اثر یازمشد . ان مشهور کتاب (کشف النظره) در . اصلنی
 سادده ایلی ، وفاده نیرکه اینه یوروشک صول طرفه مرفوعدر .

اولی الجلی

استان بورد . میان سیاهنم کرسه . از کوهی و آبیکلی باقیارنه سبغ ایشین . سانه
دره و بلی براسلوب وارد . **لا** فی عصبه فی اجناسی مائز مینک سیاهنم سفیده اکلاشیر

اسهل انوری (۱۰۶۱)

انقره لید . استانوله غلط مولوفا سنده شنگاک ایشیه و مقرب مولاناک شریفه شرح یاز عشر
پوشه طوطی (هفته شایع) غوانیم یازارلور . تصوفه راز متعدد آری و (سوی) تکلیف
بازیکسه منظره لی وارد . غلط مولوفا سنده کفر ده مدفون . ایشیه خانه گوده سادور .

صافی عبدلله اصفی (۱۰۷۱)

استان بورد . دولت مامور لرینه ایلی . رئیس الامانیه قادری صیتی . سرکار دلیورنه یکدی
تالیفات ایل مشهور اولدی . تعدادی یازدی . مزی تک برخی طبعیه سر صیده وارد . طریقی
فارسیده مالتیه بریا اینه سنده مدفون . اسلوب قریبیه .

قارا علی زاره عبدالعزیز اصفی (۱۰۶۸)

یازدی تاریخ ایل شهرت آلمه برزانه . اسلوب قریب و صیفیه . شیخ الاسلامیه قادری صیتی
برسیام نفی ایشیه . اولده دهات ایشیه .

مربغ نعیم اصفی (۱۱۴۸)

علیه . وقت نویسی اولسه . ۱۰۰۰ دن ۱۰۷۷ ایچمه قادری اولده کلمه اولدوغه یاز مشد .
شهرته سبب اولدو یونانی و تاریخ که سه و یک اولدور .
تصرفی فطوره شاعر و نازک

سید سیف الله اصفی (۱۰۱۰)

استان بورد و سید نفیس اولدور . دروسیه بونک آیری آرخه قالمسه تصوفی بر ساعد .
هجو و غزوه و زینله منظره لر یاز مشد . سلجوقی قایسی بولی اولده سنده مدفون .

مصری نازی (۱۰۱۵)

مالاطیالیدر . دیوانی و باقیه اثرلی وارد . غزوه و زینله نظم ، ساره اولدور
شیر یازار . ملنیه نفی ایشیه .

آرم ده ده (۱۰۶۲)

غزل مولانا سنده شنگاک ایشیه برزانه . هم غزوه ، هم قلم و زینله منظومه نظم
وارد .

عزیز محمود هادی اصفی ۱۰۴۸

سوی چهار لید . علامه ایله بوزال شیخ افانده دروسیه ایشیه ، سرکارلی
بر طریقت تأسیس اولمشور . قلم و غزوه و زینله نظم و ساره بر اسلوب ایل شدر آری
وارد . آکلاره یکم سنه کی ترمده مدفون .

خلق شاعران:

بوعلی که شهر فلوله شاعران شمرده: قاسمی قول مصطفی، عاشق عمر، گوهری، قاراجم اوغلان، بزرگ ابی اورد شاعران ابی. آنجیمی گوهری و قاراجم اوغلان ادره بزرگ

سوز ایشد: عاشق عمر: آید بفرزند. بوده ادره شاعران ابی. جبهه دار بفرزند ری وارد. هم دعوه و زینم بایش. ماز تا اولینک آن اء پراقتارند.

مصطفی گوهری: زبیر اولینی تخمه ایلیر. محمدی بامانک بیله مایمی ایسه. ۱۱۴۹ ده استاجوله اولسه. هم دعوه و زینم منقله ر بازسه.

قاراجم اوغلان: قوزان طرفینده طغسه، انه ساری اولینی هالده مکت مکت و شکسه، نظیت - روایت گوره - اتخا ایسه بله ایشد. منظره لی عرف هم و زینم در. بزرگ ایچ بله گوزه لاری وارد.

۱۱۷
 بخی عهده غریبه، بالخاصه فرانسه (فلاسیسم) معنیه اولی مرتز ظواهری.
 بر بولیه یازی یا زانلره ده، یا زانلره یا زانلره ده (فلاسیسم) ده نیلدی. فلاسیقده
 اسکی یونانه و روما ایباتی تقلید وادیلدی کی قاعده لی قیاسه ایپورلی
 ناصیلکه تریکلده هورتک بشخی عهده عرب و عجم ایباتک قاعده لینه گوره بائیر
 یازمام باشا اولدی.
 وانس فلاسیقده ایستورلی شوندر: تورنی، راسیه، بوزالو،
 لافونته، مولیه ر.

۱۸
 بخی عصر

۱۱۸
 بخی عهده کی ایساتر ده اولکی استارک تعلیمی اولقلم بلیر اده بخی عهده
 گریور. بوعهک بائیم ایگاستاری وادیرک آهیدینی ایگومینر وارد. بری:
 اورفالی (نابی) درک نظمه دنده استارده تیمسه، دیکه استابوللو (نیم) درک
 بوده سوفانه یازیلیم شهرت آلمسه و سلاک ایسی ایچم تقلد بولمیش.
 نابی، تیریزی (صاب) ک تأییلیم ریداقینک واریده نظردر میدان گرمسه
 و (ایسال مثل) ه لیک زیاده انماک گوتمشد.
 بوعک اشعارنده شیخ الاسلام بی ایلم باقینک ایرلی بولوزر. فقط اولرک
 سوفانه تصورلینی ندم، کئینه مخصوص بر شطارتلر یکتمشد.
 بوعهده کی شاعرلر اوزه رنده ایران شاعرلنده (صاب) (رفی) (دا شوک) ک
 تأیری گوردور.
 ترمه بخی: معاده زیاده لفظه اهیت دریمسه، هله (تصفیقنام) گی اثرلر، توبکه
 دینه مرم جله بر شط گزیتمشد.
 بوعهده هله شاعری، عروصه و زینلر سوز سوزلریم هله شاعر، بعضی دیوان شاعری
 لقمه دزیلم اثرلر یازمیلردر.

اورفانی یوسف ناب (۱۱۲۶)

مملکت قیصر آیدرده صکها استانبول کلمه، صاحب مطرفی تیار استانبول کلمه، ار
واسطایم حجانہ گیتی (تحفة الیه) اسمہ کائناتی یازدی، برستندہ طلبہ
ادوردی، بالکلی محمدیاشا صد اعظم اولیم نابوی استانبول کردی، بہر حاجب جوادری
ثوب العادہ بہر دہرمت قازندی، وفاتہ ۹۱۰ ھ ھجری، کنی سید محمدی رایت
ایلیہ (نابی حضور آمد) محمدی ارحم الاربابین.

نابی، عالم برنات ابی، نظم شور برہورہ اثر یازدی، نظمہ وضع سیدت
دارد، لکہ فضلیہ کی رقت، نغمیہ کی سنت یوقد، بونی اوردہ
بیلیمجاچہ ریادتیک یازیر یازمہ، برہورہ اریالہل یازمہ، بویولہ یازی
یازمہ بودا اولمہ، بناؤدی اری طوری ضیا یازمہ داریچہ بلک ہورہ اولمہ
تقلید ایلیسہ.

نابی، ہورہ سید بلک راقہ دی سید اجمہ اثر لزمہ ہادی، ہورہ تیز سوز
بولور، ہونہ طوری دیوانی، ادت ہامسہ باغچہ بلکہ، نئی نیت
تزیود، مال بولکہ ادبولہ یازی یازانلہ،
دیوان غزل، نثر، قاموس گلہ.

سیم اغراضہ ایہ، کندیذہ از ہورہ تورکلک غرق رہ دارد، تریک نیک
عوام عربچہ خذہ ہورہ یوسک و آفکار اولیننی سیر،
(ضیاء باد) اکمل اثری شیخ غالبک تفسینہ ادغامہ (عسہ و عسہ) ل
ابداعہ سب الہد.

۲۶

اوزجی قنابت (۱۱۲۱)

آری: علی عماد الدین ایدی. مختلف منکدره قاضیه ایدی. نایبک محبت
 و معقی ایدی. یعنی منده وفات ایدی. نایب، سینه صیدل ابراهیم مشهور
 قیم خانده (سیم رای) که برعاشنه راز (ظفر نام) اسمی نظم براری واید. بونه
 لیل مجنونه، زهاد شیریه معالی نظم ایده شاعری تخطئه ایده. آیدیه
 برمیخنده یزدیه اولمه ایجه کفر ناری یازدینی سید و بالناسه:
 بگنیزه یازاه قزیه ویم سیه

دیر

استانلو عثمانه زاده قنابت (۱۱۲۲)

ماله نکره بی عثمانه ایتیک ادعی. برصت قاضیه ایتیکه صرگا یکیدی.
 ایجه هور بایندی. صرگا هورده قزیه ایجه ایجه (قنابت) منلفی آرد.
 اوزجی احمد ک بره زاده کی ایجه یازدینی تاریخ همیلیدی. کزیه (ریش اعلان)
 عتراتی دیرلیدی. اوده یازدینی برقیه ده عمری شاعران بعضی مقنه
 ارب منکر دیردی. گره اوقصیه، گره اوقا زینا سید هینک یازدینی
 قصیه بده یازیمسه ایلک ارب نقیده نامه صایدیلیدی.
 نایبک دیوانی قنابت الهه، نشانی طور.

استانلو نظم (۱۰۵۹ - ۱۱۲۹)

اندرونلو ایدی. هم صرگا هم منسیقی استاد لرننده. معظم بر دیوانی و اورد که
 اومده اکیسی عفتا بیخبر وصفده در. بونظهریت کجیح بر شاعره نصیب اولمده
 (نشانی ده ده) نک شاکر درنده ایتیک.

امامزاده نیم (۱۱۶۴)

قاضی محمدضربک ارضی . باناسک و باناسک باالی رده مومنا . تحفه صفا
 خط مدرسک و قاضی ایتدی . داماد ابراهیم باشا . کتابچی و صاحب اولنگ .
 ادواسط المله ارضی الحمد لله اختار ایتدی . لوله درینک اولونج زوره صفائی
 رویی و رویی . بانا رینی مددی اولنگ قارار باناسک برتازری یوز .
 شوفاغ داینده یاز . مقصدی کنیسه بیستم مشله ایتی اولنگ شرفلینی
 برده برر لطف قادر میقاصیلر . **تختی ایتدی** . اناره ی نازک . تصدیق
 لوله دورنگ بلی . لوله زیند برجه شرقی بارنسه . نیم باشی الحمد لله اولنگ
 عربم قلم آلرینی تاریخی ده ترجمه ایتسه . باطروفا فیلک میقاصیلینی ۱۱۶۴
 افتلا لنده قورقورده تخمه ایورک اولسه . نای گی اکر اسده تاریخ اولنگ
 نزار لطف اولسه .

عزت علی باشا (۱۱۶۷)

داماد محمد باشا اولنگ . سیکه ره به تیشدی عالمده ابراهیم گنده بیله اولدوم
 سردار قیسه ایتدیله د (روان) ده وفات ایتسه .
 باناسک ندیمک مقصدی . فقط شرفلنده ایدر گیتسه ، عادتنا ارباب نامنه
 بی اولنگ ایتسه .

یگی شهر قاری بلینج (۱۱۷۲)

بوده ندیمک - عزت علی باشا گی - مقصدی نونه . اکی زنده قاضی اکر
 وفات ایتسه . دیوان نایله .

آریا اینی زاده سالی (۱۱۶۶)

دای مقصدی زنده ، تصوف نشی طالب بر شاعر ، دیوانی طبع ، روحی نظره
 اولدوره یازدینلی ترکیب بند مشهور . لوله دورنده بانا رینی عالمده اولدورک
 اکمل زنده تاریخ اولسه . برمت و تمه اولسک ایتسه . نری قورده ، بعضی نظره لری تعبدی .

موتیغ راشد (۱۱۴۷)
 قتل و تدفین سادات کده حکما و قدم نویسن ادلی (نیما تاریخی) نه زیل یازدی .
 نظمی ده ، نثری ده ایچ قزلی . نالی لر زینک مقلد لندت .

سید وهبی (۱۱۴۹)
 ناینک معجزه اولینی مالدی نیرمه تعلیماتیه بر شاعر . دیوانی و مشور
 (سودنام) سی وار . عصری شاعر لیک تنقیدینه نائر بر قصه یازمه . سلطان
 احمد ششمی اوسته ملک ایرانه تاریخی شهرور . جراح با شاده هابنازیه هاسمی
 خطره منجه مدونه .

استانبولو سلیمان خجیف (۱۱۵۱)
 مأمراً ایرانه دماهار ستانه گوزنیمسه ، شرقی ده ، فوری ده گرمسه
 بردات ، عریچ دنجیم لایقید واقف . سوزی به نظماً و تماماً تبع انیمسه
 آیریچ و (هلیه الونار) آملی بظلم برکتیه وار . اشعار غایت صمیمی
 طرب قای - مالتیه یولی اوسته مدونه .

دیار بکری های (۱۱۶۱)
 (های آیدی) ریه مشهور . نالی سکندره . حکیمان سوزلی وار .
 استانبولو میرزا زاده احمد نیلی (الکلیله - الکلیله)
 علامه ، قاضی مکرکه قادار یو کلمه . نالی و دیم تعلی . فقط طبیعتی نیر
 راهاتیل . اسکدره مدونه .

پلی زاده استانبولو اسماعیل صماف (۱۱۷۲)
 رئیس کتاب های عمی افزینک ادملی . قدم نویسن ایسه و شیخ الاسلام الهسه .
 مزاری ؛ ملاکوزانی مجلسنده قیامه بری حکیم باشی عمر افینک مدرسه سنده .
 عامه نثری قویوم . نظمی نالی و دیم وادیر لره . بر نعتی لیک مشهور . برده
 (مشآت) ی وار .

وانلی درّی (۱۱۲۵)

(کورد درّی) دینه مشهور. ایزه سفیرگنه تادار یو کلمه برامور. نالی بختی. سفاشنامه
ساده و قشنگی.

سدر اتری (۱۱۲۸)

گل بازاری همه اتری اسمی برهوهانک ادرک. کنده یوکسک علم. مدیس و فاضله دره.
بولی درقه صوما قاطیجی دره دوات ایسی. اشعار حکیمان و عاشقانه. فاضلی دره دار.

کامی (۱۱۲۶)

(ادرنه لیاقت) دینه مشهور. زمانک استاد دندن. دیواندن باشق (تحفه الوزا)
اسمعی سلیم برائی دار.

قوم راجب باشا (۱۱۱۰ - ۱۱۷۶)

استانللو، صولای سوتی ایتیک ادرک. مامور، طریقت اویجی قشقه و اویجی طغی
دورلنده صدراعظم. اویجی مصطفانک انیتمی. دیوانی، منساقی و آری منساق
کدینده صوما کالبد ایزر واد کا گوره یازی بازار همه. باشا عالم و نالی طرزنه
برشمار. وزیریک هوشی عزیز من عالی آلمه. قشقاده باید برینی کتبانده برده.

استانللو همت (۱۱۸۱)

فاضل همت عباس ایتیک ادرک. کنده قاضی. بی توغار لور طریقه سیم اولو برسام
صوما رادیم نفی ایتمیه و اداره آلمه. دیوانی و (سند الشعرا) اسمعی
شور برکتار وار. طبعنه مزاجه میل زیاده. بوره راجب باشاگی نالی طرزنه
من بدنگه میا ایتمیه.

استانللو فطرت خانم (۱۱۹۴)

شیخ الاسلام اسعد ایتیک قری و شیخ الاسلام سرف ایتیک همیهک. بی بی قارده
شاعر. ناکر مانک قوهایی قاضی همتک دروسه افق شعوره آکلاناز برآرام. خانم
راجب باشا همتله لطیفه لری دار. دیوانی مطبوع. طبیعتی قریله، افاده کی واضح
ولیس.

۹۰

ادبیه کی فرمائشات (۱۱۶۸ - ۱۲۲۲)

مصاحب رفیقا افینک اذلی . بدینک الیوم نفی ایلیور . اداره سلیمان اسماعیل رادقی
دوغتور . صرگا رفیقا افق عفو اولوتور ، اذلیلد مجازه گیبور . عورتده وقت ایلیور .
سلیمان هایلیور ، معلمی هوی ابقا الی نسانت مخلفی دیرور . فرمائشات ریه
سرت آلور . فارسی اذوتور برهوه صلب بئیدور . شادردی آراسته .
شیخ غالب گمی کینی زسخ زسخ کچرطار . فرمایا ای بنیاد الهتقم برادر فخریم
دیوانی طبع . هم فرمایا ، هم مسک اولونلی بحیره بعضاً بلنده قیلج اولارده دیر اذوتورده

اسرار زوده (۱۲۱۱)

شیخ غالبک صادرده قیلمدر دیریمی . ثابت قاسم برشاعر . ششجده ایوم اول دفات ایتمه
غالبک اسرار ایچمه یازدیغی غزله کریمه مشهور . ده ده تک دیوانی مطبع . مولود
شاعرانه دایر یازدیغی (تکره) باصلی شد . عظیم مولانجان سنده و (نسخ زوده)
بازع مدفون

شیخ غالب (۱۱۷۱ - ۱۲۱۲)

استان اولور دلمت مظهری رشید افینک اذلی . اوره دیوانده گابلدایلیور .
« یا سنده دیوانی ترتیب ایلمسه ، ایچنمه صرگا و نای تک (فرا باد) اسلامی
ایرینه نفوسه ایتمک اوزره (عنه و عسکری یازمه . صرگا قرینه به گیتسه
مولانجان ده علیه گیرسه . بدینک راهتی اوزه رینه عورت دیک قانی مولانجانده
چلدنی اکل ایلمسه . صرگا برمت سودیچره اذطرمسه ، رانعا صرگا عظم
مولانجان سنده شیخ اولمه . زمانده تیکه عطا و شرا ایلمطرمسه . ۶۲ یا سنده
اولمه دیک تک تهرینه گرولمسه .

شیخ غالب (عنه و عسکری) ایلم غلام ال بوکک دره ایرینه برکلمسه ، تصوفی برادر اولور
اد منظوم ده تصور اولور ذوقی ده گیترمسه .

۲۱
 حضرتك
 من اعتبارك فزوه العاده ادلوي (ليلا مجنون) نظره نه يله خيال اعتبارك (من عيشه)
 تقدم ايدم - ضيا ياشا شيخ غالب ايجمه :
 گشت ادشاعريگانه گونا بونگاب ايجمه علامه

توقاخي كافي (۱۲۱۲ - ۱۲۰۶)
 هيم اذله علي باشا صدر اعظمه ايجمه استانبول گلرله توقاره انكلامه، كاتيك درگي قچه
 فوشنه گيتيگ ايجمه ماغوي استانبول گزمه و ديوانه مامور ايشي . بوقاي اي مولا كافي
 زلفر سنده استعفا ايشي . بوقاي برده ديوانه ايتيگي بايدي . برده اونزه صيت
 ادلورامازدي . راهاصمولا ادلاع گيگي ايسرلت ناره قورطاطيمه بلك ديوانه ايشي
 ادلوي . اداره ايجمه تاليني ايجمه كافي مامور ادلوي ريشلر . بوني البشير ايجمه
 فوشه عيلمه كافي ادلوي ياني هوايي ويدك . استانبول گلرله مولا (ليني)
 اطرسنه نقي ايشي . اداره ادلوي .
 كاتيك نظمي ادرا تار هالورد . اصل شهرتي : مزاعي نريلمه درك بو اريده ايشي
 بوقص . (بروج قنده تمام حواريون) اسملي و محاوره دن حيات مشهور ايشي
 دارر . (مناات) ي بايله ماشور .

۲۴
 ۱۸ مخی عمرده شهر بازر، تذکره پهلر دموخلر :
 برعهده آل قیوئر بازانه ، قتی رسی و زکی شیخاری گوگرده برافانه شیخه انیسید
 شیخه افق دولت مأموراندن . تاریخ معاهده سنده ضبط طای . دهانی : ۱۱۲۷ .
 مشهورتری : شفیقانه . بونک مضعی : اردنه و قنک . کتاب ، گودا توکجه اولریخی
 حالده آنکلا شیمای اچیه مقدر شری بائیسسه .

رحمی احمد افق (۱۲۰۲) گریک . فارسیه مأموراندن . له کوموک قیانا جی معاهده نامنی بیس
 وکیلی صفتیل اضلالسه . (فلاصه الاقبد) و (سفارتنامه) عنوانی ایتری دار . ایکی ده
 آلمانجه ترجمه ایلیسه . اسلوبی آیهیه . مآلی واضح .

ستمق زاره سیدالدین افق (۱۱۲۱ - ۱۲۰۲) آهیقچر بائیلر دوشمه برحور . (نومه
 الماریخ) ی زمانه قارار کله شیخ الاسلامک (تحفه الخطاطله) ی ده ین زمانه قارار اولد
 خطاطلرک ترجمه حالده باهث . بائق اتری ده وار .

شیخی (۱۰۸۷ - ۱۱۴۵) بوره ترجمه حال محوراندن . عطایینک ذیل بائیلرینی (سقاییه
 نعمایده) کتابی تییل ایسه . افاده کی قویجه در .

صفای (۱۱۲۸) استانبوللو . سادهم براسلم بر (تذکره شعرا) یازمشد .
 دفتراینی اولمشد .

برزا زاده
 سالم (۱۱۵۶) علمدارن . صفایینک سادهم برافاد مایلم تذکره یازماسنه قفسه ،
 مقله براسلوب ایلم کندی تذکره شی یازمشد . بائیلگی ده واردر .

رامز
 صفای و سالم تذکره لرینه ذیل اولدرسه بر تذکره شعرا یازمشد .

سامی ، شاکر ، صبی بکلر ، عززی ، داحف اذینر و قونویس
 رکمی تاریخ یازمشدر .

ستمق زاره سلیمان افق (۱۱۹۱) مضومی بر تاریخ یازمشد .

۱۸ بخی عسک فلو شاعری

سزای (۱۱۵۱) گوردو لو ، ارنه ده گلشنی شیخی ، دیوانی دار ، لہجہ و عرصہ
ایلم شور یازمندر .

شری ، فضی ، نجاتی ، قابا صا قبال محمد ، فویا ادغلی ، حکمی
بندر ، بوعسک فلو شاعر بندر . بنفیزینک عرصہ فنیلم ده اثری داردر .

وارطان مجنون بندرہ ادعصرده اریندرن ، ششمہ ای فلو
شاعریر کہ نابی ، برکتیہ بندری تقیر ایتشد .

اوروبادہ ، فصرہ زانہ ده بوعسک ارباتی قدسیک اہقہ برار خبطار
ایدی ، ۱۸ بخی عسک زانہ شاعر محوری یازیم دینہ و اہتمامانہ لہجہ
ایبیرلر ، عادتاً (اختلال کر) ی حاضر یورلردک .
بندرک ال مشورلی شاعر :

عوتہ یکیو ، ریدہ رو ، وولتہر ، زانہ زانہ رسو ، بومارس
لوشاک ، بنارده نہ دوسنی پیر .

۲۴

کجی عصا:

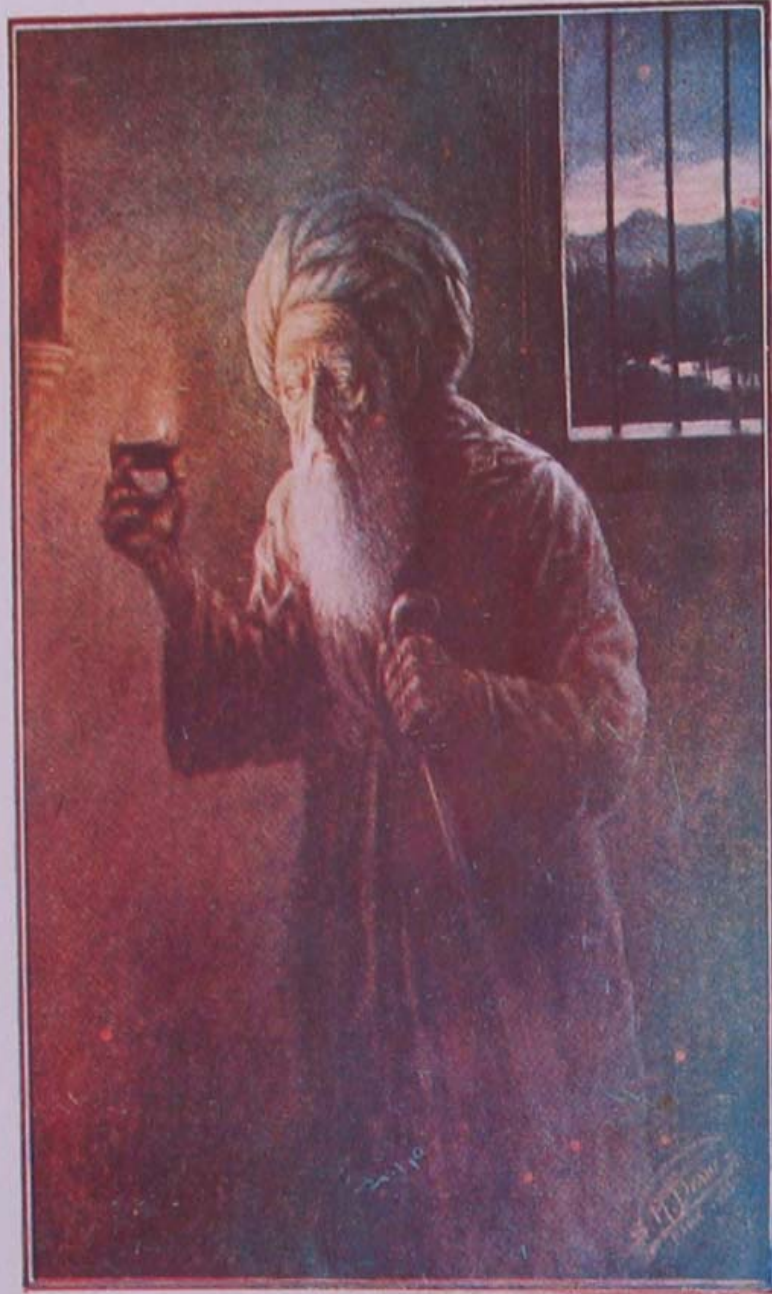
بعضك نصف اولی، علی فیه بعضك قباطاً ملاحه بروده لی. شاعرانده بنده نالی
دندیم نائیری حاکم. فقط اوزاریم بنده اقدار گستره یوسه. اش شهور شاعری
سنزازه دهبی (۱۳۳۴) اظنی تاریخچ سردری (۱۳۲۹) اندرونی نالی خال
(۱۳۲۵) اندرونی داصف (۱۳۴۰) عزت ملا (۱۳۲۵) لیلانم (شرف)
ناثر:

اندرونی عاکف بک: ارزوه شاعرانه وار (مرآت سفر) نایله برنده یازمشدر
بغدادی حقیقت افق: بده بر نذره سکا یازمشه،
شیخ الاسلام شاعر غار حکمت ده کوهله برنده قلم المسه،
ظلمه افق ایله (خاتمه الامتار) نایله یوزمشک برار ره بوده گرتشدر.
عاکف بابا، ترجمه عاکف، فیهما احسن افق، سلیمان خانسه افندی
گی دوات ده بعضك ناثر لاندور.

خلیه شاعری

بولولو ابراهیم دردی (۱۳۶۳) بایوردلی زهقی (۱۳۷۵) ارغوللو
امراه (۱۳۷۱) خلیه تصوف شاعری:
مشرقی شیخ ندوسی (۱۳۶۵) تراجی بابا (۱۳۸۵)

بوعضك اورتا لنده فزیم (روایتیم) ده بیلده ارب طرز لاورایتدی. بوند اینک شاعری
(لامایتیم) منلی ده (ویقتره هوشور) ده. روایتیم بزم تجدید ایساتنه مؤرد اولسه،
تجدید بابا قلمی لقب او واریده یوردمشدر.

چراغ سحری

اثر جناب م ، دین خان معلم رسائی مکتب صنایع نفیسه کابل که بطور یادگار
بمجله کابل اهدا فرموده اند .

ESER ADI : Türk edebiyatına dair hülâsâlar
YAZAR ADI (Telif eden) : Tahirü'l-Mevlevî
(İstinsah eden) : Tahirü'l-Mevlevî
ÖZELLİKLERİ : Tahirü'l- Mevlevî'nin 1931-32 senelerinde Kuleli Askeri
lisesinde okutulan Edebiyat tarihi ders notlarıdır.
DİL : Osmanlıca

Şefik CAN Bağış

SONUC

Yaptığımız çalışma neticesinde şair, yazar, mesnevihan ve edebiyat tarihçisi gibi çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Tâhir'ül Mevlevî'nin muhtasar hayatı, eserleri ve kendi kalemiyle oluşturduğu notlarından mürettep mütevazi bir çalışması olan, Türk Edebiyatı Târîhine Dâir Hulasalar (Edebiyat Ders Notları) günümüz harflerine aktarılmıştır.

Çalışmamızın sonucunda Tâhir'ül Mevlevî'nin gerek hayatı, gerekse çok yönlü kişiliği göz önüne alındığında yaptığı çalışmalar ve vermiş olduğu yüze yakın eseriyle onun Osmanlı ile Cumhuriyet dönemi nesilleri arasında bir kültür köprüsü oluşturduğu ortaya çıkmıştır.

Kültür ve medeniyetlerin hızlı bir etkileşim ve değişim yaşadığı bu süreçte fazla teferruta girmeden oluşturulan bu çalışma adeta küçük bir Edebiyat Tarihi mahiyetinde olup okuyucuya kolaylık sağlaması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Sami,1984, Edebiyat Terimleri Sözlüğü

AKKUŞ, Mehmet, Ali Yılmaz, 1990, Sefine – i Evliya (Hüseyin Vassaf)

AKSOY, Ömer Asım 1998, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

BANARLI, Nihat Sami, 1971, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi

DEVELLİOĞLU, Ferit 1999, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat

DENY, Jean, 1941, Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)

DİLÇİN, Cem 1983, Yeni Tarama Sözlüğü

GÜZEL, Abdurrahman, 1999 , Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı

İSEN, M. , M. Macit, O.Horata, F.Kılıç, İ.Hakkı Aksoyak,2002 Eski Türk Edebiyatı El Kitabı

İZ, Mahir , Yılların İzi, 2004

KABAKLI, Ahmed, 2004, Türk Edebiyatı Tarihi

KOCATÜRK , Vasfi Mahir, 1964 , Türk Edebiyatı Tarihi

KÖPRÜLÜ , Mehmed Fuat 2004, Türk Edebiyatı Tarihi

LEVEND, Agah Sırrı 1973, Türk Edebiyatı Tarihi

ONAY, Ahmet Talat 2000,Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı

PALA, İskender 1999, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü

REDHOUSE, James W. 1992, Turkish And English Lexicon

ŞEMSEDDİN, Sami 1317, Kâmusu'l- A'lâm

ŞENTÜRK, Atilla, 1991, Tahirü'l Mevlevi Hayatı ve Eserleri

TAHİRÜ'L MEVLEVİ, 1973 Edebiyat Lûgati

TAHİRÜ'L MEVLEVİ, 1995 Edebi Mektuplar

TAHİRÜ'L MEVLEVİ, 1995, Çilehâne Mektupları

TAHİRÜ'L MEVLEVİ Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ank.Üniv.Yüksek Lisans Tezi, 1994, Haz:Zülfikâr Güngör

DİZİN**(Eser, Şahıs ve Kurum Adları)****A**

- Abdulazîz Efendi 43
 Adanalı Târîhçi Surûrî 53
 Âdem Dede 46
 Ahmed Dâî 36
 Ahmed Efendi 36
 Ahmed Fakîh 34
 Ahmed Fasîh Dede 44
 Ahmed Pâşâ 35,36,37
 Ahmed Sarban 42
 Ahmedî 35,36
 Ahmed-i Yesevî 33
 Ahmediye 36
 Âkif Pâşâ 53
 Alaşehirli Veysî 45
 Alî Şîr Nevâyî 34,37
 Amasyalı Cafer Çelebi 40
 Arnavud Yahyâ Beg 40
 Arpaemînzâde Sâmî 49
 Âsafnâme 41
 Âşık Çelebi 52
 Âşık Ömer 46
 Âşık Pâşâ 32,35,36,42
 Âşık Pâşâzâde 40
 Âşıkpâşâzâde Ahmed Uşşâkî 42
 Atabetü'l-Hakâik 33
 Avnî 38
 Âyas Pâşâ 40
 Azîz Mahmûd Hüdâyî 46
 Azmîzâde Hâletî 42

B

- Bâbür Şâh 34
 Bâbürnâme 34
 Bağdâdlı Ahdî 41
 Bağdâdlı Rûhî 40,42
 Bâkî 37,39,43,47
 Balasagunlu Yûsuf 32
 Bayburdlu Zihnî 53
 Behiştî 37
 Beng ü Bâde 39
 Bernardan 52
 Birinci Ahmed 42
 Bolav 23
 B oileau 47
 Bolulu İbrahim Derdli 53
 Bosnalı Nergisî 45
 Buğra Hân 33
 Bukas 34
 Bursalı Hasan Çelebi 41
 Bursalı Niyâzî 34,35
 Bursalı Safî 36
 Bursalı Süleyman Çelebi 36
 Burûc-u Fünûn Benâm Havâriyyûn 31

C- Ç

- Cemali 36
 Cem Sadîsi 38
 Cengiz 33
 Cân bâziye Camii 49
 Cevrî 41
 Corneille 47
 Çelebizâde İstanbullu İsmâil Âsım Efendi 49

D

- Damad İbrahim Pâşâ 48
 Damad Muhammed Pâşâ 49
 Dante Alighieri 34
 Divina Commedia 34
 Daruşşafaka 43
 Dervîş Yûnus 33,35,42,46
 Diderot 52
 Dîvân-ı Hikmet 33
 Dîvânu Lugâti't-Türk 33
 Diyârbekirli Hâmî 49
 Dördüncü Murad 42,43

E

- Ebussuûd Efendi 41
 Edirneli Emrî 40
 Edirneli Güftî 44
 Edirneli Hoca Neşât 50
 Edirneli Nazmî 40
 Edirneli Neşâtî 44
 Eflâkî 35
 Emirî 34
 Enderunlu Âkif Beg 53
 Enderunlu Fâzıl 53
 Enderunlu Vâsıf 53
 Erzurumlu Emrah 53
 Esrâr Dede 43,50
 Evliyâ Çelebi 45
 Eyüb Pâşâ 44

F

Fasîhî 86
 Fâtih 37,38
 Fâtih Camîi 39
 Fatin Efendi 53
 Fehm-i Kadîm 44
 Ferhâd Şîrîn 48
 Ferhengnâme 35
 Feridun Beg 41
 Fetihnâme 40
 Firdevsi 56
 Françesko Petrarik 34
 Fuzûlî 34,39,47,51

G

Galata Mevlevîhâne 44,45,50,51
 Ganîzâde Nâdirî 60
 Garîbnâme 32,35,42
 Gazaliddîn Ahmed 35,34
 Gelibolulu Müverrih Âlî 52
 Gevherî 46
 Gülistân 33
 Gülşehrî 35
 Gülşen-i Râz 36
 Gülşen-i Şuârâ 41
 Güneş Kasîdesi 52
 Gölpazarı Hasan Efendi 50

H

Habîbî 34
 Hâce Mesûd 35,34
 Hacı Bayram Velî 38

Hacı Begler, 52
 Hadikatü's-Süedâ 39
 Hâdim Alî Pâşâ 37
 Hâfız 42,43
 Hâkânî Mehmed Beg 41,43,44
 Hâletî 42
 Hâleti Efzâ 50
 Hallâk-ı Maânî 48
 Hamdullah Hamdî 38
 Hamse 58
 Hamse-i Nergisî 45
 Hârezmî 33
 Harnâme 36
 Hasan Efendi 29
 Hasanoglu 34,36
 Hatâyî 34
 Hâtemü'l-Eşâr 53
 Hayâlî 42
 Hayrâbât 48,50
 Hazret-i Mevlânâ 34,35,45
 Hekîmoğlu Alî Pâşâ 51
 Hevesnâme 40
 Hilye-i Çehâr 43
 Hilye-i Enbiyâ 44
 Hilye-i Hâkânî 41
 Hilyetü'l-Envâr 49
 Hoca Dehhâni 34,35
 Hoca İshak Efendi 53
 Hocaoglu 52
 Hocendî 33
 Hulâsatu'l-İtibâr 51
 Hükmî. 52
 Hürmüz Beg 40
 Hüseyin Baykara 34,38
 Hüsn-ü Aşk 48,50,51

Hüsrev-ü Şîrîn 36

İ

İbrahim Cevrî Çelebi 43

İkinci Bayezid 36,39

İkinci Murad 36

İkinci Osman 42

İrsâl-i Mesel 66

İskender-nâme 60

İskerletzâde Konstantin Beg 82

İsmâil Ankaravî 64

İstanbulu Fitnat Hanım 50

İstanbulu Haşmet 50

İstanbulu Kâtip Çelebi 45

İstanbulu Mirzâzâde Ahmed Neylî 49

İstanbulu Nazîm 48

İstanbulu Osmanzâde Tâib 48

İstanbulu Süleyman Nahîfî 49

İznikli Hümâmî 52

İzzet Alî Pâşâ 49

İzzet Molla 88

İzzî 52

J

Jan Jak Russo 52

K

Kaba Sakal Mehmed 52

Kadı Burhaneddîn 34

Kadı Mehmed Efendi 48

Kadıasker Velîyüddîn 36

Kadıasker Azmi Efendi 42
 Kadıasker Abbas Efendi 50
 Kadıasker Dervîş Efendi 50
 Kalkandelenli Fakîrî 40
 Kânî 51
 Kânûnî 46,52
 Kara Çelebizâde Abdülazîz Efendi 45
 Karacaoğlan 46
 Kastamonulu Latîfî 41
 Kaşgârlı Mahmud 33
 Kâtip Mustafa Reşîd Efendi 50
 Kayıkçı Kul Mustafâ 46
 Kelîle ve Dimne 35
 Kemâl Ümmî 38
 Kerem Kasîdesi 52
 Keşfü'z-Zünûn 45
 Kınalızâde Alî Efendi 41
 Kızılbaş Pîr Sultân Abdâl 42
 Koca Râgıp Pâşâ 50
 Kornei 66
 Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Pâşâ 44
 Köroğlu 42
 Kul Mehmed 54
 Kul Mesûd 32,35
 Kuleli Askerî Lisesi 31
 Kuloğlu 46
 Kutadgu Bilig 32,33
 Künhü'l-Ahbâr 42

L

La Fontaine 47
 Lamartin 53
 Letâfetnâme 33
 Leylâ Hânım 53

Leylâ vü Mecnûn 39,48,51

M

Mahzenü'l-Esrâr 36

Malherbe 42

Malkaralı Yahyâ Nevî 39

Mantıku't-Tayr 32

Maraşlı Şeyh Kuddûsî 53

Mecâlisü'l Uşşâk 34

Mecnûn 52

Melîhî 36

Menâkıbu'l-Arifin 35

Mercimek Ahmed 40

Mesîhî 46

Mevâhib-i Ledünniye Tercümesi 39

Mısrî Niyâzî 46

Mıhrî 40

Mıhrümâh Camisi 41

Mir Haydar 34

Mıracnâme 44

Mırat Şiir 53

Mırzâzâde 32

Molier 47

Molla Câmî 37

Molla Muhammed 44

Muallim Cûdî Efendi 50

Muhabbetnâme 33

Muhammed Bahrî Pâşâ 46

Muhammed Riyâzî 44

Muhammediyye 36

Musâhib Mustafâ Pâşâ 47

Musâhib Refîâ Efendi 50

Mustafâ Beyânî 52

Mustafâ Gevherî 46

Mustafa Nâilî 43
 Müderris Muhammed Efendi 44
 Mülhem 58
 Münşeât 49
 Müstakimzâde Süleyman Sadeddîn Efendi 32
 Mütercim Âsım Efendi 53
 Müverrih Lütfî Pâşâ 41
 Müverrih Naîmâ Efendi 46
 Müverrih Râşid 49
 Müzekkiyu'n-Nufûs 38

N

Nâbî 45,47,48,49,50,52
 Nâilî 60
 Naîmâ Tarîhî 49
 Necâtî 37,52
 Nedîm 42,43,47,49,52
 Nedîm Kadîm 44
 Nefî 42,43,44,47
 Nergisî 45,51
 Neşâtî 41,43,44
 Neşâtî Dede 72
 Nevî 43
 Nevîzâde Atâyî 43
 Nişâncı Mahmud Pâşâ 37,38
 Nişâncıya Mektûb 44
 Nizâmî 36

O

Osman Efendi 48
 Osman Ferâgî Pâşâ 40
 Osman Paşa 36
 Osman Pâşâzâde Atâyî 36

Ö

Öksüz Dede 42

Öküz Mahmud Pâşâ 44

Ömer Efendi 43

Ömer Nefî 42

Örfî 42

Ozan 40

Öziçeli Sâbit 48

P

Patrona Halîl 48

Petrarikum 35

Perşembeli Mesîhî 38

Pîr Alî Efendi 46

R

Ragıp Paşa 50

Râmiz 52

Reisülküttâb Çelebi Muhammed Efendi 49

Resmî Ahmed Efendi 51

Riyâzü'ş-Şuarâ 44

Ruhi 41

S

Saâdeddîn Efendi 44,46,50,52,

Sadrazam Bayram Pâşâ 42

Safâyî 52

Salâhî 41

Sâlim 52

Sâmi, 52
 Sarı Abdullah Efendi 45
 Sehi Beğ 37
 Sefâretnâme 49,51
 Sekkâkî 34
 Selîm Efendi 50
 Selîm Giray 48
 Selîm-i Sâni 41
 Senedü'ş-Şuarâ 50
 Seyf-i Sarâyî 33
 Seyyid Nesîmî 34
 Seyyid Nizâm 46
 Seyyid Seyfullah Efendi 46
 Seyyid Vehbî 48,49
 Sezâyî 52
 Sihâm-ı Kazâ 43
 Sînâme 36
 Sinân Pâşâ 37
 Sultân Veled 32,35
 Sultanü'ş-Şuarâ 46
 Sunullâh Efendi 46
 Surnâme 49
 Süheyl ü Nevbahâr 35
 Süleymân Fâik Efendi 53
 Sünbülzâde Vehbî 53

Ş

Şâh İsmâil 39
 Şakâyık Lokmâniye 52
 Şâkir 52
 Şefik Efendi 51
 Şefiknâme 47,51
 Şehnâme 44
 Şehzâde Cem 37

Şehzâde Mustafa 48
 Şemdânîzâde Süleyman Efendi 52
 Şeref Hânım 53
 Şermî 52
 Şevket 47
 Şevki Efendi 50
 Şeyh Akşemseddîn 38
 Şeyh Elvân-ı Şirâzî 36
 Şeyh Galîb 44,48,50,51
 Şeyh Nizâmî 76
 Şeyh Üftâde 42
 Şeyh Vefâ Camisi 39
 Şeyhî 34,35,36,52
 Şeyhoğlu Cemâlî 36
 Şeyhülislâm Esad Efendi 50
 Şeyhülislâm Şâir Ârif Hikmet 53
 Şeyhülislâm Şerîf Efendi 50
 Şeyhülislâm Yahyâ Efendi 42,47

T

Taci Bey 46
 Tâcizâde Cafer Çelebi 40
 Tâcü't-Tevârih 39
 Tarîfat 40
 Taşlıcalı Yahya Beg 38
 Tatavlı Mahremî 40
 Tazarrunâme 41
 Teferruât 38
 Tezkire-i Şuârâ 37,52
 Timur 33,35
 Tokatlı Kânî 51
 Tokatlı Leâlî 37
 Tuhfetü'l-Harameyn 47
 Tuhfetü'l-Hattâtîn 52

Tuhfetü'l-Vüzerâ 50

Tursun Beg 37

Türâbi Baba 53

Türkî-i Basît 38

U

Uzun Hasan 38

Ü

Üçüncü Ahmed 48

Üçüncü Murad 46

Üçüncü Mustafâ 50

Üçüncü Mehmed 46

Üçüncü Osman 50

Ümmî Sinân 42

V

Vanlı Dürrî 49

Vartan 52

Vâsıf Efendi 52

Vecdî 43

Veliyüddin Efendi 36

Veysî 51

Victor Hugo 53

Voltaire 52

Y

Yahşı 42

Yahyâ Efendi 42

Yavuz 39,41

Yazıcızâde Muhammed 36

Yenikapı Mevlevîhânesi 51
Yenişehirli Fenerli Belîg 49
Yıldırım Bayezid 35
Yolluğ Tigin 32
Yûsuf ve Zelîha 37
Yügnekli Edîb Ahmed 33

Z

Zafernâme 48
Zâtî 37
Zeynep 37
Ziyâ Pâşa 41,47,51

Hicrî 1294 Remazanının beşinci, Milâdi 1877 Eylül'ünün 13 üncü Perşembe günü, Aksaray civarında Mollâ Gürâni mahallesinin Mehter sokağında 3 numaralı evde doğmuşum. Pederim, Hacı Safvet Bey, onun pederi Ahmed Efendi, onun pederi Mustafa Reşid Ağa'dır, üçü de Merkez Efendi mezarlığında medfûn idiler. Bunlardan en son defn edileni babam idi ki 60 sene evvel ölmüş ve oraya gömülmüştü. Belediyenin Mezarlıklar Müdürlüğü, kiralari (!) verilmemiş diye taşlarını kaldırtmış olduğundan kabirleri kayıp olmuştur.

Mollâ Gürâni mahallesinde Hekimbaşı Ömer Efendi'nin yaptırmış olduğu Sebyân mektebinde, Gülhâne Rüşdiye-i Askeriyesinde ve Seraskerlik makamı kalemlerinin mahreci bulunan Menşe'-i Küttâb-i Askeriye'de okudum. 1308 (1892) Haziran'ında Serasker Kapısının Piyade Dairesi Üçüncü Şubesine 80 kuruş maaşla çırağedildim, sonra aylığım 140 kuruşa çıktı.

Kaleme devam ile beraber Fatih Camii Başımamı Filibeli merhum Râsim Efendi'nin ve Mesnevihân Selânikli Mehmed Es'ad Dede Efendi merhûmun derslerine gittim ve Dede Efendi'den Mesnevihânlık icazetnâmesi aldım. Sonra üstâd merhumla beraber Hicaz'a gittim. Hac'den avdetimde vazifemden istifa ettim. Yenikapı Mevlevihanesinde çileyle soyunupuç sene hizmette bulundum. Çilleyi çıkardıkta sonra Konya'ya gittim. Dönüşümde evvela Bayezid'de, sonra Bab-ı Âlî caddesinde bir kütüphane açtım. Mir'at-ı Mevlana isimli, manzum risalemi bastırdım. Kitapçı müteveffâ Karabet Efendi'nin sahip bulunduğu Resimli Gazete'yi bir nüsha çıkardım. İşittiğimde göre Malûmatçı Baba Tâhir ile Sürûrî Paşazâde Nazif Sürûri, hakkımda bir jurnal vermişler ve (Bu adam, Yenikapı Tekkesine mensubtur, Veliahd Reşad Efedî de oranın dervişidir: onun için propaGanda yapmak maksadiyle Resimli Gazete'yi çıkarıyor) demişler. Gazete bairade tatil edildi. Ben de Zabtiye Nazırı Şefik Paşa tarafından celb ve isticvab olundum. Mucib-i töhmet bir hareketim görülmediği için serbest bırakıldım. Bunların tafsilâtı matbû (Şeyh Celaleddin merhum) risalesiyle (Matbûat Alemindeki Hayatım) unvanlı basılmamış eserimde yazılıdır.

Artık gazetecilik ve kitapçılık etmeye imkân göremediğimden kütüphaneyi kapatmağa mecbur oldum.

Sonra Orman ve Maâdin Nezareti Muhâsebesinin Defter-i Kebîr kalemine bilimtihan 370 kuruş maaşla girdim. Derece derece terakki ederek Ruhsatnameli Maâdin Başkâtibi, Tevhîd-i Mübâyecât Komisyonu Tahrirat Mümeyyiz-i Evveli, Ticâret ve Ziraat Nezareti İktisad Hey'eti ve Kalem-i Mahsus Başkâtibi oldum. Cemal Bey'in Nazırlığı sırasında azledildim. Azlimden iki gün

sonra Encümen-i Nezaret tarafından cevaz-ı istihdamıma karar verildi. Azlimin sebebine gelince Şeyh-ül-İslam Sabri Efendi ve arkadaşları tarafından (Teali-i İslam Cemiyeti) namına ve Anadolu'daki Hareket-i Milliye aleyhine yazılmış bir risalenin cemiyet tarafından kabul edilip mühürlenmesine mani oluşum idi.

Daha sonra Ali Satış Komisyonu'na Başkatip, bâdehû Ticaret ve Ziraat Nezaretinin Sicil Kalemine Mümeyyiz oldum, oradan Maâdin Kalemi Fermanlı Maâdin Mümeyyizliğine nakledildim. İstanbul'daki dairelerin ilgası üzerine faal memur olarak üç ay vazifemede istihdam edildim. Sonra mazuliyet maaşı tahsis olundu ve İsparta Maâdin memurluğu ile Keçiöorlu'daki Fabrika Müdürlüğü teklif edildi. Gitmedim. Çünkü İstanbul'daki Darülhilâfe Medreseleriyle Medreset-ül-Kuzât ve Medreset-ül-Vâizîn'de, bir de Darüşşafaka'da derslerim vardı.

Teklif edilen memuriyetten istinkâfım üzerine mazuliyet maaşım kesildi. İstanbul'da açılan İmam ve Hatip Mektebine Edebiyat, Hitabet ve İnşâd muallimi oldum. Bir sene sonra bir müdür, onbeş muallim olmak üzere azledildik. Azlimizin sebebi Mektep Müdürü Hilmi Efendi'nin yazdırmış olduğu bir mazbata idi. Bu mazbata mektebin İlahiyat Fakültesi'ne mahreç olmak üzere Lise derecesine çıkarılması temennisine dairdi. Encümeni Mualliminde okunan bu mazbata tadil edildi ve beyazı üzerinde tashih yapıp gönderildi.

O vakit Saraçoğlu Şükrü Bey Maarif Vekili idi. Teklifi muvafık bulunarak Millet Meclisi'nde İmam ve Hatip Mektebi'ni İlahiyat Fakültesi'ne mahrec yapacağını söyledi. O Fakülte müderrislerinden Şemseddin Bey mektebe geldi. Bütçeye tahsisat konuluncaya kadar ilave olunacak dersleri meccânen okutacağımıza dair bizden söz aldı.

Mazbatamız vekâlette kaybolduğu için ikinci bir nüshası istenilmişti. Mektebin kâtibi de mazbata suretini tashih edilmiş ve müsveddehalini almış olan kağıddan değil, eski müsveddesinden tebyiz etmiş, yeni müdür mührünü basmış, muallimler de masa üstünde duran ve müdür tarafından mühürlenmiş bulunan o kağıdı imzalamış. Mazbata sureti Maarif'e gidince orada kıyamet kopmuş, imam ve hatip Mektebi müdürü ile muallimleri vekaleti tâhkir etmişler diye hep birden azlolunmuşuz.

Müdür, işi düzeltmek üzere Ankara'ya gitti. Orada o mazbatayı niçin yazdığı sorulmuş. O mübarek de kendini kurtarmak için ben yazmadım, Tâhirü'l-Mevlevî yazdı demiş. Hâlbuki o vakitli muallimlerle mektep kâtibinin de bildiği veçhile nu yazmış değildim. Başka biri yazmıştıki o başkası ben değildim.

O esnada şapka mes'elesi dolayısıyla birçok kimse İstiklâl Mahkemesi'ne sevkediliyordu. Kanunda vâizlerin sarık sarabileceğine mesağ olduğu için ben de Diyanet İşleri Riyasetine müracaatle sarık sarmağa izin istedim. Verilen müsaade üzerine başıma sarık sardım. Çünkü Fatih'te haftada bir def'a olmak üzere Mesnevî okutuyordum. Bizim sarık nazarı dikkati celbetmiş olacak ki, bir akşam benden evvel evime girip bekliyen polisler tarafından Atmeydanı'ndaki Ahmediye polis mevkiine götürüldüm. Onbeş gün orada, üç gün de polis Müdüriyetinde nezaret altında kaldıktan sonra Ankara'ya götürüldüm. Merhum Suud-ül-Mevlevî ile muharrir Ömer Rıza Bey de beraberdi. Ankara Hapishanesinde bir buçuk ay kaldıktan sonra beraet kazandım ve İstanbul'a döndüm.

Darüşşafaka'daki sekizyüz kuruş ders maaşımdan başka bir yerden bir gelirim yoktu. Binaenaleyh 150 kuruş yevmiye ile Defterhanedeki Kuyud Kalemine girdim. Çalışmam takdire şayan görüldüğü için Müdürü Umumi Hacı Selâhaddin Bey merhum, beni mümeyyiz yapmak istemiş, fakat Vekâletce diğer arkadaşlara verilen cevaz-i istihdam kararı nasılsa benden esirgenmiş olduğu için yapamamış. Sonra Mesub ve şair Halil Nihad Bey'in tavassudiyle bir cevaz-i istihdam kararı alabildim. Bundan dolayı muhterem üstadı minnetle anarım.

Bunun üzerine Askeri Liseler Müfettişliğine müracaatta bulundum ve Maltepe Askeri Lisesine Edebiyat muallimi tayin olundum. İki sene orada ders okuttuktan sonra Kuleli Askeri Lisesine terfian nakledildim. On sene de orada vazife ifa ederek mektebin Konya'ya nakli sırasında ayrıldım.

O esnada Beşiktaş'taki Musiki Yatı Mektebine Türkçe Hocası olmuştum. Hak Rahmet etsin, Mehmed Ali Aynî Bey'in bizzat gelip teklifi ve inhâsı üzerine İstanbul Kütüphaneleri Tasnîf Komisyonuna evvela Kâtip, sonra Aza oldum. Azalık dolayısıyla yatı mektebi muallimliğinden istifa ettim. İstanbul kütüphanelerinde Yazma Divanı bulunan 12.-16. asır şairleriyle eserlerine dair hazırladığım Katalog, Bakanlıkça takdir edilerek bastırıldı. Hala orada bulunuyor ve gücüm yettiği kadar çalışıyorum.

HOCALIK ETTİĞİM MEKTEP VE MEDRESELER:

Muallimliğe intisâbım 1319 (1903) senesindedir. İlk defa Bûrhan-i Terakki ve Rehnümâ-yi Füyûzat namındaki husûsî mekteplerde Farisî ve ikincisinde aynı zamanda İslam Tarihi okuttum.

Dârüşşafaka'ya 36 sene hizmet ederek Tarih-i İslâm, Usûl-i Tahrîr ve Edebiyat dersleri verdim.Sonra yaşlanmış ve kulakları ağırlaşmış diye çıkarıldım.Uzun seneler hizmetimin mükâfatı olmak üzere bana ikrâmiye kabîlinden dörtyüz lira verildi.Fakat ben bu parayı iade ettim.

Medreset-ül-Kuzât'ta Resmi Kitâbet, Medreset-ül-Vâizin'de Siyer-i Nebî, Dârülhilâfe Medreselerinde Tarih ve Edebiyat okuttum. Maltepe ve Kuleli Askerî Liselerinde ve Musiki Yatı Mektebinde Türkçe tedaris ettim. Bu münasebetle talebemin sayısı binleri aşmış ve ekserisi yüksek mevkilere ulaşmıştır.